

EN 354

30K—

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΓΑΛΑΤΕ

ΜΕΛΕΤΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ, ΗΘΙΚΑΙ
καὶ
ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ.

OPJZKBTIKAF HOKA

ΜΕΛΕΤΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ, ΗΘΙΚΑΙ
καὶ
ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ,

ὑπὸ
Ἀλεξάνδρου Σ. Στούρζα.

εἰς
Γραικὴν δὲ Διάλεκτον μεταφρασθεῖσαι

ὑπὸ
Κωνσταντίνου Γ. Σούτσου,

καὶ

φιλοτίμῳ τυπωθεῖσαι δαπάνῃ τοῦ Ἀρχонтаς Μεγάλου Λογοδέτου

Κωνσταντίνου Σ. Στούρζα.

ΕΝ ΙΑΣΙΩ

Ἐκ τῆς τυπογραφίας τῆς χωρικῆς Ἐφημερίδος.

1844.

MEVETAI

OPHRETTIKAI. HOIKAI

ESTORIKAI

MEVETAI. HOIKAI

BY ILLIO

1811

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΓΑΛΤΑΤΣΕ

ΕΙΔΗΣΙΣ

Πρὸς τοὺς Ἀναγινώσκοντας.

Τὸ παρὸν Σύγγραμμα, ὃν τὴν συνεχῇ καὶ βαθεῖαν μελέτην συνιστῶμεν πρὸς τὰς φιλοχρίστους ψυχὰς, δὲν ἦτον ἀπ' ἀρχῆς προωρισμένον εἰς δημοσίευσιν, ὡς ἐπ' ἄλλῳ τέλει, καὶ κατὰ περίστασιν γεγονός, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1837: ἔτους. Ὁ Συγγραφεὺς ἐνδυσκόμενος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐν Βερολίῳ, συνετάξατο, ἢ μᾶλλον εἶπεῖν ἡτοσχεδίασεν αὐτὸ Γαλλιστί, σκοπὸν θέμενος μόνον νὰ τὸ ὑπαγορεύσῃ, ὥσπερ στοιχειώδη τινὰ διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, καὶ τῆς Ἡθικῆς, πρὸς τοὺς νέους αὐτοῦ ἀνεψιούς, Πρίγκιπας Δημήτριον καὶ Γρηγόριον, υἱοὺς τοῦ Ὑψηλοτάτου Ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας, **ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΟΥΡΖΑ**. Συγχρόνως δὲ τότε ἐπετράπη πρὸς τε τὸν Κύριον Ἀλέξανδρον Βογορίδην, υἱὸν τοῦ Ἐκλαμπροτάτου Πρίγκιπος τῆς Σάμου, καὶ πρὸς ἐμὲ αὐτὸν, τὸ νὰ συμμεθέξωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς ἀκροάσεως τῆς λίαν ἐπωφελοῦς ἐκείνης διδασχῆς, καὶ ἀξιακούςτου τῷ ὄντι, τόσον διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς ὑποθέσεώς της, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀγχινουστάτην καὶ θαυμασίαν ἀνάπτυξιν τῶν ὑψηλῶν ἐ-

κείνωι ἐννοιῶν, τὴν ὁποίαν ἐκ τοῦ παραχρήμα ἐ-
ποιεῖ ὁ Ἐξοχος οὗτος ἀνὴρ, Κύριος Ἀλέξανδρος
Στούρζας. Καὶ δὴ αἱ χάριν ἀπλῆς καὶ μερικωτέρας
διδασκαλίας αὐτοσχεδίας ἐκτεθεῖσαι, καὶ ὑπαγορευ-
θεῖσαι. Θρησκευτικαὶ αὐταὶ Διατριβαί, ἀπετέλεσαν
τὸ σπουδαιότατον τοῦτο, καὶ παντὸς λόγου ἄξιον
Σύγγραμμα, ὅπερ ἤδη διὰ τοῦ Τύπου δημοσιεύομεν
ὑπὸ τὴν Ἐπιγραφὴν, **ΜΕΛΕΤΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙ-
ΚΑΙ, ΗΘΙΚΑΙ, ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ.**

Πολλοὶ φιλόκαλοι ἔκτοτε εἶχον προτρέψῃ τὸν
Συγγραφέα, εἰς δημοσίευσιν τοῦ πρὸς ὑργιαιτάτου τού-
του φιλοπονήματος, καὶ τὰ μάλιστα ὠφελίμου πρὸς
τὴν Ὁρθόδοξον Νεολαίαν, καὶ πρὸς πάντας ἐν
γένει τοὺς Χριστιανούς· ἀλλ' ἡ ἀναχώρησις τῆς Ἐ-
ξοχότητός του δι' Ὀδησσόν, καὶ ἄλλαι τινὲς περι-
στάσεις, παρέτειναν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τοιαύτης προ-
θέσεως μέχρι τοῦ παρεληλυθότος ἔτους· ὅτε ὁ Ἄρ-
χων Μέγας Λογοθέτης τῆς Μολδαβίας, Κύριος
Κωνσταντῖνος Στούρζας, κατώρθωσε νὰ λάβῃ πα-
ρὰ τοῦ Συγγραφέως τὸ Χειρόγραφον τῆς εἰς τὸ
Γραικικὸν ἰδίωμα μεταφράσεως τοῦ, περὶ οὗ ὁ λόγος,
πονήματος, γενομένης ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κωνσταντίνου
Γ. Σούτσου, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἄδειαν τῆς τούτου ἐκτυ-
πώσεως.

Ὁμολογῶ, ὅτι ἐμὶ ὀλίγος κατὰ τὴν περὶ τὸ λέγειν
δεινότητα, καὶ ἐπομένως ἀθαρσῆς εἰς τὸ νὰ ἐπιτη-
δέυσω ἔπαινον λαμπρόν, ὅιος ἀνήκει τῇ ἀξίᾳ τοῦ ἀ-

νὰ χεῖρας Συγγραμματος· τοῦ ὁποίου αἱ ἀρχαὶ ἐμ-
 πνέουσι τὴν πλεον καθαράν καὶ Χριστιανὸς πρέ-
 πουσαν Ἡθικήν· τοῦ ὁποίου αἱ ἰδέαι ὅσον ἀκριβέστα-
 τοι καὶ ὀρθαί, τόσον ὑπάρχουσιν ἔυληπτοι, καὶ αἱ
 ἀποδείξεις ἐναργεῖς τε καὶ φυσικώταται· καὶ τοῦ ὁ-
 ποίου ἡ χαρίεσσα καὶ κομψή φράσις, ἅμα δὲ καὶ α-
 φελής, καθίσταται καταληπτὴ πρὸς πάντας τοὺς
 Ἀγαγινώσκοντας. Καὶ ἐπειδὴ τὸ περὶ τὸ γράφειν
 εὐφραδὲς, ὑψηλόν, καὶ γλαφυρώτατον ὕφος τοῦ Κυ-
 ρίου Στούρζα, καὶ τὸ τῆς πολυμαθείας αὐτοῦ περιόν,
 τυγχάνουσι γνωστὰ πρὸ πολλοῦ, καὶ ἐκτιμώμενα
 παρ' ἀνδρῶν, τῶν μάλιστα διακεκριμένων εἰς τὴν φι-
 λολογίαν καὶ τὰς ὑψηλὰς γνώσεις, τὰ ἐδικά μου ἐγ-
 κώμια ἠδελον εἶναι περιττά.

Διὸ καὶ παραχωρῶν τὰυτα εἰς τὴν ἱκανότητα ἐ-
 κείνων, ἀρχοῦμαι μόνον νὰ ἐπισυνάψω πρὸς εἰδήσιν
 τοῦ Ἀναγνώστου ὀλίγα τινα, ἀποβλέποντα τὸ ὑλι-
 κὸν τῆς ἀπεργασίας τοῦ παρόντος Ἐγχειριδίου. Ὁ
 Ἄρχων Μέγας Λογοθέτης, Κύριος Κωνσταντῖνος
 Στούρζας, ἀφ' οὗ παρέλαβεν, ὡς εἴρηται, τὸ Χει-
 ρόγραφον, ἠνδόκησε νὰ ἐμπιστευθῇ πρὸς ἐμέ τὴν
 τούτου ἐκτύπωσιν, δι' ἰδίας αὐτοῦ φιλοτίμου δαπάνης·
 ὃς καὶ εὐτυχίαν ἐμὴν λογισάμενος τὸ νὰ ἐνασχολη-
 θῶ πάλιν περὶ τὴν εἰς τὸ φῶς ἔκδοσιν περιωνύμου
 Συγγραμματος, τὸ ὁποῖον πρὸ ἐπτὰ ἡδὴ ἐτῶν ὑπὸ
 τῆς ἐμῆς ἐγράφῃ χειρὸς, ὑπαγορεύοντος αὐτοῦ τοῦ
 ἰδίου Συγγραφέως, ἔσπευσα νὰ ἐπιταχύνω, καθ' ἑ-

σον ἦν ἐφικτόν, τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἐκ τῶν Πισστηρίων· καὶ ἐκ τούτου ἕκαστος δύναται νὰ συμπεράνη, ὅσον κατεδέμενην ζῆλον, καὶ οἷαν ἐτοιμοτρεχείαν, εἰς τὸ νὰ ἐκπληρώσω ἀνεπιλήπτως τὸ ὅπερ ἀνέλαβον ἔργον. Κυρίως δ' ἐπέστησα ὅλην τὴν ἐμαυτοῦ προσοχὴν ἐπὶ τοῦ Κειμένου, προσπαθήσας παντὶ σθένει νὰ διατηρήσω ἀκριβέστατα τὴν γνησιότητα καὶ ἀκεραιότητά του, καὶ ν' ἀποφύγω, ὅσον ἐξῆν, τὰ Τυπογραφικὰ ἀμαρτήματα· πράγμα παρ' ἡμῶν δυσδιάφευκτον· ἐπειδὴ ἡ Τυπογραφία ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Πατρίδι μόλις ἄρχεται ν' ἀκολουθῇ μακρόθεν τὰ ἔχνη τῶν παρμεγίστων προόδων, ὅσας ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἐποίησε. Τούτου οὖν ἕνεκα καὶ ἐξαιτούμεθα τὴν ἐπιείκειαν καὶ συγγνώμην τοῦ Ἀναγνώστου, πιστοποιῶντες αὐτὸν ἐν εἰλικρινείᾳ, ὅτι Σύγγραμμα τόσον ὑψηλὸν καὶ σπουδαῖον, ἥδη πρῶτον ἐξῆλθε Γραικοφωνοῦν ἐκ τῶν Μολδαβικῶν Πισστηρίων.

Ἐν Ἰασίῳ τῇ 30 Ἰαννουαρίου 1844.

Μ. Κογαλνιτσάνος.

Προοίμιον τοῦ Μεταφραστοῦ.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἦτον γέννημα τυφλῶν περιστάσεων, καὶ τυχαίας συνδρομῆς τῆς ὕλης· εἴαν ἦτον ἀπερρίμενος εἰς τὴν γῆν, ἄνευ ὑψηλοτέρου τινὸς σκοποῦ, ἥθελε ταλαιπώρως καὶ μοχθηρῶς διαβαίνει τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, συμπαραβεβλημένος τοῖς κτήνεσι, καὶ χωρὶς ἐλπίδος, κυλινδούμενος εἰς τὸ σκότος τῆς Ἀθεΐας, ἣτις ἀπαρνεῖται τὴν πρὸς Θεὸν εὐγνωμοσύνην καὶ λατρείαν. Ἀλλὰ τὸ δεινὸν τοῦτο νόσημα, ἡ πῆρωσις τοῦ νοός, εἶναι, κατ' εὐτυχίαν, σπανιωτέρα τῆς πηρώσεως τοῦ σωματικῶν ὀφθαλμοῦ· καὶ ἡ παμμιγῆς φωνὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀναγκαζομένη μετὰ πάσης τῆς φύσεως, ὑπὸ τῆς ἀπανταχοῦ παρουσίας τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, κηρύττει ἓνα Θεὸν αἰῶδιον, Δημιουργὸν καὶ συντηρητὴν τῶν ὅλων· καὶ ἐπομένως δι' αὐτοῦ τούτου ἀνομολογεῖ τὰ ἀπαραίτητα χρέη τοῦ πλάσματος πρὸς τὸν Πλάστην, τὴν μετ' εὐγνωμοσύνης, λέγω, καὶ ἀγάπης λατρείαν. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης λατρείας πάλιν, ἡ Θεία ἀγαθότης ἠυδόκησε γὰρ πηγᾶσι πληθὺς ἄλλων ἀγαθῶν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, χωρὶς τῶν ὁποίων

αὐτὸς ἤθελε μένει τὸ δυστυχέστερον ὅλων τῶν κτισμάτων. Τὸ ἄπληστον τῶν ἐπιθυμιῶν, τὸ ἀεικίνητον τοῦ νοός, τὸ θερμουργὸν τῆς φαντασίας, τὸ βίαιον τῶν παθῶν, ἤθελον συντρίψῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ἀσθενές τοῦ ὑλικῶς διοργανισμοῦ του, καὶ ἤθελον καταστήσῃ αὐτὸν ἐλεεινὸν καὶ ταλαίπωρον. Ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας, ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου μεταποιεῖται ὅλως διόλου εἰς τὸ τελειότερον· καὶ ὅσα χωρὶς ἐκείνης ἔτεινον εἰς κακοδαιμονίαν του, δι' ἐκείνης συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ ἀποδείξωσι τὸ ὑψιγενές καὶ ἄριστον τῆς καταγωγῆς του, καὶ νὰ ἀπαρτίσωσι τὴν εὐδαιμονίαν του.

Ἡ κατ'ἐπίγνωσιν ὅμως λατρεία εἶναι καὶ αὕτη δῶρον Θεόπεμπτον. Ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε μὲν τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν πρὸς τὴν σύμπασαν φύσιν, διὰ τῆς φύσεως αὐτῆς· ἀλλὰ, καθὸ δημιούργημα, ἡ φύσις δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ἀχειραγώγητος εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Δημιουργοῦ της. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ κατανοήσῃ τὸ Μυστήριον τῆς Θεότητος, τὸ Μυστήριον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, τὸ Μυστήριον τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου, καὶ τῆς τελικῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, ἄνευ τῆς Θείας ἀποκαλύψεως· ἐπειδὴ ὁ ρύαξ δὲν δύναται νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὴν πηγὴν του, χωρὶς νὰ διακοπῇ τὸ ρεῖθρόν του.

Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, τὰ πλέον πεπολιτισμένα, ὅσα διέπρεφαν περὶ τὰς τέχνας, περὶ τὰς Ἐπιστήμας, καὶ τὴν ἄλλην ἀνθρωπίνην σο-

φίαν, νὰ κενεμβατῶσιν εἰς τὰ περὶ Θεότητος Δόγμα-
 τα· νὰ πλάττωσι τὰ ἀτοκώτερα συστήματα περὶ
 Κοσμογονίας, περὶ ἀρχῆς καὶ Εἰμαρμένης τοῦ ἀν-
 θρώπου, καὶ νὰ πλανῶνται εἰς δόξας τερατώδεις πε-
 ρὶ ἀκροτάτου ἀγαθοῦ· καθότι ὑπάρχουσιν ἀλήθειαι
 ἀπρόσιτοι εἰς τὴν λαμπάδα τοῦ λογικῶν, ἐφ' ὅσον
 ἀμέσως δὲν ἀποκαλυφθῶσι πρὸς αὐτὸ, ὑπὸ τοῦ Γεν-
 νάρχου τοῦ Φωτὸς καὶ τῆς Ἀληθείας. Τοῦτο ὁμο-
 λογεῖ καὶ ὁ Πλάτων αὐτὸς, ὁ Ὑπατος τῶν φιλοσό-
 φων, βλέπων τὴν γνωσιμαχίαν καὶ τὰς ἀντιφάσεις
 τῶν πρὸ αὐτοῦ, καὶ τῶν κατ' αὐτόν· κατέστη δὲ με-
 τὰ ταῦτα προφανεστάτη ἀλήθεια, ἀφ' οὗ οἱ ἀνθρω-
 ποι, ἐλλαμφθέντες ὑπὸ τῆς Ὀυρανίου ἀκτίνος, τῆς
 Θείας ἀποκαλύψεως, ἐγνώρισαν ἐκ τοῦ παραλλή-
 λου, ὅτι τὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον λόγον Θεολογικὰ
 Δόγματα, διαφέρουσι τῶν ὑπερφυῶν Δογμάτων, (τὰ
 ὅποια ἐφανέρωσεν ὁ Θεὸς Λόγος,) ὅσον οὐρανὸς
 ἄπεστι γαίης. Ἡ γλυκεῖα αὕτη καὶ προσηνὴς δρό-
 σος, ἐμπεσούσα εἰς τὴν ἀνυχμῶσαν καρδίαν τοῦ ἀν-
 θρώπου, ἐξωογόνησε καὶ ἐκαινούργησεν αὐτήν· ἡ ἁ-
 πληστος αὐτοῦ ἐπιθυμία περὶ τὸ μανθάνειν, ἔυρηκε
 θησαυροὺς γνώσεων· ἡ σφαῖρα τῶν ἰδεῶν τοῦ ἐξε-
 τάθη ἐπ' ἄπειρον· τὰ ἀπόρρητα τῆς Θείας σοφίας
 ἀνεκαλύφθησαν, καὶ ὁ ἄσβεστος ἐκεῖνος πόθος τῆς
 ψυχῆς ἐξεπληρώθη· διότι δὲν ζητεῖ πλέον ἐν σκότει
 τὸ ποδούμενον ἄκρως ἐφετόν. „Ὡς γὰρ ἂν καταβῇ
 „ὁ ἱετός, ἢ χιὼν ἐκ τοῦ Ὀυρανοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀπο-

„στραφῇ, ἕως ἂν μεθύσῃ τὴν γῆν, καὶ ἐκτέκῃ, καὶ
 „βλαστήσῃ, καὶ δῶ σπέρμα τῷ σπεύροντι, καὶ ἄρτον
 „εἰς βρώσιν· οὕτως ἔσται τὸ ῥῆμά μου, ὃ ἐὰν ἐξέλ-
 „θῃ ἐκ τοῦ στόματός μου.“ (Ἡσαΐας. Κ. νε. ι. ια.)

Τοιαύτη εἶναι ἡ Θεόπεμπτος ἀλήθεια, ἡ εὐαγ-
 γελισθεῖσα τοῖς ἀνθρώποις, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ κατ'
 ἐπίγνωσιν λατρεία, ἡ ἀληθὴς Θρησκεία, ἡ θεμελι-
 ουμένη ἐπὶ τῆς Πίστεως, τῆς Ἀγάπης, καὶ τῆς Ἐλπί-
 δος. Ἡ Θρησκεία εἶναι ὁ νοερὸς δεσμός, ὁ συνάπτων
 τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεὸν αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸν
 πλησίον αὐτοῦ· ἡ Θρησκεία εἶναι τὸ Θεόσδοτον δῶ-
 ρον, δι' οὗ ἡ ψυχὴ αἵρεται μετάρσιος, καὶ ἀνάγεται
 εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Δημιουργοῦ της· δι' οὗ κο-
 σμοῦνται τὰ ἥθη, κατευνάζονται τὰ ἄγρια πάθη, καὶ
 χειραγωγεῖται ἡ συνειδήσις, ἡ ἔναυλος ἐκείνη φωνή,
 ἡ ἀποτρέπουσα τοῦ κακοῦ, καὶ προτρέπουσα εἰς τὸ
 καλόν· ἐν ᾧ οἱ ἀσθενεῖς Νόμοι, οἱ τεθέεντες ὑπὸ τῶν
 ἀνθρώπων, περιμένουσι πρῶτον νὰ ριζωθῇ ἡ κα-
 κία, καὶ νὰ καρποφορήσῃ, διὰ νὰ ἐπιφέρωσιν ἔπειτα
 ἀμφίβολον θεραπείαν πρὸς πάθος, τὸ ὅποτον κατ-
 ἔστη πολλάκις ἀνίατον. Ἡ Θρησκεία ἀπεργάζε-
 ται τὸν ἄνθρωπον ἐπιεικῇ πρὸς πάντας, καὶ αὐστη-
 ρὸν πρὸς ἑαυτὸν, δίκαιον, ἐυεργετικόν, εὐάγων
 τέκνον, φιλόστοργον γονέα, εὐμενῇ σίζυγον, ἀγα-
 θὸν καὶ ἀτρόμητον πολίτην. Χειραγωγούμενος ὑπ'
 αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος, δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς σιδηρᾶς ρά-
 βδου τῶν Νόμων, ἐν ᾧ χωρὶς τοῦ στηρίγματος τῆς

Θρησκείας, οἱ Νόμοι καθίστανται ἰστὸς ἀράχνης. Ὁ Θεόβρυτον ἀγαθόν, γλυκυτάτη Θρησκεία! αὐταὶ δὲν εἶναι αἱ μόναι εὐεργεσίαι, ὅσας προχέεις ἐπὶ τῆς γῆς. Σὺ παραμυθεῖς τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς πολυπλόκους καὶ μυρίας δυστυχίας τοῦ πολυστόνου βίου· σὺ παρηγορεῖς τὸν πένητα, τὸν ὀρφανόν, καὶ τὴν χήραν, ἐπαγγελλομένη μισθὸν τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς Πίστεως, τὴν αἰώνιον ἀγαλλίασιν· σὺ ἀπομάττεις τὰ δάκρυα τῆς ἀθλίας μητρὸς, τῆς ὁποίας τὸ πεφιλημένον τέκνον προσπαλαίει μὲ τὸν θάνατον· σὺ παρακαθήμενη εἰς τὸ προσκεφάλαιον τοῦ ψυχορράγοντος, μὲ τὸ ἀγγελικόν σου μειδιάμα ἐνστάξεις τὸ νηπενθές φάρμακον τῆς ἐλπίδος, εἰς τὴν ἐκτακεῖσαν καρδίαν του· παραπέμπεις αὐτὸν εἰς τὴν ἀθανασίαν ὑπὸ τὴν Σημαίαν τῆς Ἀναστάσεως, καὶ κατακοσμεῖς τὸν τάφον του μὲ ἀειθαλῇ ἄνθη. Ἄνθρωπε! χωρὶς τῆς Θρησκείας, πῶς ἡθελες διαβῇ τὸν χεῖμαρρόν τοῦ βίου; ἐρώτησον τὸν κακοδαιμονέστερον πάντων τῶν ὄντων, τὸν Ἄθεον· ὅστις, ἀφ' οὗ κατεσπαράχθη ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῶν ἀνημέρων παθῶν, κατακρημνίζεται τέλος σφαδάζων, καὶ δυσανασχετῶν, εἰς τὸ βάραθρον τῆς αἰωνιότητος, χωρὶς ἐλπίδος!

Ἡ Θρησκεία ἄρα εἶναι τὸ ἐντελέστερον καὶ πολυτιμότερον χρῆμα· διότι ἐπ' αὐτῆς στηριζόμενος ὁ ἄνθρωπος, διέρχεται τοῦ βίου τὸ σκολιὸν στάδιον, χωρὶς νὰ προσκόψῃ, καὶ διότι, ἡ ἐναρμόνιος αὐτῆς

φωνή, κατακλῶνσα τὴν καρδίαν, εἰσάγει εἰς τὴν διάνοιαν τὸ σοφώτερον μάθημα τοῦ ζῆν, δηλαδή, σωφρόνως καὶ θεοφιλῶς, καὶ τοῦ ἀποδυνήσκειν ἐν ἀταραξία ψυχῆς· μάθημα, τὸ ὅποιον ὅλη ἡ Ἐγκύκλιος ἀνδρωπίνῃ σοφία εἰς μάτην σπουδάζει νὰ διδάξῃ μετὰ καρποφορίας. Ἡ Ὁρησκεία, παραλαμβάνουσα τὸν ἀνδρωπον ἐκ βρέφους, διαπαιδαγωγεῖ αὐτὸν, καὶ διατρέφει μὲ τὸ Θεῖον Μάννα ἐν πάσῃ ἡλικίᾳ, πάντοτε συμβουλεύουσα, πάντοτε ρουθετοῦσα, ἐν παντὶ ἔργῳ δεικνύουσα τὸ ἀγαθόν, καὶ ἐνθρονιζομένη, ὡς Δικαστῆς καὶ διαιτητῆς, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ πένητος καὶ τοῦ πλουσίου, τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τοῦ δυνατοῦ, τοῦ Ἀρχοντος καὶ τοῦ ἀρχομένου, διὰ νὰ ῥυθμίξῃ διηνεκῶς τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν, πραῦνουσα μὲν καὶ συγκιρνώσα τὸ πικρὸν τῆς ἀπελπισίας ἐκείνων, καὶ τὸν χαμαῖζηλον φθόρον· μετριάζουσα δὲ τὴν ὑπεροφίαν καὶ σκληρότητα τούτων, καὶ χαλινῶνσα τὴν ἀγέρωχον βίαν· καὶ οὕτω διακρατεῖ μόνη τὴν ἀρμονίαν μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων τάξεων τοῦ βίου, καὶ τῆς συγκρούσεως τῶν ἀκαδέκτων παθῶν· ἀρμονίαν, τὴν ὁποίαν σύμπασα ἡ ἀνδρωπίνῃ γνῶσις, καὶ οἱ ποικίλοι συνδυασμοὶ τῆς πολιτικῆς σοφίας, δὲν ἴσχυσαν νὰ παγιώσωσιν· ἐπεὶ δὲ εἶναι ἀναντίορρήτον τὸ παλαίφατον ἐκεῖνο· „Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου.“

Ἡμεῖς δὲ, τέκνα τῆς πολυάθλου Ἑλλάδος, πόσα περισσώτερα δὲν ὀφείλομεν πρὸς τὴν φιλόστοργον

τάυτην Μητέρα! Ἡ ἔκλεια τῶν προγόνων, τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, ἡ λαμπρά σοφία ἐκείνων, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσι τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα ἐν μέσῳ τοῦ πολιτικοῦ κλύδωνος, καὶ τῆς πολυχρονίου δουλείας. Ὅλα ἐκεῖνα, ὡς ἔργα νοῦς καὶ χειρῶν ἀνθρώπων, ἔπесαν νεκρά· ὅλα κατεκρημνίσθησαν, ἀπετεφρώθησαν, καὶ ὁ δεινὸς λαίλαψ τῆς τυραννίας ἐξελίκμισε τὴν τέφραν, καὶ διεσκόρπισεν αὐτὴν εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους. Μόνη ἡ μειλίχιος Ὀρησκεία, πενθούσα μὲν καὶ ὀδυνωμένη, ὄρθιος δὲ καὶ στερεὰ ἐπὶ τοῦ Ἀκρογωνιαίου λίθου, παρέμεινε φιλόανθρωπος σύντροφος, παραμυθούσα τὰ ἐλπεινὰ τέκνα της, ἀναζωπυρῶν τὴν ἐκλείπουσαν καρτερίαν αὐτῶν, διατρέφουσα τὴν λιμώττουσαν καρδίαν των μετὸν Ὀυράνιον ἄρτον, καὶ συντηροῦσα αὐτὰ ἐν σώμα, ἐν μέσῳ πανδήμων καὶ μεγάλων συμφορῶν. Ναί, φίλοι Ἕλληνες! ἡ πολύκροτος σοφία τῶν ἡμετέρων προγόνων δὲν ἴσχυσε νὰ σώσῃ ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους ἐκείνων· ἄνευ τῆς Ὀρησκείας, ἡθέλεν ἀφύγκτως ἐξαλειφθῇ ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ, ἡθέλεν ἐκλείψῃ καὶ αὐτὴ ἡ μητρὶς Διάλεκτος. Ἐκείνη μόνη συνεκάλυψε ἡμᾶς ὑπὸ τὰς χρυσαῖς πτέρυγας της, καθὼς ἡ ὄρνις τὰ ἑαυτῆς νοσσία· ἐκείνη, ἥτις ἔφερε τὴν ἐλευθερίαν ἐπὶ τῆς γῆς, δῶρον Θεόσδοτον, συνετήρησεν ἡμᾶς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐγκαταλελειμμένους, καὶ συνέτριψε τεραστίως τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς πολυχρονίου αἰχμαλωσίας. „Ἡ γὰρ δύναμίς μου, λέγει,

ἐν ἀδθενείᾳ τελειῶνται. “ ὦ! πόσα ὀφείλομεν πρὸς Σέ, γλυκυτάτη Μητέρα! „ Ἐὰν ἐπιλάθωμαι σου Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθεῖν ἢ δεξιὰ μου. Κολληθεῖν ἢ γλῶσσά μου τῷ λάρυνγί μου, ἐὰν μὴ σου μνησθῶ. ἐὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλήμ, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς ἐνφροσύνης μου.”

Φρονῶν μετ’ ἐνδομύχου πεποιθήσεως, ὅτι ἡ τῷ ὄντι πραγματικὴ, καὶ λυσιτελεῖς παιδαγωγία τῶν λαῶν εἶναι ἡ Θρησκεία, μετέφρασα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ τὸ ἀνὰ χεῖρας Ἐγχειρίδιον, ἐπιγραφόμενον Μελέται Θρησκευτικαί, Ἠθικαί, καὶ Ἱστορικαί, γέννημα φιλοθέου ψυχῆς. Ἐν μέσῳ πολλῶν καὶ λυπηρῶν ἐρίδων, ὅσαι ἐσχάτως ἀνερράγησαν, ὡς μὴ ὠφέλε, τὸ πρὸν Σύγγραμμα, ἀποπνέον Χριστιανικῆς ἀγάπης, ἁμικτον πάσης ὀργῆς καὶ μεροληψίας, καὶ πνεύματος ἐριστικοῦ, ἐκτίθησιν εἰλικρινῶς τὰς δογματικὰς ἀληθείας, καὶ διδάσκει τὰς θεμελιώδεις τῆς Πίστεως ἀρχὰς καθαρῶς ἅμα καὶ ἐν περιλήψει, οὐδὲν ἄλλο θηρεῖον, εἰμὴ τὴν ὠφέλειαν τοῦ Ἀναγνώστου, καὶ βαῖνον ἐν ἀπλότητι τὴν ὁδὸν τοῦ Ἐυαγγελίου. Ἐκ τούτων πάντων παρακινούμενος, τολμῶ νὰ προσφέρω εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Νεολαίαν μικρὸν ἄνθος, ἐκ τοῦ ἀειθαλοῦς λειμῶνος τῆς Ὁρθοδοξίας, μικρὸν ζώπυρον, ἐκ τῆς ἀθανάτου Ἑστίας, εὐχόμενος, ἵνα κατακοσμή τὰ ἥδη τῆς μετ’ οὐταῦτα ἔννομα καὶ ἀμάραντα ἄνθη, καὶ θερμαίνῃ τὴν καρδίαν τῆς μετ’ οὐταῦτα προσηνὲς τοῦτο καὶ φερέσβιον θάλλπος, τὸ ὅποιον

οὔτε ζηραίνει, οὔτε ἐκτῆκει, ἀλλὰ ζωογονεῖ καὶ τρέ-
φει τὰς ψυχάς. "Οὕτω καὶ οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι, καί-
τοι μὴ ἐλλαμπόμενοι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ φωτός τῆς Θε-
ογνωσίας, χειραγωγούμενοι δὲ ὑπὸ μόνου τοῦ ἐνδια-
θέτου λόγου, ἐπρέσβευον καὶ ἐδίδασκον, ὥς βάσιν
πάσης ἀρετῆς, τὴν πρὸς τὸ Θεῖον τιμὴν, καὶ τὸ πρὸς
τοὺς γονεῖς σέβας.

Πρῶτον Θεὸν τίμα, μετέπειτα δὲ σεῖο γονῆας. Καὶ
πάλιν ὁ Πυθαγόρας·

Ἀθανάτους μὲν πρῶτα Θεοὺς, νόμῳ ὡς δίκαιται,
Τίμα, καὶ σέβου ἔργον· ἐπειθ' Ἡρώας ἀγαθοὺς.
Τοὺς δὲ γονεῖς τίμα, καὶ τοὺς ἀγχιστ' ἐκγεγαῶτας.
Τῶν δ' ἄλλων ἀρετῇ ποιεῖν φίλον, ἵστις ἀριττος.

Ἐκ τοιούτων ἀρχῶν ὁρμώμενοι, κατάρθωσαν τὰ
μεγάλα ἐκείνα, καὶ περιδοῖα, τὰ ὅποια οὐδ' ὁ πᾶς αἰ-
ὼν δὲν ἴσχυσε γὰ ἀμαυρώσει.

Κωνσταντῖνος Γ. Σοῦτσος.

the first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the

the eleventh is the fact that the
the twelfth is the fact that the
the thirteenth is the fact that the
the fourteenth is the fact that the
the fifteenth is the fact that the
the sixteenth is the fact that the
the seventeenth is the fact that the
the eighteenth is the fact that the
the nineteenth is the fact that the
the twentieth is the fact that the
the twenty-first is the fact that the
the twenty-second is the fact that the
the twenty-third is the fact that the
the twenty-fourth is the fact that the
the twenty-fifth is the fact that the
the twenty-sixth is the fact that the
the twenty-seventh is the fact that the
the twenty-eighth is the fact that the
the twenty-ninth is the fact that the
the thirtieth is the fact that the

the thirty-first is the fact that the
the thirty-second is the fact that the
the thirty-third is the fact that the
the thirty-fourth is the fact that the
the thirty-fifth is the fact that the
the thirty-sixth is the fact that the
the thirty-seventh is the fact that the
the thirty-eighth is the fact that the
the thirty-ninth is the fact that the
the fortieth is the fact that the
the forty-first is the fact that the
the forty-second is the fact that the
the forty-third is the fact that the
the forty-fourth is the fact that the
the forty-fifth is the fact that the
the forty-sixth is the fact that the
the forty-seventh is the fact that the
the forty-eighth is the fact that the
the forty-ninth is the fact that the
the fiftieth is the fact that the

ΜΕΛΕΤΑΙ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ, ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΚΑΙ ΗΘΙΚΑΙ.

ΜΕΛΕΤΗ Α.

Περὶ ζητήσεως τῆς ἀληθείας.

Ἡ εὐγενεστέρα χρῆσις, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων, εἶναι τὸ νὰ καθιερώσῃ αὐτὰς εἰς ζήτησιν τῆς ἀληθείας. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια ποικίλλεται σχεδὸν ἐπ' ἄπειρον, καὶ ὅσον πολυπλασιάζονται αἱ σχέσεις αἱ μεταξὺ τῶν ὄντων, ὥστε ἡ ἔμφασις ἐκάστης τούτων τῶν σχέσεων, καὶ ὁ τοιαύτη, εἶναι ἰδιαίχουσα ἀλήθεια. Αἱ ἀνάγκαι καὶ αἱ ὀρέξεις τοῦ ἀνθρώπου, ἄγουσιν αὐτόν εἰς τὴν μελέτην τῶν κατὰ μέρος τούτων ἀληθειῶν, καὶ ὅτι ἡ

τάξις, ἣν ἔλαχεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀναγκάζει αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἐξιχνιάζῃ τὰς ιδιότητες τῶν στοιχείων καὶ τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων, διὰ νὰ πορίζηται τὰ πρὸς ἰδίαν συντήρησιν, καὶ τὰ πρὸς ἀπόλαυσιν νοερὰν, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ λογίζονται ἐπίσης ἀνάγκαι.

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ μία τις ἀλήθεια, ὑπόθεσιν ἔχουσα ὑψηλοτέραν, παρὰ πάσας τὰς ἐπιγείους τάντας συναρμολογίας, καὶ τὰς ἀμοιβαίας τῶν πλασμάτων σχέσεις· αὕτη εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν σωτηριώδης ἀλήθεια, τὴν ὁποῖαν οὐδεμία μερική ἀλήθεια δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ, συνισταμένη εἰς τὴν γνῶσιν τῶν σχέσεων, αἰτινες ἐνδύσι τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν, τὸν χρόνον, πρὸς τὴν αἰδιότητα, καὶ τὰ ὁρατὰ πρὸς τὰ ἀόρατα.

Εἰς συζήτησιν δὲ τῆς σωτηριώδους ἀληθείας, ἢ ἄλλως εἰπεῖν, εἰς τὴν μελέτην τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, τοῦτο ὑπάρχει οὐσιῶδες καὶ ἰδιαίτερον, ὅτι δέν ἀρκεῖ μόνη ἡ διάνοια, καθὼς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φυσικῆς, τῆς ἀστρονομίας, τῆς γεωμετρίας, τῆς ἱστορίας, καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρωπίνων γνῶσεων, ἀλλὰ προσαπαιτεῖται ἡ ἐνδόμυχος αἰσθησις, ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ἀπαιτεῖται, ἐνὶ λόγῳ, ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ προοδέυῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας ταύτης. Δύναται συγχρόνως νὰ ᾔναι τις φίλαυτος εἰς ἄκρον καὶ μέγας γεωμέτρης, δύναται διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ καλοῦ τηλεσκοπίου νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς τὰ βάθη τῶν οὐρανῶν ἀγνώστους

ἀστερισμούς, καὶ ὅμως νὰ ἀγνοῇ ὁλοτελῶς τὰ ἐνδομυχα τῆς ψυχῆς του, δύναται, ἐνὶ λόγῳ, νὰ λίσσῃ διὰ τοῦ λογικοῦ τὰς δυσχερεστεράς ἀπορίας τῆς ἐπιστήμης, καὶ ὅμως νὰ ἦναι κατ' ἑαυτὸν ἀδύνατος νὰ ὑπερνικήσῃ μίαν τῶν ἐλαχίστων κακῶν ῥοπῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς σωτηριώδους ἀληθείας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐξιχνιάσῃ αὐτήν, εἰμὴ, ἐφ' ὅσον ἐργάζεται τὰ τῆς ἀληθείας. Τοῦτο εἶναι ὅριον ἀνυπερβατόν, τεθὲν παρὰ τῆς θείας σοφίας, ἀπόφασις ἀμετάθετος. "Ἀνθρώπε! δὲν θέλεις προβῆ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, εἰμὴ ἐφ' ὅσον προβάλλεις εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ καλοῦ· τὸ φῶς δὲν θέλει ἐπιλάμψει εἰς τὸ πνεῦμά σου, εἰμὴ κατὰ λόγον τῆς θερμότητος, τῆς ἀναζωπυρούσης τὴν ψυχὴν σου· τὸ ὄμμα τῆς διανοίας σου δὲν θέλει διακρίνει τὴν ἀλήθειαν ταύτην, τῆς ὁποίας ἔχεις χρεῖαν, εἰμὴ κατ' ὅσον ὁ γνῶφος τῆς ἀλαζονείας δὲν σε σκοτίζει.

Ταῦτα πληροφορηθέντες περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ θεμελιώδους τοῦτου ἀξιώματος, ἃς ἐπιστρέψωμεν εἰς τοὺς πρὸ ἡμῶν τὸ βλέμμα καὶ τὴν προσοχήν, ἃς ἴδωμεν, ἂν ἐν παντὶ καιρῷ οἱ ἄνθρωποι ἀνεγνώρισαν καὶ ἐζήτησαν τοιαύτην τινὰ σωτηριώδη ἀλήθειαν, ἂν ἐπεθύμησαν νὰ διδαχθῶσι τὴν φύσιν τῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ σχέσεων αὐτῶν, ἥ, ὅπερ ταυτόν ἐστι, τὰ περὶ ἀρχῆς, καὶ τελικοῦ σκοποῦ τῆς ὑπάρξεώς των. Καί

πρῶτον, ὅλαι αἱ θρησκεῖαι, ὅσαι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν
 οἰκουμένην, τί ἄλλο ἦσαν εἰμὴ προσπάθειαι, κατὰ τὸ
 μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιτυχεῖς, εἰς ἀνακάλυψιν τῆς φύ-
 σεως τῶν ἡμετέρων σχέσεων πρὸς τὸν Δημιουργόν;
 Μετὰ τὰς διαφορούς δημῳδούς θρησκείας, ἔρχονται
 οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἅπαντες οὗτοι ἐζήτησαν τὸ
 ἄκρον ἀγαθόν, ἅπαντες, διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν
 γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, ἐξηρέυνησαν ἀλληλοδιαδόχως τὴν
 φύσιν, τὴν οἰκίαν συνείδησιν, καὶ τὰς παραδόσεις
 τῶν ἐθνῶν. Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων ἐπέχουσι
 τὸν πρῶτον τόπον μεταξὺ τῶν σοφῶν, μόνον, διότι
 συνέλαβον καθαροτέρας ἰδέας περὶ τῶν σχέσεων τοῦ
 ἀνθρώπου μετὰ τῆς Θεότητος. Οἱ μεγάλοι οὗτοι ἄν-
 δρες, ὡς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ περικλεέστερος αὐτῶν
 μαθητής, ἐκ ταύτης ὠρμήθησαν τῆς ἀρχῆς, τῆς ὑπάρ-
 ξεως, λέγω, τοῦ Θεοῦ, κατ' ὅτι δέν εἶναι τῷ ὄντι δυ-
 νατὸν νὰ ἀμφιβάλλῃ τις περὶ ταύτης τῆς ἀληθείας,
 ἐξ ἧς ἀναπηγάζουσιν ὅλαι αἱ ἄλλαι, εἰμὴ, ἀφ' οὗ πρῶ-
 τον ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπάρξεως. Ὁ κα-
 τὰ θεωρίαν ἄθεος, διὰ νὰ μὴ περιπίπτῃ εἰς ἀντιφά-
 σεις, πρέπει νὰ ἀρνηθῇ πᾶν ὅτι ὑπάρχει, καὶ νὰ κα-
 ταντήσῃ Πυρρῶνικός. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἄθεοι κατὰ
 πρᾶξιν, οἷτινες, καίτοι μὴ ἀρνούμενοι λόγῳ τὸν Θεόν,
 ἀπαρνῶνται αὐτόν διὰ τῶν ἔργων. Ὁ προφητὰναξ
 Δαβὶδ διεξωγράφισε τοὺς τοιούτους τρανῶς, λέγων,
 „εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἔστι Θεός“ Ἐκ τού-
 των ἀπάντων συναγεται, ὅτι ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ εἰ-

ναι ἀλήθεια ἀνταπόδεικτος· καὶ ὁμῶς ἡ σκέψις χορη-
γεῖ πληθος ἀποδείξεων.

Αἱ ἀποδείξεις αὗται εἶναι τετραπλᾷ.

1. ἀποδείξεις λογικαί, πηγάζουσai ἐκ μόνου
τοῦ ὀρθοῦ λόγου.
2. ἀποδείξεις φυσικαί, λαμβανόμεναι ἐκ τῆς
θεωρίας τῆς φύσεως.
3. ἀποδείξεις ἠθικαί, προερχόμεναι ἐκ τῆς μαρ-
τυρίας τῆς συνειδήσεως.
4. ἀποδείξεις ἱστορικαί, λαμβανόμεναι ἐκ τῆς γε-
νικῆς συγκαταθέσεως τῶν ἐθνῶν.

Τὴν ἔκθεσιν ὅλων τούτων τῶν ἀποδείξεων ἀνα-
βάλλομεν εἰς τὴν προσεχῇ ἡμῶν συνέλευσιν.

ΜΕΛΕΤΗ Β.

Εἶπομεν ἤδη, ὅτι ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀλήθεια προφανὴς καὶ αὐταπόδεικτος, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχουσι μὲν ὅλα τὰντα τετραπλαῖ ἀποδείξεις, συντελοῦσαι εἰς τὸ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἐπὶ πλέον ἀρίστην.

Ι. Αποδείξεις λογικαί, πηγάζουσαι ἐκ μόνου τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἄλλως, εἰμὴ κατὰ τὸ δεμελιῶδες τοῦτο ἄξιωμα· οὐδὲν αἰτιατόν, ἄνευ αἰτίου· τὸ αἰτιατόν εἶναι κατὰ λόγον τοῦ γεννῶντος αὐτὸ αἰτίου. Τὸ πρῶτιστον δὲ φαινόμενον, τὸ προσβάλλον εἰς τὰς αἰσθήσεις ἐντός καὶ ἐκτός ἡμῶν, εἶναι ἡ γενικὴ καὶ διηνεκὴς κίνησις. Τοῦτο παρατηρῶν ὁ ὀρθὸς λόγος, βιάζεται νὰ προβῇ ἀπὸ αἰτίας εἰς αἰτίαν, ἀπὸ τοῦ ἀμέσου κινουντος εἰς τὸ πορρώτέρῳ κινοῦν, καὶ οὕτω βυθιζόμενος εἰς τὸ χάος τοῦ ἀπέιρου, ἀναγκάζεται νὰ σταθῇ εἰς πρῶτόν τι κινοῦν. Ὅσῳ περισσότερον σκεπτόμεθα περὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἀναγκαίου τούτου πρῶτου κινουντος, τοσοῦτω μᾶλλον ἀναπέειδομεν ἑαυτοὺς, ὅτι, διὰ νὰ ᾗναι πρῶτον κινοῦν, πρέπει πάντως νὰ

ἦναι ἀμετάθετον, καὶ ὅτι ἀλλέως, ἔπρεπε νὰ ὑπόκει-
ται εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἐτέρων κινητικῶν δυνάμεων,
καὶ ἐπομένως ἔπρεπε νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ἦναι τὸ ζητού-
μενον ἐκεῖνο πρῶτον κινουῦν. Τοιοῦτω τρόπῳ ὁ λό-
γος προσκτᾶται τὴν πρώτην βεβαιότητα τὴν περὶ ὑ-
• πάρξεως τοῦ Θεοῦ, πηγῆς ἐνιαίας καὶ ἀπολύτου τῆς
γενικῆς κινήσεως.

• Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων καὶ ὅλων
τῶν σωμάτων ἐν γένει, ἰφίσταται καὶ ἄλλη τις κίνη-
σις, διαφεύγουσα μὲν τὰ αἰσθητήρια, ἐνεργῶσα δὲ ἀεὶ
εἰς τὴν διατύπωσιν, ἀνάπτυξιν, ἀναγέννησιν, καὶ με-
τασχημάτισιν τῶν ὄντων. Ἡ ἐνδόμυχος καὶ μυστη-
ριώδης αὕτη κίνησις εἶναι ἡ ζωὴ, θεωρουμένη εἰς τὰς
ἀναριθμήτους αὐτῆς βαθμολογίας· ἡ ζωὴ τῶν φυτῶν,
τῶν ζώων, καὶ τῶν πνευμάτων. Ὁ ὀρθὸς λόγος μελε-
τῶν αὐτὴν ἀναγνωρίζει τάχιστα, ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶναι
συμφυῆς εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν ὄντων, ἀλλ' ὅτι εἶναι
ἀρχὴ τις, ἡ δύναμις, ἀνεξάρτητος τῆς ὕλης, δύναμις
συντελοῦσα εἰς τὸ νὰ τροπολογῇ μυριοτρόπως τὴν ὕ-
• λην, καὶ δυναμένη ἐπίσης νὰ διαλύῃ τὰ ἔργα τῆς, πα-
ραχωροῦσα. Ἄλλ' ἡ ἐνδόμυχος αὕτη κίνησις, ἡ ζωὴ
αὕτη, πηγάζει ἀναγκαίως ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας, ἐξ ἧς ἡ
ψηλαφητὴ καὶ γενικὴ κίνησις, ἐπειδὴ καὶ ταύτης ἡ
πηγὴ πρέπει νὰ ἦναι μία ἀμετάθετος, καὶ ἀένναος·
εἰ δ' ἄλλως, ἡθελε συμβαίνει ἀντίφασις. Ὅσοι τῶν φι-
λοσόφων ἐδίστασαν περὶ τοῦ πρώτου τούτου αἰτίου,
ἔπεσαν εἰς ἐλκεϊνὰς ἀτοπίας, καταφεύγοντες εἰς ἀτο-

μα, ὡς ὁ Ἐπίκουρος, εἰς ὕλην, τὸ πρῶτον ἄδρανῆ, αἰφνης δὲ καθισταμένην ἀφ' ἑαυτῆς γόνιμον, ἢ εἰς δύο ἀρχάς, ἐξ' ἴσου ἀπείρους, μαχομένας ἀλλήλαις, καὶ ἐκ τῆς συγκρούσεως αὐτῶν γεννώσας τὸν κόσμον, σύγκραμα καλοῦ καὶ κακοῦ. Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ παραδεχθῇ τις δύο ὄντα ἄπειρα ἀποφύμενα συνάλληλα; εἰάν πρὸς ἀποφυγὴν αὐτοῦ τοῦ ἀτόπου παραδεχθῇ τις, ὡς ὑποδεεστέραν τὴν ἑτέραν τῶν ἀρχῶν τούτων, δὲν ἀνομολογεῖ ἄρά γε ἐν ἄλλαις λέξεσι, τὴν ὑπαρξιν καὶ τὸ μοναδικόν τοῦ Θεοῦ, πρῶτου κινούντος καὶ πηγῆς ἀπάσης ζωῆς;

Ὅταν ποτὲ ἐπιθυμήσητε νὰ μάθητε περισσότερα περὶ τῶν ἀφηρημένων τούτων ζητημάτων, προτρέπω ὑμᾶς νὰ συμβουλευθῇτε τὰ συγγράμματα τοῦ Κλάρκου, καὶ τοῦ Ἀββαδίου περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.

II. Αποδείξεις φυσικαί, λαμβανόμεναι ἐκ τῆς θεωρίας τῆς φύσεως.

Ἀρκεῖ νὰ ἐπιστήσωμεν ὅπως οὖν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν περιστοιχούσαν ἡμᾶς φύσιν, τῆς ὁποίας εἰμεθα μέρος, καὶ εὐθὺς παρατηροῦμεν εἰς τὰ μικρότερα ἀντικείμενα τὸ ἐκτύπωμα τοῦ ὑπερτάτου νοός. Ἐκαστον πλάσμα φαίνεται, ὅτι λέγει πρὸς ἡμᾶς, ἡ ὑπαρξίς μου δὲν εἶναι τυχαία· πηγάζω, καθὼς καὶ σὺ, ἀπὸ ἀνωτέραν τινὰ αἰτίαν, αἰτίαν νοεράν, ἐπειδὴ ἡ ὑπαρξίς μου ἔχει σκοπὸν τινὰ· τοιαύτη εἶναι ἡ προσλαλιά τῆς ὅλης φύσεως, τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ ἐν ἡμῖν λό-

γος. "Όταν ὁ Ἀρχύτας ὁ Ταραντῖνος φιλόσοφος, δια-
 σωθεὶς ἐκ ναυαγίου, εἰς ἔρημον νῆσον παρετήρησεν ἐ-
 πί τῆς ἄμμου, παρὰ τὸν αἰγιαλόν, κεχαραγμένα γεω-
 μετρικὰ σχήματα, ἔλαβε παραμυθίαν ὁ δυστυχὴς, καὶ
 ἐφώταξε, Θεοὶ ἀθάνατοι, χάριτας ὑμῖν ἀπονέμω, δι-
 ὅτι εὐρίσκονται ἐνταῦθα ἄνθρωποι, λογικὰ ὄντα.
 Τὴν αὐτὴν φωνὴν ἀναπέμπει καὶ ὁ ἀνθρώπινος λό-
 γος, διακρίνων τὰ ἔχρη τοῦ δημιουργοῦ νοός εἰς τὰ
 προσβάλλοντα ὑπ' ὄψιν ἀντικείμενα, καὶ ἀνδρομολο-
 γεῖται τὴν ἀνάγκην τῶν τελικῶν αἰτίων. Ἐρρίμμενοι
 κατὰ θείαν βούλησιν εἰς τὴν ἔρημον τοῦ βίου, περι-
 στρέφομεν κύκλῳ τὰ βλέμματα, καὶ ἀνίσως τὸ λογι-
 κὸν εἶναι ἀκέραιον, εἰμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἀνακρά-
 ξωμεν, ὑπάρχει αἰτία τις νοερά ὅλων τῶν ὁρωμένων,
 ὑπάρχει Θεὸς δημιουργὸς τῶν ἀπάντων. "Όταν ἔπει-
 τα μελετήσωμεν τὴν φύσιν περιστατικώτερον, ἢ ἐξαι-
 σία συναρμογὴ τῶν στοιχείων, ἢ ἁρμονία τῶν διαφό-
 ρων τάξεων τῆς φύσεως, ἢ θαυμασία ὁρμὴ τῶν ζώων,
 αἱ περιοδικαὶ αὐτῶν μεταβάσεις, τὸ ἀλληλοδιάδοχον
 τῶν ἐτησίων ὥρων, ἢ ἐπιρροή τῶν οὐρανίων σωμα-
 των ἐπὶ τῆς γῆς, τέλος, ἢ ἀκατανόητος κατασκευὴ
 τοῦ ἀνθρώπου, τὰ πάντα προτρέπουσιν ἡμᾶς, εἰς τὸ
 νὰ μελετῶμεν περὶ τῆς σοφίας, περὶ τῆς δυνάμεως
 καὶ αγαθότητος τοῦ ὄντος, οὗτινος ἢ ὑπαρξίς ἀπε-
 καλύφθη εἰς ἡμᾶς καὶ ἐξ' αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως
 τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου.

ΜΕΛΕΤΗ Ι.

Συνέχεια τῆς β^α καὶ μετάβασις εἰς τὴν
γ^η ἀπόδειξιν.

Εξ ὅσων εἶπομεν ἤδη συνάγεται τρανῶς, ὅτι, ὅστις ἀποβλέπων εἰς τὴν δημιουργίαν, ἀπαρνεῖται ὑπέρτατον νοῦν δημιουργόν, ὁμοιάζει μὲ ἀνδρῶπον ναυαγήσαντα, ὅστις, βλέπων πρὸ ποδῶν αὐτοῦ κεχαραγμένα γεωμετρικὰ σχήματα, ἀπαρνεῖται ὅμως, ὅτι ὑπάρχουσιν ἔχρη ἀνθρωπίνης διανοίας. Ὁ Κικέρων ἀντιλέγων κατὰ τοῦ Ἐπικούρου, ὅστις ἀπέδιδε τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου εἰς τυχαίαν ἐπισώρευσιν ατόμων, λέγει προσφυνέστατα, τὸ νὰ διατείνηται τις, ὅτι τὸ πᾶν εἶναι ἀποκύημα τῆς τίχης, ταυτὸν ἐστὶ τῷ νὰ διαβεβαιοῖ, ὅτι ἡ Ἰλιάς τοῦ Ὀμήρου εἶναι ἔργον κυβείας, καὶ ἦν τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου συνανακυκλῶμενα ἀναμίγδην, καὶ ἐκριπτόμενα, νὰ ἀπετέλεσαν διὰ τῆς τυχαίας αὐτῶν συναρμογῆς τὸ κεί-

μενον τοῦ θαυμασίου ἐκείνου ποιήματος.“ Κατά δύο δὲ τρόπους δύναται νὰ παρατηρήσῃ τις τὴν ἐνέργειαν, καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ τῆς φύσεως· καθ’ ἓνα μὲν, ὅταν μελετᾷ τοὺς νόμους τοὺς διεξάγοντας αὐτήν, κατ’ ἄλλον δέ, ὅταν διαγινώσκῃ τὸ ἐκτύπωμα ὑπερτάτου νοὸς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ εἰλάχιστα ἀντικείμενα· καὶ ἐκεῖνος μὲν εἶναι ἰδιαιτέρως ἡ μερίς τῶν σοφῶν ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέπρεψαν ὁ Κέπλερος καὶ ὁ Νέυτων, προβάντες ἐπὶ μακράν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν περὶ κινήσεως νόμων. “Ὅθεν ὁ μὲν Κέπλερος ἐγένετο ἀνὴρ θεοσεβέστατος, ὁ δὲ Νέυτων, ὅστις ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν μελέτην τῶν Γραφῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς φύσεως, εἶχε συνήθειαν νὰ ἀφαιρῇ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του, ὡς ἂν ἐπρόφερε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἄλλος σοφός, ὁ Βάκων εἶπεν „ἡ ἡμιμάθεια φέρει εἰς τὴν ἀμφιβολίαν, ἡ δὲ ἐντελής ἐπιστήμη ἐπανάγει εἰς τὴν πίστιν.“ Ὁ δεῦτερος δὲ τρόπος τοῦ μελετᾶν τὴν φύσιν, καὶ ἐπομένως τὸν Δημιουργὸν αὐτῆς εἰς ἕκαστον ἀντικείμενον, εἶναι δευτέρα τις ὁδὸς ἐφικτὴ εἰς πάντα ἄνθρωπον, ἂν καὶ οἱ σοφώτεροι ἄνδρες ἐνησχολήθησαν ἐπίσης περὶ ταύτην. Τοιουτοτρόπως περιώνυμοι ἀνατόμοι ἐγνώρισαν τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ εἰς ἕκαστην ἵνα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· τοιουτοτρόπως ἡ ἀρμονία τοῦ ὀφθαλμοῦ πρὸς τὸ φῶς, ἡ θαυμασία κατασκευὴ τῆς χειρός, ἡ ἔμφυτος ῥοπή τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, τὰ πάντα, λέγω, χορηγοῦσιν

ἄφρονον ὕλην εἰς αἴνναον μελέτην, καὶ συνελάνουσιν εἰς τοῦτο τὸ συμπέρασμα. Ἐνότης ἀρχῆς καὶ τέλους, εἰς τὸ σύνολον τῶν δημιουργημάτων· ὠφέλιμον εἶναι νὰ ἀναγνώσητε περὶ τούτου τὸν πρῶτον τόμον τοῦ συγγράμματος τοῦ Σατωβριάν, ἐπιγραφόμενου, Πνεῦμα ἢ Διάνοια τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ τὰ δύο θαυμασία βιβλία τοῦ Βερνανδίνου τοῦ ἀγίου Πέτρου, ἐπιγραφόμενα· τὸ μὲν, Μελέται τῆς φύσεως, τὸ δὲ, Ἀρμονίαι τῆς φύσεως.

III. Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὰς ἡθικὰς ἀποδείξεις περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος γινώσκει καὶ αἰσθάνεται, ὅτι εἶναι ἀνώτερος πάντων τῶν ζώων· τὸ λογικόν αὐτοῦ ἄρχει τῆς ἐμφύτου ὀρμῆς ἐκείνων, καὶ εἶναι ὁ ἰσχυρότερος, καὶ τοι φαίνόμενος ἀσθενέστερος. Ὁ ἄνθρωπος μόνος εἶναι ὃν ἐπιδεκτικόν τελειοποιήσεως, καὶ ὑποκείμενον εἰς πτώσιν, ἐν ᾧ ὅλα τὰ λοιπὰ ζῶα διαμένουσι τοιαῦτα, ὅα ἦσαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, τουτέστιν ἀκολουθῶντα ἀμετακινήτως τὴν ἐμφυτον αὐτῶν ὀρμήν, ἀνεπίδεκτα δὲ τοῦ νὰ ὑψωθῶσιν ὑπὲρ ἂν τῆς ἐαυτῶν φύσεως. Εἰς τοῦτο ἀμέσως τὸ λογικόν ὃν βλέπει τὸν προφανῆ τοῦ δημιουργοῦ σκοπόν, καὶ δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὸ τέλος, διὰ τὸ ὅποσον ἐπροκίσθη μένουσιν ἑξοχόν, ἐπιδεκτικόν τοῦ νὰ ὑψοῦται, καὶ τοῦ νὰ ἐκπίπτῃ. Μ᾽ ὅλον ὅτι ἡ ὀρμὴ τινῶν ζώων, ὅα τῆς μελίσης, τοῦ κάστορος, τοῦ μύρμηκος εἶναι

τῷ ὄντι ἐξαισία· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος βλέπει ἀμέσως τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτοῦ προνόμιον, συνιστάμενον εἰς τὸ νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ἀγνοεῖ τινα πράγματα, ἐν ᾧ τὰ ζῶα περιωρισμένα μὲν, τέλεια δὲ εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν κατὰστασιν, δὲν ἔχουσι τὴν αἰσθησιν τῆς ἰδίας ἀμαθείας, καὶ ἀρκοῦνται εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθητηρίων. Ὁ κύων, φέρ' εἰπεῖν, θέλει ὑλακτεῖ πάντοτε, βλέπων τὴν ἰδίαν εἰκόνα εἰς διαυγές ὕδωρ, ἐνᾧ τὸ παιδίον, ἀφ' οὗ πολλάκις ἀπατηθῇ, θέλει ἐννοήσῃ, τέλος, τὴν ἀπάτην τῶν αἰσθητηρίων, καὶ γενόμενον ἀνὴρ τέλειος, τὸ πρῶτον παιδίον, θέλει ποτὲ μελετήσῃ, καὶ εὐρεῖ τοὺς νόμους τῆς ἀντανακλάσεως τοῦ φωτός· Πόσον εἶναι τὸ μεταξύ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ ζώου, τοῦ ἀκολουθοῦντος τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ ὁρμὴν· μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου, γνωρίζοντος τὴν ἀμάθειάν του, καὶ τοῦ ζώου, ὅτε καὶ ὑποπτευομένου τοιοῦτόν τι· μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου, τελειοποιουμένου ἐπ' ἀπειρον, καὶ τοῦ ζώου, καταδεδικασμένου νὰ διατελῇ ἀείποτε στάσιμον!

Τοιούτῳ τρόπῳ ἡ πρόδηλος ὑπεροχὴ τοῦ ἡμετέρου λογικοῦ συνίστησιν ἄλλην ἀπόδειξιν περὶ ὑάρξεως τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ ἡ νοσητικὴ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς, ἐμφαίνει τὴν διαφορὰν τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἐκτίσθημεν.

Ἄλλ' εἰπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑφάσεως ὢν ἐπίδεκτικός, ὑπόκειται ἐπίσης καὶ εἰς πτώσιν. Τὸ αὐτεξόουσιον εἶναι ἰδιότης ἀδιάσπαστος τοῦ ἀνθρωπί-

νου λογικῶν. Καθώς ὁ ὀφθαλμός διακρίνει τὸ φῶς
 τοῦ σκότους, τοιουτοτρόπως τὸ λογικόν, ἀπὸ τῆς ἀρ-
 χαίας ἐκείνης καταχρήσεως τοῦ ἀνθρώπου περὶ τὴν
 ἰδίαν ἐλευθερίαν, διακρίνει τὸ ἀγαθόν τοῦ πονηροῦ,
 τὸ δίκαιον τοῦ ἀδίκου, καὶ τὰς σωματικὰς ἐργασίας,
 ὅσαι καταβιβάζουσιν αὐτὸν τῶν πράξεων ἐκείνων, ὅ-
 σαι τὸν ἀποδεικνύουσιν ἐυγενέστερον. Τὴν τοιαύτην
 ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς ὀνομάζομεν συνείδησιν· ἔκφρα-
 σις θυμασία, ἐυρισκομένη εἰς ὅλας τὰς διαλέκτους,
 καὶ σημαίνουσα ἐτυμολογικῶς αἰσθησιν ἡμῶν αὐτῶν,
 ἐπιστροφὴν εἰς ἑαυτούς, συνδιάσκεψιν μεθ' ἡμῶν αὐ-
 τῶν.

ΜΕΛΕΤΗ Δ.

Συνέχεια τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.

Ἡ συνείδησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνωτέρα τις φυσική ὁρμή, ἀνήκουσα εἰς μόνον τὸ διανοητικὸν καὶ ἐλεύθερον πλάσμα· εἶναι λαμπρὰ φωτίζουσα πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· εἶναι φωνὴ ἐνδόμυχος, διακεκριμένη τοῦ λογικοῦ, καὶ μηνύουσα πρὸς ἡμᾶς πολὺ ταχύτερον ἐκείνου, τί ἐστὶ καλὸν, καὶ τί πονηρόν. Ἡ συνείδησις κρίνει τοὺς λογισμοὺς, τοὺς λόγους, τὰς πράξεις, χωρὶς ἐντοσούτω νὰ ἔχῃ δύναμιν εἰς τὸ νὰ ἀναγκάσῃ ἡμᾶς περὶ τὰυτὰ· φωτίζει τὴν θέλησιν, χωρὶς νὰ τὴν ἐξαφανίσῃ· ἐπὶ λόγῳ, εἰς τὸν πεπτωκότα ἄνθρωπον ἡ συνείδησις ἔμεινε κριτὴς, ἀλλ' ὅχι πλέον νομοθέτης. Αὕτη ἡ ὑπερφυῆς δύναμις τῆς ψυχῆς, τὸ μόνον τεκμήριον τῆς οὐρανίου ἡμῶν καταγωγῆς, εἶναι συγχρόνως ὁ σταθερώτερος μάρτυς τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ἀνακηρύττουσα τὴν

σωτηριώδη τήν αλήθειαν πολὺ πρότερον, πρὶν ἢ
ζητήσῃ ὁ ὀρθὸς λόγος τὰς περὶ τούτου ἀποδείξεις. Τέ-
λος, ἡ συνείδησις δὲν διακρίνει τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ,
τὸ δίκαιον τοῦ ἀδίκου, εἰμὴ, διότι ἔχει τὴν συναί-
σθησιν τῆς παρουσίας τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ, τῆς ἀ-
γαθότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης του. Εἰς ἀκριβε-
στέραν κατάληψιν τῶν λεγομένων παρατηρήσατε, ὅτι
εἰς τὴν τάξιν τῶν φυσικῶν πραγμάτων δὲν ἐννοου-
μεν, τί ἐστὶ σκότος (ὃ ἐστὶν ἀπουσία φωτός), εἰμὴ δι-
ότι ἔχομεν ἰδέαν τοῦ φωτός· καὶ ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ
ὀρίσωμεν, τί ἐστὶ καμπύλη γραμμὴ εἰμὴ διότι ἡ ἰδέα
τῆς εὐθείας, προϋπάρχει εἰς τὴν ἡμετέραν διάνοιαν.
Εἰς μάτην διέτρεξαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὑδρογείου
σφαίρας, ζητοῦντες νὰ ἔυρωσιν ἔθνος τόσον κτηνό-
βιον, ὥστε νὰ ἀμοιρῇ τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ καὶ
τοῦ κακοῦ, τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου. Διὰ τοῦτο
καὶ ὠνομάσθη τὸ ἔμφυτον τοῦτο αἶσθημα, φυσικὸς
νόμος. Διεξερχόμενοι τὰ συγγράμματα τῶν ἐνδοξο-
τέρων ἐθνικῶν συγγραφέων, εὐρίσκομεν, ὅτι ὅλοι ἀν-
ομολογοῦσι τὴν ὕπαρξιν τοῦ νόμου τούτου, ἀγρά-
πτου μὲν καὶ ἀδιδάκτου, ἐγκεχαραγμένου δὲ εἰς τὰ βά-
θη τῆς πνευματικῆς ἡμῶν φύσεως· διὸ καὶ ὁ Σοφο-
κλῆς λέγει εἰς ἓνα τῶν χορῶν τῶν καλῶν αὐτοῦ τρα-
γωδιῶν „μέγας ἐν τούτοις Θεός, οὐδὲ γηράσκει.“ Ὁ
δὲ Κικέρων μεταχειρίζεται ὅλον τὸν πλοῦτον τῆς εὐ-
γλωττίας του εἰς τὸ νὰ ζωγραφίσῃ τὸν γενικὸν τῶν-
τον νόμον, ὅστις προὔπηρξε, λέγει, τῆς συστάσεως πά-

σης πολιτικῆς κοινωνίας, καὶ γίνεται ἐμφανὲς ἐν παν-
 τι τόπῳ καὶ χρόνῳ. Τῷ ὄντι αὕτη καὶ μόνη ἡ γενι-
 κότης τοῦ νόμου τούτου ἀρκεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν
 προέρχεται ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ πώποτε δὲν εἰ-
 δομεν ἔθνη κατοικοῦντα εἰς τοὺς ἀντίποδας, νὰ συμ-
 φάσκωσι περὶ τινος οἰας δὴποτε ἀληθείας, ἐκτὸς εἰμῆ,
 εἰάν ἀπεκαλύφθῃ παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ ἄνωθεν· αὐ-
 τη μόνη ἴσως εἶναι ἡ παγκόσμιος γλῶσσα, ἡ συνάπ-
 τουσα ἔθνη ἀνόμοια πρὸς ἄλληλα, κατὰ πᾶν ὅ,τι ἄλ-
 λο, τὸ μόνον ἀντίσταθμον εἰς τὰς ἐθνικὰς προλήψεις,
 εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ κλίματος, εἰς τὰς αἰσχυρὰς ἑξεις,
 μεταφερομένας κατὰ δυστυχίαν ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν.
 Πρέπει ἄρα ἐξ ἅπαντος, ὁ νόμος οὗτος ὁ τῆς συνει-
 δήσεως νὰ ᾔῃ ισχυρὸς, καὶ ἀπαράγραπτος, διὰ νὰ
 ἀντέχῃ εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν διαφορῶν κλιμάτων.
 Βλέπε τὸν κάτοικον τῆς διακεκαυμένης ζώνης γενό-
 μενον μελανόχρουν ὑπὸ τὸν κάυσωνα τοῦ ἡλίου, πα-
 ράβαλλε αὐτὸν πρὸς τὸν Ἑσκιμῶτα, ἢ τὸν Σαμογέ-
 την, λευκὸν κάτοικον τῶν ὑπερβορείων, καὶ θέλεις
 ἰδεῖ, ὅτι διαφέρουσι κατὰ πάντα· ἀλλ' ἡ συνείδησις
 τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἑτέρου ἀποφαίνεται τοὺς αὐτοὺς
 χρησμούς· ἀμφοτέροι ἐχουσι τὴν αἰσθηδὴν τοῦ καθή-
 κοντος, τὴν ἀποστροφὴν τὸν ἄδικον, τὴν μυστηριώδη
 διάθεσιν τῆς αἰδοῦς. Ὁ Αἰθίοψ, ὡς καὶ ὁ Σαμογέτης,
 θέλουσιν αἰσθανθῆ ἡχαρὰν μὲν, ὅταν πράξωσιν ἔργον
 ἀγαθόν, ἔλεγχον δέ, ὅταν πράξωσι τὸ κακόν· καὶ εἰάν
 εἰσέφρησαν εἰς ἔθνη τινὰ ἔθιμα βάρβαρα, προλήψεις

ἄδικοι, ἡδὴ παραλελυμένα, τοῦτο δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἀγνοοῦσι τὸν φυσικὸν νόμον, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅτι ἐφαρμόζουσιν αὐτὸν κακῶς, ἢ παραχαράττουσιν αὐτὸν, ἐξ αἰτίας κακῶν παραδόσεων· αὐταὶ λοιπὸν αἱ ἀμετακίνητοι, καὶ παγκόσμιοι ἀλήθειαι, κεχαραγμένοι εἰς τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας, μαρτυροῦσι περὶ ὑπάρξεως ἀνωτάτου νομοθέτου, καὶ γίνονται πηγὴ πάσης νομοθεσίας ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάσης κοινωνικῆς καταστάσεως. Χωρὶς τοῦ ἐσωτερικοῦ κέντρου τῆς συνειδήσεως, πόσα ἀμαρτήματα ἔπρεπε νὰ μένωσιν ἀτιμώρητα εἰς τὸν κόσμον! ἢ ποῖος τρόπος ἡθελεν ὑπολείπεται τοῦ νὰ διοικῶνται οἱ ἄνθρωποι, ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ ἀδυσωπήτου τούτου νόμου, τοῦ ἐσωτερικῶς αὐτοὺς διοικοῦντος; Μ' ὅλα τὰντα ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸ ὀλέθριον προνόμιον τῶν νὰ ἀντιπαράτατῃ τὴν οἰκίαν θέλησιν, κατὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ συνειδότος, καὶ ὅσα συνεχέστερον ἐπαναλαμβάνει τὴν τοιαύτην ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ ἐμφύτου τούτου νόμου, τοσούτῳ μᾶλλον προσεγγίζει εἰς τὸν ἔσχατον ὅρον τῆς νοητικῆς αὐτοῦ πτώσεως· τότε ἡ συνειδήσις σιγᾷ, ὁ ἔνοχος σκληρύνεται εἰς τὴν κακίαν, ἀφαιρεῖται ἀπ' αὐτοῦ ὁ ἔναυλος λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ δύναται νὰ εἰπῃ τις ἀληθῶς, ὅτι ἀποθνήσκει πνευματικῶς ὁ ἄνθρωπος.

IV. Ἱστορικαὶ ἀποδείξεις.

Αἱ πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῶν σχέσεις στηρίζονται τέ-

λος πάντων εἰς ἱστορικὰς ἀποδείξεις, τῶν ὁποίων τὸ
 σύνολον ὀνομάζεται παράδοσις τοῦ ἀνθρωπίνου γέ-
 νους. Ἀνατρέχων τις εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρό-
 νους, μένει ἐκθαμβος, εὐρίσκων εἰς ὅλα τὰ ἔθνη πα-
 ραδόσεις, ὁμοιωδῶς ὁμοφωνούσας περὶ δημιουργίας
 τοῦ κόσμου, περὶ παρακοῆς τοῦ πρωτοπλάστου, περὶ
 κατακλυσμοῦ παγκοσμίου, περὶ διαιρέσεως γλωσσῶν,
 περὶ ἀνάγκης ἰλασμοῦ τῆς θείας ὀργῆς, διὰ προσευ-
 χῆς, θυσιῶν, καὶ ἀγνισμοῦ. Ἐθνη πλησιόχωρα, καὶ
 ἔχοντα μεταξὺ διήνεκεῖς ἐπιμιξίας, εἰς μετέδοσαν
 πρὸς ἄλληλα τὰς διδασκαλίας ταύτας ἐκ παραδόσε-
 ως, τοῦτο εἶναι εὐκατάληπτον. Τοιούτῳ τρόπῳ οἱ
 Αἰγύπτιοι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἕλληνες καὶ
 οἱ Ῥωμαῖοι παρεδέχθησαν, κατὰ μίμησιν, ὁ εἰς τὰ
 τοῦ ἐτέρου. Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴν ὁμολογήσωμεν ἐν καὶ
 τὸ αὐτὸ στέλεχος, μίαν ἀρχέτυπον διδασκαλίαν, ὅταν
 βλέπωμεν τοὺς Καραΐβους καὶ τὰ Ἰνδικὰ ἔθνη, τοὺς
 Σίνας καὶ τοὺς Γροελλανδοὺς, νὰ πιστεύωσι καὶ νὰ
 διδάσκωσιν ὁμοθυμαδὸν τὰς αὐτὰς ἀληθείας περὶ
 ἀρχῆς, καὶ πτώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Εἰς τὰς
 τοιαύτας διηγήσεις, ἄλλοκότους πολλάκις καὶ νεο-
 δευμένας, αἱ μὲν κατὰ μέρος περιστάσεις ποικίλλου-
 νται ἐπ' ἄπειρον, κατὰ τὸ πνεῦμα, καὶ τὴν κλίσιν ἐκά-
 στου ἔθνους, ἡ δὲ βάσις εἶναι σταθερῶς ἡ αὐτὴ· ὅ-
 λοι οἱ ἄνθρωποι, εἰς πᾶσαν ἡλικίαν τοῦ κόσμου, καθ'
 ὅλα τὰ κλίματα ἐκήρυξαν, καὶ κηρύττουσιν ὁμοφώ-
 νως τὴν δημιουργίαν, τὴν ἀρχαίαν ὀλβιότητα τοῦ

ἀνθρώπου, τὴν παρακοήν, καὶ τὴν πτώσιν αὐτοῦ, τὸν παγκόσμιον κατακλυσμὸν, τὴν διαίρεσιν τῶν γλωσσῶν, καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ ἰλασμοῦ. "Ὅταν ἔχετε ἔνκαιρίαν, καλὸν εἶναι, ἵνα ἀναγνώσητε περὶ τούτου διαφόρους ἐξιστορήσεις, συνηρατισμένας ἐκ τῶν ψυχωφελῶν καὶ περιέργων γραμμάτων πολλῶν περιωνύμων ἐξαποστόλων· 1) τὴν Ἱστορίαν τοῦ παλαιοῦ κόσμου, τὴν ὑπὸ τοῦ Σουκφόρδου. 2) τὴν περὶ θυνδιῶν πραγματείαν τοῦ κόμητος Μαίστρου. 3) τὸν ἀρχέτυπον κόσμον παρὰ Κούρτου Γεβελίνου. 4) τὴν συμβολικὴν τοῦ Κρεῦτζερ. 5) καὶ πληθος ἄλλων βιβλίων, τὰ ὅποια ἀναγινωσκόμενα κατ' ἐπίκρισιν, θέλουσι συντελέσῃ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων.

- 1) Plusieurs relations tirées des lettres édifiantes et curieuses de plusieurs célèbres missionnaires. 2) Histoire de l'ancien monde, par Schukford. 3) Traité sur les sacrifices, par le comte de Maistre. 4) Monde primitif, par Court de Gébelin. 5) Symbolique de Kreutzer.

MEATH E.

ὡς ἀνακεφαλαιώσωμεν ἐν ὀλίгаῖς λέξεσιν ὅσα εἰς τὰς προηγουμένας τέσσαρας μελέτας ἐπραγματεύθημεν· ὅσαι σχέσεις μεταξὺ τῶν ὄντων ὑπάρχουσι, τόσοι καὶ τύποι ἀληθειῶν ὑφίστανται· αἱ δὲ σχέσεις αἱ μεταξὺ τῶν δημιουργημάτων καὶ τοῦ Δημιουργοῦ συνιστῶσι τὴν ἐξαιρέτως ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἀλήθειαν σωτηριώδη ὠνόμασαμεν, πρὸς διαστολὴν ἐκείνων, αἰτινες εἰσὶ μόνον ὠφέλιμοι, χωρὶς γὰρ ἦναι ἀπαραίτητοι εἰς τὴν σωτηρίαν, καὶ τὴν ατελεύτητον εὐδαιμονίαν. Εἶδομεν, ὅτι ἡ πηγὴ πάσης ἀληθείας σωτηριώδους εἶναι ὁ ἀρχικὸς ὅρος τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.

καὶ μ' ὅλον ὅτι ἡ ἀλήθεια αὕτη δὲν ἔχει χρεῖαν ἀποδείξεως, ἐπεχειρίσθημεν νὰ διατρανώσωμεν αὐτὴν δια τετραπλῶν ἀποδείξεων, ἀρχόμενοι ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας παρέχει ὁ ὀρθὸς λόγος, δεικνύων τὴν ἀνάγκην πρώτου τινὸς κινδύντος, ὄντος ἀπείρου, οὐσιωδῶς Ἐνναίου, καὶ πηγῆς ἀκενώτου ζωῆς. Ἐπειτα ἐμελετήσαμεν τὰς μαρτυρίας τὰς περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, τὰς ὁποίας παρέχει τῆς φύσεως ἡ θεωρία· ἡ καλλονὴ τοῦ πλάσματος ἀνάγει τὴν ἡμετέραν διάνοιαν ἀκουσίως, πρὸς τὸν Δημιουργόν, καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι τοσοῦτον λαμπρῶς ἐντετυπωμένη εἰς τὴν πλάσιν, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποδεχθῇ τις ὁιανδήποτε πρὸς τοῦτο τυχαίαν συνδρομὴν. Εἰς βεβαίωσιν αὐτῶν τῶν συλλογισμῶν ἐσπένυσμεν νὰ δώσωμεν ὀρισμὸν, περὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου, καὶ νὰ ἐξιχνιάσωμεν τοὺς ἱεροὺς καὶ ἀνεξαλείπτους χαρακτῆρας τοῦ φυσικοῦ νόμου, ὅστις διέμεινεν εἰς καὶ ἀναλλοίωτος μεταξὺ τῆς τοσαύτης ποικιλίας τῶν νόμων, τῶν ἐθίμων, καὶ τῶν ἐθνικῶν προλήψεων, ἅτινα πάντα, ἂν καὶ παραχαράττουσιν αὐτόν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἰσχύουσι νὰ τὸν ἐξαφανίσωσι. Τέλος ἀνερευνήσαντες τὰ χρονικά τῆς παγκοσμίου παραδόσεως, ἔυρομεν ἀπανταχοῦ γῆς, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ τὰς αὐτὰς ἀναμνήσεις περὶ ἀρχῆς τοῦ ἀνθρώπου, περὶ προγονικῆς πτώσεως, περὶ παγκοσμίου κατακλυσμοῦ, περὶ διαιρέσεως γλωσσῶν, περὶ ἀφένκτου ἀνάγκης ἰλασμοῦ. Διατρέξαντες ὅλην αὐτὴν τὴν ἄλυσον τῶν ἀ-

ποδείξεων, είναι ἄραγε ἔυλογον νὰ σταθῶμεν ἄργοι εἰς αὐτὴν τὴν θεμελιώδη ἀλήθειαν, χωρὶς νὰ συνάξωμεν ὅλας τὰς πηγαζούσας ἐξ αὐτῆς συνεπείας; Τοῦτο τὸ ἄπειρον, καὶ παντέλειον ὄν, ὁ Δημιουργὸς ἀναριθμήτων κόσμων, ὁ ὕψιστος νομοθέτης, ὅστις ἐνεχάραξε τὸν νόμον αὐτοῦ εἰς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν, ὁ κύριος τῶν ἀπάντων, ὅστις διαιωνίζει τὴν μνήμην τῶν μεγάλων αὐτοῦ δωρεῶν, διὰ τῶν παραδόσεων τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν, ὁ Θεὸς ἐνὶ λόγῳ, δὲν εἶναι ἄραγε καὶ συντηρητὴς τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἀφ' οὗ τὰ ἐδημιούργησεν; ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἡ διαμονὴ τοῦ παντός εἶναι ἄλλο τι, εἰμὴ διηνεκὴς δημιουργία; Τάυτην τὴν ἐνδελεχῇ ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὰ πλάσματα, ὀνομάζομεν Προνοίαν, πηγάζουσαν ἐκ τῆς θείας σοφίας, καὶ ἀγαθότητος, καὶ προνοοῦσαν ἅει νὰ συντηρῇται ἕκαστον δημιουργήμα εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, καὶ νὰ ἐκπληροῖ τὸ τέλος εἰς ὃ ἐδημιουργήθη. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων, καὶ κατ' ἡμᾶς ἔτι εὐρίσκονται ἄνθρωποι, ἀπαρνούμενοι τὰ τῆς προνοίας, ἐπειδὴ δὲν ἐννοοῦσι τὴν ἐπὶ πάντα ἔκτασιν καὶ τὰ ἐλατήρια αὐτῆς τὰ μυστηριώδη καὶ ἀπόκρυφα· οἱ τοιοῦτοι ὀνομάζονται θεῖσται (deïstes), κατ' ὅτι παραδεχόμενοι τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ἀποβάλλουσι τὴν θείαν πρόνοιαν, καὶ φρονοῦσιν, ὅτι ἡ δημιουργία ὑφίσταται μηχανικῶς πῶς, δεινᾶμει τινῶν νόμων. Ἄλλ' ἡ δοξασία αὕτη περιέχει τρανωτέραν ἀντίφασιν, κατ' ὃ ἀπορρίπτουσα μῶρως τὰ συμπεράσματα, τὰ ἀναγ-

καίως προκύπτοντα ἐκ τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἤδη παρεδέξατο, βυθίζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀπάθειαν, καὶ εἰς τὴν ιδέαν τυφλῆς εἰμαρμένης, καδιστῶσα ἄγωνα ὅλα τὰ ἐν ἡμῖν εὐγενῇ αἰσθήματα. Ὁ θείσμός, ὅλως εἰπεῖν, δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἀθεΐα, ἀπροσφυῶς πως μετεσχηματισμένη. Ἄλλ' ἡ ἀπανταχοῦ παρουσία τοῦ Θεοῦ φαίνεται, ὅτι ἐνοχλεῖ τοὺς θείστας· ὁθεν καὶ ὑπολαμβάνουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει δυσκολίαν νὰ προμηθεύσῃ τὰ χρειώδη ἐν ἑκάστῳ τῶν ὄντων, ἰδιαιτέρως, ὡς, ἐὰν ὑπῆρχε παρὰ τῷ Θεῷ μέγα καὶ μικρόν! Ἡ δὲ ἁγία Γραφή διδάσκει ἡμᾶς, ἐκ διαμέτρου ἐναντία λέγουσα, ὅτι αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡμῶν καὶ οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας εἶναι ἡριθμημένοι. Μετὰ τοὺς θείστας ἔρχονται οἱ Μανιχαῖοι, οἵτινες ἀνθυποβάλλουσιν ὀνειροπολήματα νοσοῦσης φαντασίας, εἰς τὰς φωτοειδεῖς ἀληθείας τοῦ νοῦ καὶ τῆς πίστεως. Θέλοντες νὰ ἐξηγήσωσι τὸ ἀνιγμα τῦν κόσμου, οἱ Μανιχαῖοι παραδέχονται δύο ἀρχὰς ἰσοδυνάμους, τὴν τοῦ καλοῦ, καὶ τὴν τοῦ κακοῦ· ὑποθέτουσιν εἰς τὸν Θεὸν δύο μέρη, τὸ μὲν σκότους, τὸ δὲ φωτός· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐπινόησιν ὑποδεεστέραν τινὰ θεότητα, δημιουργήσαν τὸ πᾶν, καὶ δεσπόζουσαν αὐτοῦ τυραννικῶς. Αἱ τοιαῦται πλάναι ἦσαν κοιναὶ εἰς τοὺς γνωστικοὺς καλουμένους, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι δὲ ἄτοποιλίαν καὶ ἀντιφατικαί, καθ' ὃ προϋποθέτουσαι δύο ὄντα ἄπειρα, συγχέουσιν καὶ συμβάλλουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πάλιν,

τὰ στοιχεῖα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἅτινα δὲν δύ-
 νανται πώποτε γὰ ἀναβρύωσιν ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς.
 Οἱ Μανιχαῖοι λησμονοῦν, ὡς φαίνεται, ὅτι τὸ καλὸν
 εἶναι ἄρνησις, ἢ ἀπουσία ὀντότητος, μηδεμίαν οὐσίαν
 ἰδίαν καὶ ὑπαρξιν ἔχον, ὅτι εἶναι προκαταρκτικὸς ὁ-
 ρος, τὸν ὁποῖον ὁ νοῦς δὲν δύναται γὰ συλλάβῃ ἄλ-
 λως, εἰμὴ διότι τὸ καλὸν, ὡς ἐνυπόστατον ὄν, καὶ
 φύσις θετικὴ καὶ πραγματιώδης, ὑπάρχει καὶ προϋ-
 πῆρξεν αἰδίου· αὐτὸ δὲ τὸ καλὸν ἢ διάνοια ἀντι-
 λαμβάνεται, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀπηλλαγμένον πάσης
 ἰδέας κακοῦ. Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ ἀναφορά τοῦ φω-
 τὸς πρὸς τὸ σκότος, καὶ τῆς ὑγιῶς ὁράσεως πρὸς τὴν
 τυφλότητα τοῦ ὁφθαλμοῦ. Ἐρχεται τέλος πάντων
 ὁ πανθεῖσμός, ματαία τις καὶ αὕτη σπουδὴ τοῦ ἀν-
 θρωπίνου νοῦς, ἔτι λεπτοτέρα τῆς πρώτης, θρασυ-
 νομένη πρὸς κατάληψιν τῆς ἀπανταχοῦ παρουσίας,
 καὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ πανθεῖστής λέγει, ὁ
 Θεὸς εἶναι τὸ πᾶν· ὥστε κατὰ λόγον ἀντιπεπονδὸτα
 ἀναγκάζεται σχεδὸν γὰ εἰπεῖν, τὸ πᾶν εἶναι Θεός. Τοι-
 οῦτω τρόπῳ συγχέει τὸν κτίστην μετὰ τοῦ κτίσματος,
 καὶ φέρει ἀνεπαισθήτως τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ γὰ μὴ
 διακρίνῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Πολλοὶ τῶν παν-
 θεϊστῶν ἀπορρίπτουσι τῷ ὄντι τὴν ἐξ ἀντιστρόφου
 ταύτην συνέπειαν, σοφίζόμενοι καὶ ἐπιθυμοῦντες, ὅ-
 τως εἰπεῖν, γὰ θέσωσιν ἑαυτοὺς ὡς μεταίχμιον ἀνα-
 μέσον τοῦ ἰδίου τῶν ἀξιώματος, τοῦ λέγοντος, ὅτι ὁ
 Θεὸς εἶναι τὸ πᾶν, καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀληθοῦς

χριστιανῶν, κηρύττοντος, καὶ ὁμολογοῦντος, ὅτι ὁ μὲν
 Θεὸς εἶναι ἐν πᾶσι καὶ πανταχοῦ, αὐτὴ δὲ ἡ Θεία οὐ-
 σία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ᾔῃναι οὐσία τοῦ πλάσματος·
 ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὰ πάντα κατὰ τὸ ἀρχέτυ-
 πον τῆς ἐν ἑαυτῷ τελειότητος, οὐδὲν ὁμῶς ἴδον αὐτῷ,
 ὅντε τῆς αὐτῆς φύσεως. Ἐκ τούτου τοῦ ἀξιώματος
 ὁ χριστιανὸς συμπεραίνει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἷς, παντο-
 δύναμος δημιουργὸς καὶ συντηρητὴς τῶν ἔργων αὐ-
 τοῦ, παντάγαθος, πάντων τῶν ἀγαθῶν χορηγός, καὶ
 αὐτὸ τὸ ἀκρότατον ἀγαθόν· πᾶν δὲ κακὸν ὁρῶμενον εἰς
 τὸ πᾶν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πηγάζῃ ἀπ' ἐνθείας ὅν-
 τε ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῆς παντελείου, ὅντε ἐκ τῆς
 ἀγίας αὐτοῦ βουλήσεως.

ΜΕΛΕΤΗ 5.

Περὶ ἀθανασίας ψυχῆς.

Εἰπομεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι ἡ πληροφορία ἡ περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, καὶ ἡ γινῶσις τῶν θείων αὐτοῦ ιδιοτήτων εἶναι συμφυῆς μετὰ τῆς ἐνδομύχου, καὶ μετὰ σκέψεως συναιδήσεως τῆς ἰδίας ἡμῶν ὑπάρξεως, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπάγεται ἀναγκαίως εἰς τὸ νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ ἑαυτοῦ, ἅμα ἀμφιβάλλων περὶ ὑπάρξεως τοῦ ἀληθινοῦ καὶ παντοδυνάμου Θεοῦ, τοῦ παυσόφου καὶ ἀπειραγάθου, καὶ συντηρητοῦ τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Ἡ δὲ περὶ αὐλίας τοῦ πρώτου αἰτίου ἰδέα, καὶ περὶ τῆς ἀναφοῦς παρουσίας αὐτοῦ ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε, συνεπιφέρει ἀναγκαίως τὴν πεποιθήσιν τῆς περὶ τῆς ἰδίας ἡμῶν ψυχῆς αὐλίας.

Τὸ νοοῦν πρέπει πάντως νὰ περιέχῃ ἀναλογία τινὰ

διανδήποτε πρὸς τὸ νοούμενον. Διὰ τοῦτο τὸ ἄλογον ζῶον δὲν ἐννοεῖ, τί ἐστὶν ἄνθρωπος, τὰ δὲ ἄψυχα δὲν φθάνουσι τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὑπάρχουσι τὰ διωργανισμένα ζῶα, ἀμοιροῦντα πάσης αὐτομάτου ἰδιότητος, ἢ ἐνεργείας.

Αἱ ἀφηρημένα καὶ γενικαὶ αὗται ἐννοιαὶ καθίστασι μὲν ἴσως περιττὴν σειρὰν ἄλλων παρεπομένων ἀποδείξεων περὶ αὐλίας καὶ ἀθανασίας ψυχῆς. Ἀλλ' ὅμως, καθὼς εἰς ὑποστήριξιν τοῦ θεμελιώδους δόγματος περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, ἐξεθέμεθα ἐν περιλήψει ἀποδείξεις λογικὰς, φυσικὰς, ἠθικὰς καὶ ἱστορικὰς, ὡσαύτως θέλομεν σπουδάσῃ νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα ἐπιχειρήματα, ὅσα δεικνύουσι τῆς ψυχῆς τὴν ἀθανασίαν τὴν παράγωγον. Λέγω δὲ παράγωγον, ἐπειδὴ ἡ καθόλου ἀθανασία, ἀνήκει εἰς τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, πηγὴν αἰνναον πάσης ζωῆς καὶ κινήσεως. Δι' ὃ καὶ ὁ καρυφαῖος τῶν Ἀποστόλων, ὁμιλῶν περὶ τοῦ αἰδίου Θεοῦ, λέγει. Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον.

Αἱ περὶ αὐλίας καὶ ἀθανασίας τῆς ἀνθρωπίνου ψυχῆς ἀποδείξεις ὑπάγονται ἐπίσης εἰς τέσσαρας διακεκριμένας κατηγορίας ἤτοι Α) εἰς ἀποδείξεις λογικὰς, Β) εἰς ἀποδείξεις ἠθικὰς, θεμελιουμένας ἐπὶ τῆς κοινῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ τῶν ἰσχυροτέρων αὐτοῦ ἐνδιαθέτων ὁρμῶν, Γ) εἰς ἀποδείξεις λαμβανομένας ἐκ τῆς μελέτης τῆς φύσεως τῶν ὄντων, Δ) εἰς ἀποδείξεις προερχομένας ἐκ τῆς βί-

βλου τῶν θείων ἀποκαλύψεων, ἐξ ἑσού πιστῶν καὶ
βεβαίων, ὅσον καὶ ἡ βίβλος αὕτη βεβαία καὶ ἀναν-
τίρρητος.

Ἀποδείξεις λογικαί.

Ὁ ἄνθρωπος, ἡ κορυφή τῶν ὀρωμένων κτισμά-
των, ἐμφαίνει διὰ τῶν νοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ὅτι
ἐνυπάρχει εἰς τὸν ὀργανισμόν αὐτοῦ ἀρχή τις λογι-
κὴ, πάντῃ διακεκριμένη τῆς ὕλης, καίτοι συνδεδεμέ-
νη διὰ τοῦ μυστηριώδους δεσμοῦ τῆς ζωῆς. Ἐκτασις
καὶ νόησις εἶναι δύο τινα ἀντιμαχόμενα πρὸς ἄλλη-
λα, καὶ ἀσυμβίβαστα, ὡσάντως δὲ καὶ ἡ ἰδέα τοῦ
χρόνου εἶναι ἐπὶ κτήτος ἔννοια, διὰ τῆς αἰσθήσεως
προσλαμβανομένη καὶ τῆς πείρας. Ἐκ τούτου βλέπο-
μεν καὶ τὰ νήπια προσκτώμενα βραδέως καὶ κατὰ μι-
κρὸν τὴν ἰδέαν τὴν περὶ χρόνου καὶ διαστήματος. Καὶ
μ᾽ ὅλον ὅτι τὸ λογιζόμενον καὶ βουλόμενον ἐν τῷ ἄν-
θρωπῳ ὑπόκειται εἰς τὰς ἐπιρροάς, καὶ ἀλλοιώσεις
τῆς ὕλικῆς διαπλάσεως, ἀλλ' ἡ ἐξάρτησις αὕτη δὲν
σημαίνει ταυτότητα, καθ' ὅτι ἄλλως δὲν ἠθέλην
ὑφίσταται πόλεμος καὶ ἀντίκρουσις. Ἐκτὸς δὲ τού-
του, τὰ ὅρια τῆς τοιαύτης ἐξαρτήσεως εἶναι γνωστά,
καὶ ἐνδιαθέτως γίνονται φανερά πρὸς τὸν ἄνθρωπον,
ὅστις γνωρίζει μὲν, ὅτι δύναται γὰ θέλλῃ ἐναντίον τῶν
σωματικῶν αὐτοῦ ὀρέξεων, ἀνευρίσκει δὲ εἰς σῶμα
ἀσθενὲς δυνάμεις σφριγώσας· βλέπει καὶ αἰσθάνε-
ται, ὅτι ἐν ᾧ τήκεται καὶ ἀτονεῖ, σώζει οὐχ ἥττον τὴν

δύναμιν τοῦ ἔρῃν καὶ τῶν νοεῖν. Ὡσαύτως ὁ ὕπνος, τὸ ὄναρ καὶ ἡ ληθαργία ἀποκαλύπτουσι πρὸς αὐτὸν δύναμιν τινα ἐμφωλεύουσαν εἰς τὰς πλέον ἀποκρύφους πτυχὰς τοῦ διοργανισμοῦ του, δύναμιν νοητικὴν, ἐνδελεχῶς ἐνεργόν, ὑπερκειμένην χρόνου καὶ τόπου, τείνουσαν ἐν παντὶ πρὸς τὸ ἄπειρον, καὶ ἀνενδεῆ, τὸ καθ' ἑαυτὴν, ἡρεμίας ἢ, ἄλλως εἰπεῖν, καταπάυσεως.

Τοῦτο δὲ τὸ αἰσθημα, τὸ τείνον ἀεὶ πρὸς τὸ ἄπειρον, ἐν μέσῳ πραγμάτων πεπερασμένων καὶ φθαρτῶν, ἐνούμενον μετὰ τῆς συνειδήσεως, ἦν ἔχομεν περὶ τῆς ἡμετέρας ἀγνοίας, συνίστησιν ἐναργὲς τεκμήριον τῆς ἀθανασίας τοῦ ἐν ἡμῖν λογιζομένου, ἥτοι τοῦ ἐν ἡμῖν πνεύματος· καθότι ἢ πρὸς τὸ ἄπειρον ὁρμὴ ἤθελεν εἶναι ματαία καὶ ἀνευ σκοπαῦ, εἰάν ἡ ψυχὴ δὲν ἦτον ἀθάνατος· καὶ ὅμως ὁ Θεὸς οὐδὲν δημιουργεῖ ἐπὶ ματαίῳ, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἡμῶν ἔχουσι πάντως τελικόν τι αἶτιον.

Ἡ περὶ τοῦ ἀπείρου αἰσθησις, συνδυαζομένη μετὰ τῆς ἡμετέρας ἀγνοίας ἀνυφοῖ, καὶ διακρίνει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ παντελὲς ἀπὸ τοῦ ἄλογον ζῶον, τὸ ὁποῖον οὕτε συναισθάνεται ὅτι ἀγνοεῖ, οὕτε ἐπιθυμεῖ τίποτε, ἐκτὸς τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν καὶ ἑξέων. Δι' ὃ πρὸς μὲν τὰ ζῶα ὁ χρόνος δὲν εἶναι παντάπασιν ὀχληρὸς, πρὸς δὲ τὸν ἄνθρωπον γίνεται βαρὺς καὶ δυσφόρητος, ὑπάγων αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ζητῇ ἀθάνατα καὶ ἀτελέντητα πράγματα. Προσδετέον ἔτι

τὸ χάρισμα τοῦ προφορικῶν λόγου, δοθέντος πρὸς μόνον τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὑπάρχοντος ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα, ὅ,τι τὸ φῶς πρὸς τὸν ὑλικὸν κόσμον, καὶ τότε θέλομεν εὑρεῖ ἐν ἑαυτοῖς ὅλα τὰ συμπτώματα ἀκαταμαχήτου πληροφορίας, τὴν ὁποίαν τῶν αἰσθήσεων αἱ στιγμιαῖαι προσβολαὶ κλονοῦσι μὲν ἐνίοτε, καὶ διασεύουσιν, οὐδέποτε δὲ ἐξαφανίζουσι τέλεον.

Παρατηρητέον ἐπὶ τούτοις, ὅτι τὸ ὄν τὸ ἐπιδεικτικὸν τελειποιήσεως, πρέπει ἀφένκτως νὰ ᾔηται καὶ ἀθάνατον, καὶ ὅτι ἄνευ τούτου, αἱ πλεῖσται τῶν ἐν αὐτῷ δυνάμεων διατελοῦσαι ἀνωφελεῖς, ἤθελον ἐμφανί-
νει, ὅτι Δημιουργὸς νοῦς ἐξηπατήθη περὶ τὸ ἴδιον δημιουργήμα, ἡ δὲ συνείδησις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἤθελεν εἶναι βᾶσανός τις, ἐπιτεθεῖσα εἰκῇ καὶ μάτην κατὰ τοῦ φθαρτοῦ ἀνθρώπου, εἰάν ἔμελλε τῷ ὄντι νὰ καταντήσῃ εἰς τὸ μηδέν. Τοιαῦται εἶναι αἱ λογικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀποδείξεις, τὰς ὁποίας συνήψαμεν εἰς ἓν, ἐξ αἰτίας τῆς ἐνότητος τῶν διανοητικῶν ἡμῶν δυνάμεων, ἐπεὶ δὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπομονώσῃ τις τὰ διάφορα προσόντα τῇ ψυχῇ, καθ' ὃν τρόπον κερματίζει τὰ μέλη τοῦ σώματος.

Συνάξαντες λοιπὸν καὶ ἐξακριβώσαντες τὰ δύο ταῦτα εἶδη τῶν ἀποδείξεων, προσθέτομεν τὴν ἐκ τῆς κοινῆς ἔτι τῶν ἀνθρώπων συγκαταθέσεως ἀπόδειξιν. Καὶ τῷ ὄντι, ἡ ἔφεσις τοῦ ἐπιζῆν μετὰ τὸν σωματικὸν θάνατον, ὁ ἔρως τῆς δόξης, τὸ σέβας τὸ πρὸς τοὺς τάφους τῶν πατέρων, αἱ παραδόσεις καὶ αὐτῶν

τῶν ἀγροικοτέρων ἔθνων περὶ προσδοκίας μελλούσης ζωῆς, τὰ περὶ μετεμψυχώσεως ἐνφυῆ πλάσματα, τὰ ἐπινοηθέντα εἰς διάλυσιν τοῦ διπλοῦ προβλήματος, τοῦ περὶ πτώσεως καὶ τελειοποιητικότητος τοῦ ἀνθρώπου, τὰ πάντα, λέγω, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ βαράρου τῆς αὐτοχειρίας, μαρτυροῦσι τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἀνθρώπων, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης τῆς ἀρχαιοτέρας τοῦ χρόνου καὶ τοῦ κόσμου αὐτοῦ.

Ἀποδείξεις λαμβανόμεναι ἐκ τῆς μελέτης τῆς φύσεως τῶν ὄντων.

Κατάλληλον ἦτον πρὸς τὴν ἄπειρον σοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ νὰ ἀποκαλύψῃ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, διὰ τῆς θεωρίας τῶν ὀρωμένων κτισμάτων, τὰς ἀληθείας, καὶ τοὺς ὀυσιώδεις νόμους τοῦ νοεροῦ κόσμου, τοῦ μὴ ὑποπίπτοντος ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις. Διὰ τοῦτο βλέπομεν, ὅτι ἡ φυτικὴ καὶ ζωϊκὴ φύσις ἐμφαίνει καὶ χαρακτηρίζει μυριατρόπως τὴν ἀθανασίαν τῆς ἀνθρωπίνου ψυχῆς, διὰ τῆς διαμονῆς τῶν γεννητικῶν καὶ ἀναφῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐπιζῶσι μετὰ τὴν φθορὰν τῶν διωργανισμένων ὄντων. Ἡ γονιμότης τῶν μικροτέρων σπόρων, καὶ ἡ μετασχημάτισις αὐτῶν εἰς ὄντα ἀσυγκρίτως ὑπερμεγέθη, ἡ μεταμόρφωσις τῆς χρυσαλίδος, καὶ ἄλλων ἐντόμων, ἡ ὄντοτης τῶν ἀβαρῶν ὀυσιῶν, ὄιον, τοῦ φωτός, τοῦ θερμοῦ κ.τ.λ. τὰ ἐκ τῆς χυμικῆς ἀναλύσεως ὀριστικὰ προϊόντα ἐπενερ-

γῶντα καὶ ἐπεκτεινόμενα κατὰ λόγον ἀντίθετον τῶν ὄγκων, καὶ τοῦ μεγέθους, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὰς αἰσθήσεις, τέλος, ἡ ἀνιούσα πρόοδος ὅλων τῶν διωργανισμένων ὄντων, βαθμολογουμένων κατὰ τὴν ἐαυτῶν ἀξίαν, καὶ ὑπαλληλιζομένων πρὸς τὸν ἀνθρώπου, τεθειμένον ἐπὶ τῆς ἀνωτάτω βαθμίδος τῆς κλίμακος τῶν ὁρωμένων κτισμάτων, ὅλα τὰυτα δὲν εἶναι ἄραγε ἐναργῆ τεκμήρια τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν συναισθάνεται ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου; ἀλλὰ καὶ οἱ οὐρανοὶ αὐτοί, ὅτινες κατὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ ρῆσιν τοῦ προφητὰν ἀκτος διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, δὲν ἀναγγέλλουσιν ἄραγε τίποτε περὶ τῆς ἀθανασίας τοῦ λογικοῦ καὶ τελειοποιητοῦ κτίσματος, τοῦ μόνου ἔχοντος τὰ ἀναγκαῖα χαρίσματα τοῦ νὰ ἐρμηνεύῃ τὴν λαλίαν τῶν ἀστέρων, τοῦ νὰ σταθμίζῃ καὶ καταμετρῇ τὰ οὐράνια σώματα, ἀνευρίσκον τοὺς νόμους τῶν ἐναρμονιών αὐτῶν κινήσεων; Τὸ λογικὸν τοῦτο πλάσμα, τὸ ὁποῖον ἡξιώθη νὰ θαυμάσῃ, πολυτάκως δὲ καὶ νὰ ὑπονοήσῃ τὰ θαυμάσια τοῦ Παντοδυστάμου ἔργα, ἤθελεν εἶναι ἄραγε καταδεδικασμένον νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τὰυτα ὁλόκληρον εἰς τὸν χῶνον τὸν περικαλύπτοντα καὶ δεσμεύοντα αὐτό;

Ὁ Θεὸς μέλλει ἄραγε νὰ συντρέψῃ τὸ ἔμφυχον τοῦτο κάτοπτρον, ὅπου ἠνυδόκησε νὰ ἀπαυγάσῃ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν ἀλληλουχίαν τῶν κτισμάτων, ἔμελλεν ἄραγε νὰ καταπάυσῃ τῶν ἔργων αὐτοῦ, περιοριζόμενος εἰς μόνον τὰ ἀπλᾶ φαινόμενα ἐφημέρου

ζωῆς καὶ ὑπάρξεως; "Οχι βεβαίως· αὐτὸ τοῦτο τὸ
 θέαμα τῆς φύσεως μαρτύρεται καὶ κραυγάζει κατὰ
 τῆς δειλαίου καὶ πικρᾶς διδασκαλίας τῶν ἀμβλιω-
 πούντων ἐκείνων σοφιστῶν, οἵτινες ἀρνοῦνται τῆς
 ψυχῆς τὴν ἀθανασίαν, ὡς ἀποδειλιῶντες πρὸς αὐτήν,
 καὶ ἐγείρουσιν ἐκ διαλειμμάτων τὸ δυσηχὲς αὐτῶν
 φρίαγμα ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τοῦ παντός αἰῶνος ὡς
 ἂν ἤτόν ποτε δυνατόν νὰ συμπνίξωσι τὴν ὁμόφωνον
 κραυγὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διὰ τῆς ἰσχνῆς καὶ
 δυσπνόου αὐτῶν φωνασκείας.

Ἄλλ' ὁ ἀνθρωπος, ὁ ἐκπεπτωκὴς ἀνθρωπος, κα-
 ταπολεμεῖται διηνεκῶς ὑπὸ τῆς ὑπερηφανείας καὶ
 τῆς ἀκράτου ὀρέξεως· καὶ διὰ μὴ κατασβεσθῇ τέλεον
 ἢ λαμπὰς τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἐφ'
 ὅσον τὸ σκότος ἀυξάνει παχυνόμενον περὶ αὐτόν, ἐφ'
 ὅσον ἀφίσταται τῆς ὑψιγενεῖς αὐτοῦ καταγωγῆς, ἔ-
 πρεπε νὰ δοθῇ ἐξωτερικόν τι βοήθημα, ὡς ἔρεισμα
 καὶ καταφύγιον τῶν ἀλληλοδιαδόχων γενεῶν, αἵτι-
 νες προσδένουσιν εἰς τὸ στάδιον τοῦ χρόνου, ὡς βα-
 κτηρία ὁδοιπόρου βαδίζοντος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ
 κλαυθμῶνος. Τοῦτο τὸ στήριγμα ἢ ἀπειράγαθος
 τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἐχορήγησε πρὸς τὸν κλονού-
 μενον ἀνθρωπον, διὰ τῶν ἱερῶν παραδόσεων, τῶν
 διαπεμπομένων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καὶ τὸ σεμνοπρε-
 πές, τὸ αἰεσέβαστον, καὶ ἀναντίρρητον τῆς μαρτυρίας
 αὐτῶν, διαλύει πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἀθανασίας
 τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Τὰ θεῖα ταῦτα χρησιμολογή-

ματα πληροφοροῦσιν ἡμᾶς, ὅτι ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι ἄλλο τι, εἰμὴ ὁ χωρισμὸς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀρχηγόπου αὐτῆς πηγῆς· καὶ ἡ θεμελιώδης αὕτη ἀλήθεια προεικονίζεται, καὶ τοι ἀτελῶς πως καὶ συνεσκιασμένως, ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ θανάτου, ὅστις εἶναι ὡσάντως χωρισμὸς τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ζωογονούσης αὐτὸ ἀρχῆς.

Ἀποδείξεις λαμβανόμεναι ἐκ τῆς βίβλου τῶν θείων ἀποκαλύψεων.

Ἡ Γένεσις ἀνελίπτουσα ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ὄψιν τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἐντελέστερον τῶν ἐπιγείων κτισμάτων, ἐδημιουργήθη, κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν. Τὸ θεόπνευστον βιβλίον, εἰς ὃ ἐπανήγονται θάττον ἢ βράδιον ὅλαι τῶν βροτῶν αἱ μάταιαι δόξαι, καθὼς τῆς θαλάσσης τὰ κύματα ἐπ' ἀνέρχονται διηνεκῶς, συντριβόμενα κατ' ἡλιβάτου πέτρας, ἐφ' ἧς διαλάμπει πυρσὸς τηλαυγῆς ἐν μέσῳ ἀχανοῦς ὠκεανοῦ, ἡ ἱερά, λέγω, βίβλος διδάσκει, ὅτι τὸ μὲν σῶμα τοῦ πρωτοπλάστου ἐλήφθη ἐκ τῆς γῆς, ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ ζωαρχικοῦ ἐμφυσηματος τοῦ Θεοῦ. Βλέπομεν λοιπὸν μεταξὺ τῆς λογικῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ὕλικου διοργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τρανοτάτην διάκρισιν, ρητῶς καὶ ἀριγνώτως ἐμφαινομένην δύο τινὰς τρόπους δημιουργίας,

καθ' οὓς ὁ Θεὸς ἔλαβε πρῶτον ἀπὸ τῶν στοιχείων τὰς γεννητικὰς οὐσίας τῶν ἡμετέρων σωμάτων, ἔπειτα δὲ ἀμέσως ἐδημιούργησε τὴν ἐν ἡμῖν πνευματικὴν μονάδα· ἣτις δὲν εἶναι ἀπλῶς πνοὴ ζωῆς, ἐπειδὴ εἶναι ὄμμα καὶ εἰκὼν καὶ ὁμοιώσις τοῦ πλάστου, τοῦτο ἐστὶ νοῦς καὶ ἔρως κατὰ τὸ αὐτό. **Η'** ψυχὴ μία καὶ τριττὴ, ὑπάρχουσα, καθ' ὁμοίωσιν τῆς ἀρχετύπου, εἶναι συγχρόνως νόησις, λόγος, καὶ θεῶσις· καθ' ὃ δὲ ἐλευθέρα τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀλόγου ὁρμῆς τοῦ κτήνους, δύναται ἀπαραβαίστως νὰ τείνῃ ὅλαις δυνάμεσι πρὸς τὸ θεῖον αὐτῆς πρωτότυπον, ἢ νὰ ἀφίσταται ἐκείνου, ζητούσα ἑαυτὴν εἰς τὰ ἔξω ἀντικείμενα. **Ενὶ λόγῳ**, δύναται μὲν νὰ μολύνῃ τὸ ἐν ἑαυτῇ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἀδυνατεῖ δὲ νὰ ἐξαλείψῃ ὁλοσχερῶς τὸ ἐκτύπωμα, ἐπειδὴ δὲν ἔλαβε τὴν ἰσχὺν τοῦ νὰ ἐξαφανίσῃ αὐτὴ ἑαυτήν.

Ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς διπλῆς ταύτης ἀποκαλύψεως, εὐρίσκομεν εἰς ἐκάστην σελίδα τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἐναργεστάτας περὶ ἀθανασίας ψυχῆς μαρτυρίας, τὰς ὁποίας τὸ νὰ ἀπαριθμήσῃ τις, τάντὸν ἐστὶ τῷ νὰ ἐπεξελθῇ ὅλους τοὺς ἀκενώτους θησαυροὺς τοῦ θείου λόγου. **Ο' Δαβίδ** δίδει τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, λέγων, Σάρξ ἐστὶ, πνεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον. **Ο' Σολομών** κηρύττει, ὅτι τὸ μὲν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπανέρχεται εἰς τὸν χθον, ἡ δὲ ψυχὴ ἐπιστρέφει πρὸς τὸν Θεόν. **Ὅλοι** δὲ οἱ προφηταί, οἱ προκαταγγέλαντες τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσε-

ὡς τοῦ λόγου, καὶ τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως, συνιστῶσι, καὶ βεβαιοῦσι δι' αὐτοῦ τούτου, τὸ ἀρχαίφατον δόγμα τῆς ἀθανασίας τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ταλαντευομένων ἐν μέσῳ οὐρανοῦ καὶ ᾄδου, ἐν μέσῳ δηλαδαιωνίας μακαριότητος, καὶ ἀτελευτήτου ἀποδοκιμασίας. Καὶ εἰάν τις ἕκαστον πρᾶγμα πρέπη νὰ τιμᾶται, καθ' ἣν ὁ πλαστοουργὸς αὐτοῦ διώρισεν ἀξίαν, πολλὴ ἄραγε λογίζεται ἡ ἀθανασία τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ὥστε νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἄπειρον καὶ ὑπέρμετρον τοῦ λύτρου, τοῦ δοθέντος εἰς ἀνάκτησιν τῆς ἀπολεσθείσης φύσεως τοῦ ἀνθρώπου;

Ἄυτη εἶναι ἡ θεμελιώδης ἐννοια τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, ἡ ὁποία τυπικῶς, καὶ ἀναγωγικῶς ἐξεικονίζει τὰ κυριώτερα μυστήρια τῆς ἀπεκδεχομένης ἡμᾶς αἰδιότητος. Τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμεταμέλητα. Ὁ Θεὸς οὔτε ἀναιρεῖ οὔτε μεταβάλλει τὰς βουλὰς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ, κατὰ τὴν πονηρίαν καὶ ἀπιστίαν ἡμῶν.

Ἄλλ' ἰδοὺ τέλος τὸ καταπέτασμα τοῦ ἀρχαίου νόμου περαιορεῖται· ἡ διαθήκη τῆς χάριτος καταγγέλλεται· ἡ σκιά παρέρχεται, καὶ αἱ θεῖαι ἐπαγγελίαι πολλαπλασιαζόμεναι καταπλημμυροῦσιν ἡμᾶς ὑπὸ οὐρανίου φωτός, διὰ τοῦ στόματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἄυτὸς ὁ Κύριος καλεῖ ἑαυτὸν νυμφίον τῶν ψυχῶν ἡμῶν, δεικνύων, ὅπερ ἡμεῖς ὀνομάζομεν θάνατον, ὡς μετάβασιν ἐκ τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ζωὴν, καὶ ἐπαγγελλόμενος τὴν σωτηρίαν εἰς τὴν μετά-

Καὶ τοῦτο μὲν ἐκ τῶν ἐξῆς μελετῶν ἐναργῶς κα-
τασκευάζεται· ἥδη δὲ μηδὲν προλαμβάνοντες τῆς λο-
γικῆς καὶ φυσικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως, ἀρχοῦμεθα
δείξαντες διὰ τῶν προηγουμένων τὸ βέβαιον καὶ στε-
ρεόν τῶν ἐπιχειρημάτων, τὰ ὅποια διατρανοῦσι τὰ
περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τοῦ
ὀρθοῦ λόγου, καὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου
γένους.

[illegible]

ΜΕΛΕΤΗ Ζ.

Περὶ τῆς ἡθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐλευ-
 θερίας, καὶ περὶ τῆς πτώσεως αὐτοῦ, ἡ-
 τοι περὶ τοῦ προγονικοῦ ἀμαρτήματος.

Ἐρευνῶντες τὰ χρονικά τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, περὶ
 τῆς μυστηριώδους ἀρχῆς τοῦ κακοῦ, ἐνκόλως πληρο-
 φορούμεθα, ὅτι τὰ διάφορα φύλα τῶν ἀνθρώπων ἀπ-
 ἠρύσαντο τὰς περὶ τούτου παραδόσεις ἐκ τῆς αὐτῆς
 πηγῆς· μετ' ὅλα τὰ σοφίσματα, καὶ τὰς πλανωμένας
 λεπτολογίας τοῦ νοός, ὁ ἀνθρωπος ἀείποτε καὶ ἀ-
 πανταχοῦ γῆς ἐπρέσβευεν, ὅτι ἐπλάσθη ἡθικῶς ἐ-
 λεύθερος, ἐπομένως ἱκανὸς νὰ ἐκλέγῃ μεταξὺ τοῦ κα-
 λοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ ἐκ τούτου, ἐπιδεκτικὸς τοῦ
 νὰ ὑφῶνται, ἢ νὰ πίπτῃ. Τῷ ὄντι, καθὼς εἶπομεν
 ἤδη εἰς μίαν τῶν προηγούμενων μελετῶν, πρέπον

ἦτον καὶ κατάλληλον εἰς τὴν θείαν σοφίαν καὶ παντοδυναμίαν νὰ ἐπιθέσῃ, οἷόν τινα σφραγίδα εἰς ὅλα τὰ ὑποδεέστερα πλάσματάτης, δημιουργοῦσα τελευταῖον πάντων τὸ λογικὸν καὶ ἐλεύθερον ὄν· καὶ παρατηρητέον, ὅτι τὰ δύο ταῦτα προσόντα εἶναι φύσει ἀδιαχώριστα. Εἰς τί ἤθελεν ὠφελήσῃ τὸ λογικόν, ἄνευ τῆς ἡθικῆς ἐλευθερίας, καὶ πάλιν, οἷον δῶρον ὀλέθριον, ἡ ἡθικὴ ἐλευθερία, χωρὶς τῆς λαμπάδος τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς συνειδήσεως; Εἴπομεν ἤδη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἡ λογικὴ φύσις, ἦτον ἐν ἀρχῇ προωρισμένος εἰς τὸ νὰ ἀποδίδῃ λατρείαν νοερὰν πρὸς τὸν δημιουργόν. Ἡ δὲ λατρεία αὕτη ἢ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, τουτέστιν ἡ διὰ τῆς διανοίας καὶ τῶν ἔργων, ἤθελεν εἶναι προφανῶς παρὰ φύσιν, ἢ τυφλή τις καὶ ἄκριτος ὁρμή, καὶ κατηναγκασμένη, ἄνευ τῆς ἡθικῆς ἐλευθερίας. Ὡς μεταχειρισθῶμεν ἐνταῦθα συγκριτικὴν τινα παρομοίωσιν· μηχανή, ἢ ἐργαλεῖον οἰονδήποτε, γέννημα ἀνθρωπίνης φιλοτεχνίας, λογίζεται τοσαύτῳ μᾶλλον θαυμαστότερον, ὅσον ὀλιγώτερον χρήζει τῆς χειρὸς τοῦ τεχνίτου, εἰς τὸ νὰ ἐνεργῇ τὰ τῆς μηχανικῆς αὐτοῦ ἐργασίας· ἐφ' ὅσον δὲ προσεγγίζει αὐτομάτως τῇ ἐνδελεχεῖ κινήσει, καὶ εἶναι τελειότερον, ἐπὶ τοσούτον θαυμάζομεν τὴν σοφίαν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτό. Τοῦτο εἶναι μικρά τις σκιαγραφία, εἰς τὸ νὰ ἐννοήσωμεν, πῶς εἰς τὴν διεξοδικὴν ταύτην κλίμακα τῶν ὄντων, ἀπὸ τῆς κατωτέρω βαθμίδος τῆς διωργανισμένης ὕ-

λης, ἕως εἰς τὸ κατ' ὁμοίωσιν τοῦ ὑπερφυοῦς ἀρχε-
τύπου μορφωθὲν αὐθόρμητον καὶ λογικὸν δημιουργ-
γημα, ὁ Θεὸς ἠυδόκησε νὰ βαθμολογήσῃ τὴν ἀπει-
ρίαν τῶν ἔργων αὐτοῦ, προάγων αὐτὰ ἐπὶ τὸ τε-
λειότερον μέχρι τοῦ ὄντος, εἰς ὃ ἀντανακλᾶται ἡ
παντοδυναμία του, διαλάμπουσα μάλιστα εἰς τὴν ἡ-
δικὴν ἡμῶν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ τὸ ἀτίμητον τοῦ-
το δῶρον εἶναι ἐνταύτῳ καὶ δίστομος ρομφαία· τοῦ-
το θέλει τὸν ἄνθρωπον ἐν μεταίχμιῳ, μέσον οὐρα-
νοῦ, καὶ ἀχανοῦς ἀβύσσου· καταβάλλει ἐν αὐτῷ
σπέρμα ἀγγέλου καὶ δαίμονος, καὶ περιέχει ἐν ἐαυ-
τῷ τὸ μυστήριον τῆς εἰμαρμένης τοῦ ἀνθρωπίνου
γένους, μέχρις ἐσχάτων αἰώνων. Ἀλλ' ἐὰν δὲν ἐδη-
μιουργεῖτο ὁ ἄνθρωπος ἱκανὸς νὰ ὑπακούῃ, καὶ νὰ
παρακούῃ εἰς τὸν δημιουργόν του, ἐλευθέραν ἔχων
τὴν γνώμην εἰς αἵρεσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἡ-
θελεν ἐπίσης εἶναι ἀνίκανος τοῦ νὰ προσάγῃ εἰς αὐ-
τὸν λατρείαν αὐθαίρετον. Ἡ δὲ λατρεία αὕτη ἡ ἐ-
λευθέρα, ἡ ἐξ ἔρωτος καὶ ἐυγνωμοσύνης, εἶναι κυρί-
ως ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς του. Τοιαύτη
εἶναι ἡ κατὰ λόγον ἀνάγκη, ἥτις κατέστησε τὸν ἄν-
θρωπον προσιτὸν εἰς τὰς τοῦ κακοῦ ἐπιρροίας, τουτ-
έστιν, εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφίστησιν αὐτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ
τῆς τελειότητός του.

Ἐἰπομεν ἤδη εἰς τὴν πέμπτην μελέτην, καταπο-
λεμοῦντες τοὺς Μανιχαίους, ὅτι τὸ κακὸν δὲν δύ-
νεται νὰ ᾔῃαι συνάναρχον μετὰ τοῦ καλοῦ· ἐπειδὴ

ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τὸ μὲν καλὸν ἀντιλαμβάνεται
αὐτὸ κατ' ἑαυτὸ, ὡς ὄν, ὑπάρχον, καὶ ὑφεστός· ὡς
πηγὴν ζωῆς, ἀρμονίας καὶ συντηρήσεως· ἐν ᾧ τὸ κα-
κὸν εἶναι στέρησις, εἶναι συμβεβηκὸς ἀνυπόστατον,
ιδέα ἀπλῶς ἀναφορικῇ, τὴν ὁποίαν δὲν δυνάμεθα
νὰ συλλάβωμεν, ἄνευ τῆς ιδέας τοῦ καλοῦ· ἐκ δὲ
ταύτης τῆς λογικῆς ἀληθείας συνάγεται προφανῶς,
ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ὢν, ἡ ἐνιαία πηγὴ, ἐξ ἧς
ἐκπορεύεται ἡ ζωὴ, ἡ ἀρμονία, καὶ ἡ συντήρησις, τὸ
κακὸν, ἀρχὴ δευτεροταγῆς, δὲν δύναται κατ' οὐδένα
τρόπον νὰ πηγάζῃ ἐκ τῆς οὐσίας ἐκείνου· αὕτη δὲ
ἡ δευτεροταγῆς ἀρχὴ, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν κακὸν,
ἀρχὴ ἀνταρσίας, καὶ φθορᾶς, καὶ θανάτου, ἀνεπή-
γασε τὸ πρῶτον ἐκ τῆς αὐθορμήτου παρεκτροπῆς, ἢ
καταχρήσεως τῆς ἐλευθερίας τῶν αὐτῶν ἐκείνων
κτισμάτων, τῶν δημιουργηθέντων πρὸ τοῦ ἀνθρώ-
που. Γίνεται δὲ καταφανὲς τὸ σπέρμα τοῦτο τῆς ἀν-
ταρσίας καὶ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ἡμετέραν διάνοιαν
κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους, ἢ ὡς μεταφυσικὸν
κακὸν, ἢ ὡς ἡθικὸν κακὸν, ἢ ὡς φυσικὸν κακόν. Καὶ
περὶ μὲν τῆς ἀρχῆς τοῦ μεταφυσικοῦ κακοῦ, γεννη-
θέντος ἐκ τῆς ὑπερηφανείας τῶν νοερῶν ἐκείνων
ὄντων, μεταχειρισθέντων κακῶς τὰ χαρίσματα, ἐν οἷς
ἐδημιουργήθησαν, ὀλίγα τινα ἔχομεν ἐκ ρήτης ἀπο-
καλύψεως. Τὸ δὲ ἡθικὸν κακὸν ἀριδῆλως γίνεται
καταφανές, ἐνιζάνον ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου· ἐπειδὴ
κατακερματίζει τὰς εὐγενεστέρας τοῦ ιδιότητος, καὶ

συμπνίγει τὸ λογικόν, ἀποπλανῶν αὐτὸ ἀπὸ τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἀρύεται τόφως, καὶ ἐκτραχηλίζον τὸν ἄνθρωπον διηνεκῶς εἰς δεινότεραν πτώσιν· καὶ ἐπειδὴ πρὸς τούτοις γεννᾷ τὸ φυσικὸν κακόν, ἦτοι τὰ σωματικὰ πάθη, τὴν νέκρωσιν τῶν δυνάμεων, καὶ, τελευταῖον, τὴν διάστασιν τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος, τὴν ὁποῖαν ὀνομάζομεν θάνατον. Ἄλλ' ὅμως αὕτη ἡ ὀλεθρία τάσις εἰς τὴν φθορὰν ἀποβαίνει πάλιν εἰς καλόν, ὡς ἀναχαιτίζουσα τὴν πρόοδον τοῦ κακοῦ. Τὸ δὲ φοβερώτερον ἀποτέλεσμα τοῦ ἡθικοῦ κακοῦ εἶναι, ὅτι οὐ μόνον γεννᾷ τὸ φυσικὸν κακόν ἐντὸς τοῦ ἁμαρτήσαντος ἀνθρώπου, ἀλλ' ὅτι ἐκχέεται ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐφ' ὅλην τὴν ὑλικὴν φύσιν· ἐπειδὴ, ἀφ' οὗ ἅπαξ διωρίσθη ὁ ἄνθρωπος ὡς ἄρχων καὶ φύλαξ τῆς ὑλικῆς φύσεως, ὁ Θεὸς ἡνδόκησε νὰ συναισθανθῇ τῆς πτώσεως τοῦ οἰκείου δεσπότη καὶ αὐτὸ τὸ δεσποζόμενον κτῆμα, καὶ νὰ καταστῇ ἡ κατοικία ἀνάλογος μετὰ τὴν ἐκπεπτωκυῖαν κατάστασιν αὐτοῦ τοῦ κατοικοῦντος. Διὰ τοῦτο ὅλα τὰ ἔθνη, εἴτε πεπολιτισμένα, εἴτε ἄγρια, διατηροῦσιν ἐκ συμφώνου ἀνεξάλειπτον τὴν μνήμην τῶν μεγάλων καταστροφῶν, ὅσαι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μετέβαλον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὑδρογείου σφαίρας, τὴν κρᾶσιν τῶν κλιμάτων, καὶ αὐτὰς τὰς ιδιότητας πολυειδῶν ζώων· ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐπρέσβευον πολλοί, ὅτι αἱ παραδόσεις, αἱ περὶ πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὁ παγκόσμιος κατακλυσμὸς, καὶ ἄλλαι πολλαὶ

καταστροφαι, ἐπιστεύοντο ἑξαιρέτως ὑπ' ὀλίγων τι-
νῶν ἀσιανῶν φυλῶν. Ἄλλ' ἀφ' οὗτου τὰ τέκνα τοῦ
Ἰάφεθ ἔυρον καὶ ἄλλην ἡπειρον, καὶ ἄλλα ἔθνη κε-
χωρισμένα τῆς λοιπῆς οἰκουμένης εἰς τὰς ἀυστρα-
λιακὰς γαίας, πόσον ἔμειναν ἐκστατικοί, βλέποντες
τὰ αὐτὰ πράγματα πιστευόμενα καὶ εἰς τὰς ἀπωκι-
σμένας ἐκεῖνας χώρας, καίτοι παραμεμορφωμένα ὑ-
πὸ φαντασμάτων ἐπιχωρίων καὶ παχυλῶν μύθων.
Ἡ σεμνοπρεπὴς αὕτη μαρτυρία εἶναι ὡς μία φωνὴ
παραπεμπομένη κατ' ἀλληλουχίαν, ἀπ' αἰῶνος εἰς
αἰῶνα, παρὰ παντός τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Εἰς τὸ
Μεξικὸν δεικνύουσι μέχρι τῆς σήμερον πολλὰς ὑ-
περμεγέθεις πυραμίδας, τῶν ὁποίων ἡ οἰκοδομὴ εἶ-
ναι παραπλησία τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ οἱ ἐγχώριοι
ἀποδίδουσι μίαν ἐξ' αὐτῶν εἰς ἀρχαῖόν τινα γίγαν-
τα, ἢ ἥρωα, ὅστις ἀνεγείρας αὐτὴν μετὰ τὸν κατα-
κλυσμόν, ὅπως ἐκφύγῃ εἰς τὸ ἐξῆς πάντα τοιοῦτον
ὄλεθρον, ἐπεσπάσατο, διὰ τοῦτο, τὴν ὀργὴν τοῦ Με-
γάλου Πνεύματος.

Τοιούτῳ τρόπῳ τὸ αὐτεξούσιον, τὸ δοθεὶς παρὰ
Θεοῦ εἰς τὸ λογικὸν πλάσμα, εἶναι τὸ τεκμήριον τῆς
ὁμοιώσεως ἡμῶν πρὸς ἐκεῖνον, ἐκ τοῦ ὁποίου τὸ ἡ-
μέτερον πνεῦμα κατάγεται. Τοῦτο τὸ ὑψιγενὲς καὶ
ἐνδοξον προνόμιον ἐγένετο μὲν προκαταρκτικὴ αἰτία
τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν κατάχρησιν,
εἶναι δὲ συγχρόνως ὁ ἀφευκτος ὅρος, ἄνευ τοῦ ὁποίου
δὲν δύναται ὅτε νὰ λατρεύῃ τὸν δημιουργόν, ὅτε

νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτοῦ ἐν πνεύματι. Τοῦτό ἐστιν ἐ-
 κεῖνο, ὅπερ ὠνομάσαμεν ἀνωτέρω ρομφαίαν δίστο-
 μον· σεπτὸν μυστήριον, τὸ ὁποῖον ἡ συνείδησις τοῦ
 ἀνθρώπου ἀνακηρύττει, καὶ ὁ νοῦς δὲν δύναται νὰ
 ἐξερευνήσῃ αὐτοῦ τὸ βάθος. Ἀφ' οὗ ἐδείξαμεν τὴν
 ἀρχὴν τῷ κακοῦ κυρίως ἐμφωλεύουσας εἰς τὸν ἄν-
 θρωπον, καὶ τὴν ἀναντίρρητον οἰκαιοδελῇ αὐτοῦ
 πτώσει, ἣ προπατορικὴν ἁμαρτίαν, μένει νὰ εἴπω-
 μεν λεπτομερέστερον, πῶς τὸ σπέρμα τοῦ κακοῦ με-
 τεδόθη κατόπιν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καὶ μετὰ τὴν
 ἐξῆς μελέτην πραγματευομένην περὶ ἀφηρημένης Ἀ-
 ληθείας, μεταβαίνομεν τέλος εἰς τὸν κύκλον τῶν
 γραπτῶν, καὶ θετικῶν ἀποκαλύψεων, ὅπου ἡ φυσι-
 κὴ θρησκεία συναπαρτίζει ἐν ὅλῳ μετὰ τῆς ἐξ ἀπο-
 καλύψεως θρησκείας, ἥτις εἶναι πηγὴ τῆς σωτηρίας
 τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τῆς ἀναπλάσεως αὐτοῦ.

ΜΕΛΕΤΗ Η.

Μεταξύ τῶν διαφόρων παραδόσεων περὶ ἀρχῆς τοῦ κακοῦ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, συμφώνως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πρὸς ἀλλήλας, μία διέμεινεν ἀμιγῆς, καὶ ἀπαράλλακτος διὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος, καὶ διήλθεν εἰς ἡμᾶς καθ' ὅλην τὴν ἀρχέτυπον αὐτῆς ἀλήθειαν· ἡ ἀποκάλυψις αὕτη γραφεῖσα παρὰ τοῦ Μωϋσέως ἠθέλην ἀναγκάτως ἐξαλλοιωθῇ, καθὼς ὅλαι αἱ ἄλλαι παραδόσεις, εἰὰν ἡ πρόνοια δὲν διώριζε κατ' ἐξαίρεσιν ἔθνος εἰς τὸ νὰ φυλάττη, ὡς ἀνέπαφον παρακαταθήκην, τὴν περὶ ἀρχῆς τοῦ παντός βίβλον, ἣτις κοινῶς ὀνομάζεται Γένεσις, ἢ πρώτη βίβλος τοῦ Μωϋσέως. Οἱ σοφοὶ τῆς γῆς ἐξηρέυνησαν τὰ χρονικά τῶν ἐθνῶν, ὅπως ἔυρωσι βιβλίον ἀρχαιότερον τῆς Γενέσεως, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε ὅλαι αἱ ἐξετάσεις ἀπέβησαν ἀλυσιτελεῖς καὶ μάταιαι, καὶ τὴν σήμερον ὑπάρχει τρανῶς ἀποδεδειγ-

μένον, ἐκ τῶν συζητήσεων τῆς βασιλικῆς ἐταιρίας τῆς
 ἐν Καλκούττῃ, καὶ ἄλλων τῶν ἐξαποστόλων, ὅτι τὰ
 ἱερὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν καὶ τῶν Σινῶν,
 πολὺ ἐλλείπουσι τῆς ἐπὶ τοσούτον ἀρχαιότητος· ἐκ-
 τὸς δὲ τούτου, κἄν ἐξ αὐτῶν δὲν πλησιάζει εἰς
 τὴν μεγαλοπρέπειαν, τὸ σεμνοπρεπὲς, καὶ τὴν ἀπλό-
 τητα τῆς Γενέσεως. Ἡ βίβλος αὕτη, ὁμοῦ μετὰ τῶν
 λοιπῶν, ὅσαι συγκροτοῦσι τὴν παλαιὰν διαθήκην,
 διετερήθη μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων εἰς χεῖρας
 ἔθνους, διεσπαρμένου μὲν ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς
 γῆς, διαφυλάττοντος δὲ πιστῶς τὴν πολυτίμον ἐκεί-
 νην παρακαταθήκην, τῆς ὁποίας ἔχασε τὴν ἀκραι-
 φνὴν ἔννοιαν. Τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων συμπεριφέρει
 ἀπανταχοῦ τὴν ἐγγραφὴν ταύτην ἀπόδειξιν, τὴν ἐξ-
 ελέγχουσαν τὴν ἀπόνοιαν αὐτῶν, περιέχουσαν δὲ
 τοσαύτας πολυτίμους ἀληθείας, διὰ τὸ λοιπὸν τοῦ
 ἀνθρωπίνου γένους· καὶ εἰς τὴν ὑπερφυᾶ ταύτην
 ἀντιπαράθεσιν δείκνυται προφανῶς ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ.
 Ἀφ' οὗ δὲ πολλάκις διεφιλονείκησαν τὰ περὶ ἀρχαι-
 ότητος τῆς Γενέσεως, ἐδοκίμασαν πολλοὶ νὰ διασει-
 σωσι τὸ ἀξιοπίστον αὐτῆς, καὶ διὰ τῶν ἀνακαλύ-
 ψων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν· οἱ μὲν εἶπον· ἡ Γέ-
 νεσις ἀπατάται, ἐπειδὴ τὸ ἀνθρώπινον γένος δὲν κατ-
 ἀγεται ἐξ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ στελέχους. Ἰδοὺ, λέ-
 γουσιν εἰς ἀπόδειξιν, οἱ Αἰθίοπες οἱ Ἀμερικανοί, οἱ
 Ἑσκιμῶται καὶ οἱ Ἀλβινόζοι. Ἄλλ' ὁ Νέυτων ἀπ-
 ἐκρίθη ἤδη εἰς ταύτην τὴν ἔνστασιν δι' ἐνὸς ἰσχυ-

ρου ἀξιώματος· ὁ Θεὸς, καὶ ἡ φύσις οὐδὲν ποιῶσιν
 ἐπὶ ματαίῳ· ἃς παρατηρήσωμεν τὴν μέθοδον τῆς
 θείας Προνοίας εἰς ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου,
 καὶ θέλομεν πληροφορηθῆ, ὅτι μεταξύ δύο τινῶν
 τρόπων πρὸς οἰονδήποτε τέλος, ἐκλέγει πάντοτε τὸν
 ἀπλούστερον. Καὶ λοιπὸν ἐπειδὴ ἓν μόνον ζεύγος
 ἦτον ἀρκετὸν νὰ γεννήσῃ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γέ-
 νος, δυνάμεθα νὰ ὑποστήσωμεν μετὰ βεβαιότητος,
 ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐδημιούργησεν, οὔτε δύο, οὔτε τρία
 ζεύγη, μ' ὅλας τὰς ὀλίγας τὰς, κατὰ τὸ φαινόμε-
 νον, ἀνομοιότητας. Ἐπειτα ἠθέλησαν νὰ ἀναιρέ-
 σωσι τὴν τάξιν, καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δημιουργίας,
 δια ζωγραφίζεσθαι παρὰ τοῦ Μωϋσέως: Εὖρον ἀλ-
 λόκοτον, ὅτι εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ διήγησιν ἀνα-
 φέρει τὴν δημιουργίαν τοῦ φωτός, ὡς προηγηθεῖσαν
 τῆς τοῦ ἡλίου καὶ τῶν λοιπῶν οὐρανίων σωμάτων·
 ἀλλ' αἰφνης τὴν σήμερον ἡ νεωτέρα φυσικὴ παρα-
 δέχεται ὁμοφάνως τὴν δόξαν ταύτην, καὶ ὁμολογεῖ,
 ὅτι ὁ αἰθὴρ, ἢ τὸ φῶς, εἶναι οὐσία ἀνεξάρτητος τῶν
 σωμάτων ἐκείνων, ἅτινα φαίνονται ἐστῆαι τοῦ φω-
 τός. Ἄλλοι πάλιν ἐδίσταζον ἐπὶ πολὺ περὶ παγκο-
 σμίου κατακλυσμοῦ· ἡδὴ δὲ ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως αὕτη
 ἀλήθεια κατέστη ἓν τῶν προσφιλεστέρων ἀξιωμα-
 των παρὰ τοῖς φιλοσόφοις· καθότι, εἰς τὰ ὑψηλό-
 τερα ὄρη εὐρίσκουσιν ἀναριθμήτους ἀπολιθώσεις ἰ-
 χθύων καὶ κητῶν, ὁμολογουμένων προϊόντων τοῦ ὠ-
 κeanοῦ· ἐνὶ λόγῳ, ἔχνη ἀναντίρρητα παγκοσμίου κα-

τακλίσεως, ἐκτὸς τῆς ὁμοφώνου περὶ τούτου γενικῆς παραδόσεως. Τοιούτῳ τρόπῳ ὁ χρόνος καὶ ἡ μελέτη ἐπαγάγουσι βαθμηδὸν τὸν ὑπερήφανον νῦν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀλήθειαν τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν κατ' ἀρχάς, διὰ τῆς θείας ἐξ' ἅπαντος ἐπιπνοίας· ἐπειδὴ ὁ Μωϋσῆς καίτοι ἐκδιδαχθεὶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίῳ, δὲν ἐπέδόθη ὅμως εἰς τὰς φιλοπόνους ἐρευνας τοῦ Νεύθωνος, καὶ τοῦ Κουβιέρου. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐξαήμερον τῆς δημιουργίας τοῦ παντός ἐκίνησε τὴν γλῶσσαν δοκιμησόφων τινῶν λογίων, ἀλλ' ἀπεκρίθησαν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τὸ στοιχεῖον τοῦ χρόνου δὲν εἶναι ἄφευκτος ὅρος εἰς τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, καθὼς εἰς τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅμως ὅτι οὐδὲν ἀντιβαίνει εἰς τὰ νὰ παραδεδωγμέναι περιόδους διεξοδικωτέρας, ὑπὸ τὸ συμβολικὸν ὄνομα ἡμέρα. Εἰς τὴν ἔνστασιν ταύτην ἐφαρμόζεται προσφυέστατα τὸ ῥητὸν τοῦ προφητάνακτος, λέγοντας περὶ τοῦ Παντοδυνάμου: Χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου Κύριε ὡς ἡμέρα ἢ ἐχθές. Ἀλλὰ τὸ οὐσιωδέστερον εἰς ἡμᾶς παρὰ πάντα τὰ μυστήρια τῆς δημιουργίας τοῦ φυσικοῦ κόσμου, εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἡ πλάσις· ἃφ' οὗ ἔκτισεν ὁ Θεός, κατὰ τινὰ θαυμαστὸν νόμον προόδου, ἅπαντα τὰ εἶδη τῶν ζώων, ἀπὸ τῶν κατωτέρων μέχρι τῶν τετραπόδων, ἀπεφάσις, λέγει ὁ Μωϋσῆς, νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἄνθρωπον· καὶ τὸ μὲν σῶμα αὐτοῦ, ἦτοι ὁ φυσικὸς αὐτοῦ διοργανισμός, ἐλήφθη ἐκ τῆς γῆς, ἦτοι ἐκ τῶν στοιχείων, ἐπρόκειτο ὅμως

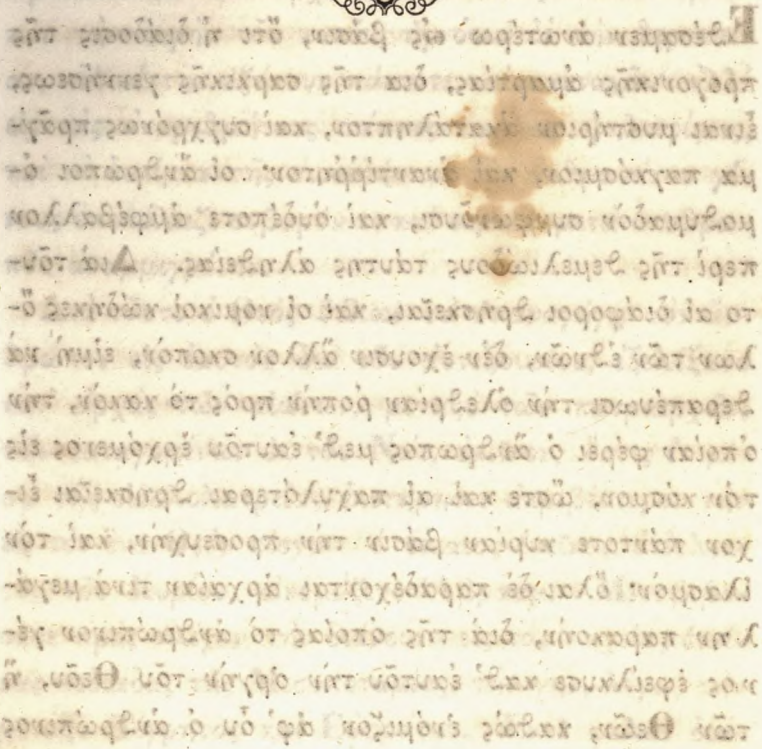
νὰ ἐπισφραγισθῇ τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας διὰ τοῦ
 ἐντελεστέρου ὄντος, καὶ τοῦτο δηλοῖ ὁ Μωϋσῆς λέ-
 γων· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. Καὶ
 ἡ μὲν εἰκὼν αὕτη, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, εἶναι ὁ λόγος,
 ἡ ἐσωτερικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλ' ἐπειδὴ
 ἔπρεπε ὡσαύτως νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς τὸ ἀνθρώπινον
 γένος, ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη ὑπάρχει τὸ σπέρμα καὶ τὸ
 γνώρισμα τῆς ἀθανασίας τοῦ ἐν ἡμῖν πνεύματος,
 τίτιν τρόπον ὁ Μωϋσῆς χαρακτηρίζει τὴν σωτηριώδη
 ταύτην ἀλήθειαν; Ἐνεφύσισε, λέγει εἰς τὸ πρόσωπον
 αὐτοῦ (τοῦ ἀνθρώπου) ψυχὴν ζῶσαν, ἢ κατ' ἄλ-
 λους ἐρμηνευτὰς τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου πνοὴν ζωῆς.
 Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ ἐνδόμιχος φύσις τοῦ ἀνθρώπου λα-
 βούσα καὶ φέρουσα αἰωνίως τὸν ὅρισμόν αὐτῆς παρὰ
 τοῦ πρώτου ἱστορικοῦ, προφήτου, καὶ νομοθέτου. Εἰς
 τὴν προλαβούσαν μελέτην, ἐσπουδάσαμεν νὰ ἐκθέ-
 σωμεν σαφῶς, πῶς τὸ λογικὸν πλάσμα ἔπρεπεν ἀφ-
 ἑνικῶς νὰ λάβῃ τὸ δῶρον τῆς ἡθικῆς ἐλευθερίας,
 πῶς τὰ δύο ταῦτα προσόντα ἐμποιοῦντι ἐν ταυτῇ τὴν
 ἀνάγκην τῆς πρὸς Θεὸν λατρείας, καὶ τὴν ἐπιδεκτι-
 κότητα τοῦ ἁμαρτάνειν· ὑπολείπεται ἔτι νὰ προσθέ-
 σωμεν ὀλίγους τινὰς στοχασμοὺς, περὶ τῶν συνεπει-
 ῶν τῆς ἀρχαίας πτώσεως, ἢ προπατορικῆς ἁμαρτί-
 ας. Τὸ δόγμα τῆς εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος
 μεταδόσεως τῆς προγονικῆς ἁμαρτίας ἐκπλήττει τῷ
 ὄντι τὴν ἡμετέραν διάνοιαν· τίτιν τρόπον ἀπὸ τῆς
 παραβάσεως τῶν προπατόρων, πᾶς ἄνθρωπος γεννᾷ-

ται ἁμαρτωλός, πρὸ τῶν οἰκεισθελαῶς νὰ ἁμαρτήσῃ·
 τουτέστι τίνι τρόπῳ φέρει ἐν ἑαυτῷ ἐρχόμενος εἰς
 τὸν κόσμον, κληρονομικὴν ροπὴν εἰς τὸ κακόν, καὶ
 εἰς τὴν φιλαυτίαν. Τὸ ἀκατάληπτον τοῦτο μυστή-
 ριον ὑπάρχει μ' ὅλον τοῦτο, πρᾶγμα προφανές καὶ
 βέβαιον, τὸ ὅποῖον προσβάλλει εἰς τὴν ὄψιν ἐπαι-
 σθητῶς, διότι φαίνεται εἰς τὰ κινήματα τῆς νηπιώ-
 δους ἡλικίας, διότι εὐρίσκεται εἰς ὅλας τὰς πράξεις
 τῶν ἀνθρώπων, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἀπανταχοῦ γῆς.
 Κληρονομοῦμεν τὸ μίasma, τὴν λώβην, καὶ τὴν ἐξ
 αὐτῆς ροπὴν εἰς τὸ κακόν, καθὼς καὶ τὰς λοιπὰς
 κληρονομικὰς νόσους τῶν ἡμετέρων γονέων. Τοῦτο
 εἶναι πρᾶγμα, τὸ ὅποῖον βιαζόμεθα νὰ παραδεχθῶ-
 μεν, ἐξ αἰτίας τῆς γενικῆς αὐτοῦ προδηλότητος,
 καθὼς παραδεχόμεθα τὰ πρῶτα τῆς ἀριθμητικῆς
 καὶ γεωμετρίας ἀξιιώματα, καίτοι μὴδ' αὐτὰ καθυ-
 ποβαλλόμενα εἰς δεξιῶν. Ἄλλ' ὅμως περὶ τούτου
 τοῦ δόγματος τῆς κληρονομικῆς ἁμαρτίας, τὸ ὅποῖον
 αὐτὸ μὲν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, δι' αὐτοῦ δὲ
 ἐξηγῶνται μόνον ὅλα τὰ ἡθικά φαινόμενα, ἃς δι-
 ακινδυνεύσωμεν ἐνταῦθα, μετὰ φόβου καὶ ὑποκλί-
 σεως, ὀλίγους τινὰς στοχασμούς. Διὰ νὰ ἀναχαιτι-
 σθῇ ἡ μετάβασις τῆς προγονικῆς ἁμαρτίας ἀπὸ πα-
 τρός εἰς υἱόν, ἔπρεπε νὰ διαλυθῇ ὁ ἀναγκαῖος δε-
 σμός, ὅστις συνάπτει τὴν αἰτίαν μετὰ τοῦ αἰτιατοῦ,
 τὸ γεννῶν μετὰ τοῦ γεννωμένου. Ἄλλ' ὁ Θεὸς δὲν
 ἠυδόκησε νὰ γένη τὸ τοιοῦτον, ἐπειδὴ ἡ φιλανθρω-

πία του προητοίμαζε παγκόσμιον διαλλαγήν, διὰ παρακοήν παγκόσμιον ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα της. Ὁ νέος Ἀδάμ ἔμελλε νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ, καὶ παντὸς τοῦ Ἀδαμιαίου γένους, ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἥμαρτον καὶ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω, καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ἔμελλον ζωοποιηθῆσθαι. *) Διὰ τοῦτο βλέπομεν εἰς τὴν Γένεσιν, ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν πτώσιν, ὁ Θεὸς δὲν ἐπέβαλε τὴν δικαίαν μόνον ποινὴν, κατὰ τῶν καταδίκων, ἀλλὰ ἐπαγγέλεται καὶ ἀναγέννησιν. Ὁ πρωτόπλαστος ἄνθρωπος ἔπαισε πρῶτον διὰ τοῦ πνεύματος, ἔσεσθε ὡς Θεοί· ἔπειτα διὰ τοῦ σώματος, ἐπειδὴ ὁ μυστηριώδης ἐκεῖνος καρπὸς διήγειρεν ἐν αὐτῷ σαρκικὴν ἐπιθυμίαν. Ἰδοὺ ἡ μόνη ἀκτὶς τοῦ φωτός, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ ἀποκάλυψις, περὶ τῆς μεγάλης ἐκείνης καταστροφῆς καὶ πτώσεως τῆς ὑμετέρας φύσεως. Τὸ νὰ ζητῶμεν ἐκ περιεργείας νὰ μάθωμεν περισσότερα φέρει εἰς ἀνοσίας καὶ ὀλεθρίους πλάνας. Τοιουτοτρόπως ἡ παράβασις ἐπήνεγκε τὸν κάματον, τὰς οἰκίας, τὰς νόσους, τὸν σωματικὸν θάνατον καὶ τὸν πνευματικόν, ὅστις δὲν εἶναι παντελὴς ἐξόντωσις, ἀλλὰ χωρισμὸς αἰώνιος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Πλὴν ἄλλ' ὅμως πλησίον τοῦ ποινικοῦ τούτου νόμου, ἀναγινώσκομεν καὶ τὴν πρώτην ἐκείνην ἐπαγγελίαν, λέγουσαν, ἡ ἐπιγονὴ τῆς γυναικὸς θέλει

*) Κορ. α. κ. XV. XXII. ποτὺοιοτ ὅτ κίεζ κτ ποικιλόμνη

ταύταις διδοται. Ἐξ αὐτοῦ ἐκλήθησαν ὅλας αἱ θυσίαι αὐτῶν
ἑρπύλλον καὶ ὄψον, τὰ πρὸς ἀνθρώπων ἔδωκεν, αἱ μαν-
τήϊαι, αἱ ἐκείνων προφητεῖαι, καὶ ὅλας αἱ πρὸς καθάρσιν

ΜΕΛΕΤΗ Η.

Εθέσαμεν ἄνωτέρω ὡς βάσιν, ὅτι ἡ διάδοσις τῆς προγονικῆς ἁμαρτίας, δια τῆς σαρκικῆς γεννήσεως, εἶναι μυστήριον ἀκατάληπτον, καὶ συγχρόνως πρᾶγμα παγκόσμιον, καὶ ἀναντίρρητον· οἱ ἄνθρωποι ὁμοθυμαδὸν συμφωνοῦσι, καὶ οὐδέποτε ἀμφέβαλλον περὶ τῆς θεμελιώδους ταύτης ἀληθείας. Διὰ τούτο αἱ διάφοροι θρησκεῖαι, καὶ οἱ νομικοὶ κώδικες ὅλων τῶν ἔθνων, δὲν ἔχουσιν ἄλλον σκοπὸν, εἰμὴ νὰ θεραπένωσι τὴν ὀλεθρίαν ροπὴν πρὸς τὸ κακόν, τὴν ὁποίαν φέρει ὁ ἄνθρωπος μεθ' ἑαυτοῦ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον, ὥστε καὶ αἱ παχυλότεραι θρησκεῖαι εἶχον πάντοτε κυρίαν βάσιν τὴν προσευχήν, καὶ τὸν ἱλασμόν· ὅλαι δὲ παραδέχονται ἀρχαίαν τινὰ μεγάλην παρακοήν, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐφείλκυσε καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἢ τῶν Θεῶν, καθὼς ἐνόμιζον ἀφ' οὗ ὁ ἀνθρώπινος

νοὺς ἀπεπλανήθη εἰς τὸν λαβύρινθον τῆς πολυθεΐας, ἥτις ἐστὶ λατρεία τῶν δευτέρων αἰτίων, ἀντὶ τῆς πρώτης πανταίτου αἰτίας. Ἐκ τῆς παγκοίνου ταύτης δόξης προήλθεν ἡ οὐχ ἥττον παγκόσμιος πληροφορία ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀγνίσῃ ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πρώτου καὶ προγονικῶς ἐκείνου ἀμαρτήματος, καὶ νὰ πρᾶτῃ τὴν ὀργὴν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ἢ τῶν ὑπερτάτων ὄντων. Τούτο δηλοῦσιν ὅλαι αἱ θυσίαι ἀνθρώπων καὶ ζώων, τὰ πρὸς ἀγνισμόν ἴδατα, αἱ μαντεῖαι, αἱ οἰωνοσκοπῖαι, καὶ ὅλαι αἱ πρὸς καθαρμόν ἱεροτελεστίαι τῶν ἀρχαίων. Ἄπαντες λοιπὸν ἔβλεπον τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ, ἡγνόουν δὲ τὴν θεραπειάν, καὶ ταύτην ἐζήτουν πάντοτε καὶ πανταχῶν· ἀλλ' εἰς τὰς ἀναριθμήτους ταύτας τυφλὰς ψηλαφίσεις, καὶ τὰ δοκίμια τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπεπόλαξε σοβαρὸν τι καὶ σεμνὸν μετὰ σκυθρωποῦ ἀναμμιγμένον.

Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς θέλων νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἑαυτὸν διὰ τοῦ αὐτεξουσίου, ἐξελέξατο κατ' ἀρχὰς τῶν αἰώνων, μεταξὺ τῶν πατριαρχῶν, τῶν καταγομένων ἐκ τοῦ Νῶε, ἐκεῖνοι, ὅστις ἐν μέσῳ τῆς εἰδολολατρείας, διετήρησεν ἀκριβέστερον τὴν εἰς τὸν ἕνα Θεὸν πίστιν· ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὁ ἐκλεκτός τοῦ Κυρίου, ὠνομάζετο Ἀβραάμ. Μεταβιβάσατε πρὸς ὀλίγον τὴν διάνοιαν εἰς τὰς παχείας ἐκείνας πεδιάδας τῆς Μεσοποταμίας, τὴν γῆν, λέγω, τὴν μεταξὺ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου. Ἐκεῖ φυλαί διά-

φοροι, μετὰ ποιμνίων ἀναριθμητῶν διηγόν νομαδικῶν καὶ φιλοκίνδυνον βίον, ὑπὸ αἰθρίων καὶ ἀνέφαλον οὐρανὸν λατρεύουσai, αἱ μὲν τὰ ἄστρα, αἱ δὲ χειροποίητα εἶδαλα, περίτρομοι δὲ διὰ τὴν συναίσθησιν τῶν πονηρῶν αὐτῶν ὀρέξεων, καὶ ζητῶνσαι, πῶς νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ δημιουργοῦ αὐτῶν. Οἱ ἄνθρωποι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἦσαν μακρόβιοι, ἐπομένως αἱ παραδόσεις μεταβιβάζοντο ζώσῃ τῇ φωνῇ, καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ στόματος μέχρι τετάρτης καὶ πέμπτης γενεᾶς· καὶ ὁμῶς μ' ὅλας τὰς μαρτυρίας τῶν πατριαρχῶν, ἡ εἰδολολατρεία, καθ' ὃ προσφυστέρᾳ εἰς τὰς παχυλὰς τοῦ ἀνθρώπου ὀρέξεις, ὑπερίσχυε, καὶ ἡ ἀλήθεια ἡμαυροῦτο. Τότε ἐγένετο ἡ κλήσις τοῦ Ἀβραάμ, ὅστις ἐλάτρευε τὸν ἕνα Θεόν, μετὰ τῶν οἰκείων καὶ συγγενῶν αὐτοῦ προσκινούντων τὰ γλυπτὰ. Κατοικήσας δὲ εἰς γῆν Χαναάν, καὶ δοκιμασθεὶς παρὰ Θεοῦ πολυτρόπως, ἔλαβε τὴν ἐπαγγελίαν, ὅτι θέλει γεννηθῇ ὁ Σωτὴρ τῶν ἐθνῶν ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἔλαβεν ἀρχὴν ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς, ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ ἀνεκαινίσθησαν πολλάκις πρὸς τὸν Ἰσαάκ, Ἰακώβ, Ἰωσήφ, καὶ τέλος, τὸν Μωϋσῆν, δεύτερον ἐκλεκτὸν θεράποντα τοῦ Θεοῦ, κληθέντα εἰς τὸ νὰ ρυθμίσῃ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος, νὰ ἀνακηρύξῃ τὸν νόμον τῆς δικαιοσύνης, καὶ νὰ προσκυπῶσιν εἰς ἕνα καὶ μόνον λαὸν τὴν μέλλουσαν ἀποκατάστασιν ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου

γένους. Ὁ Θεὸς ἄρα δὲν ἐξελέξατο τὰ σοφώτερα, καὶ μᾶλλον πεπολιτισμένα ἔθνη, ὡς τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ τοὺς Φοίνικας, ἀλλὰ φυλὴν ἐν αἰχμαλωσίᾳ, πλανήτιδα, καὶ τεταπεινωμένην, διὰ τὴν δώση ὡς παρακαταθήκην τὴν πίστιν, τὴν προπαρασκευάζουσαν εἰς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν. Ἐν ᾧ δὲ τὸ ὑπόλοιπον τῶν ἀνθρώπων ἐπορεύετο ἕκαστος ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ, καὶ ἐξηπλοῦτο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς, ἄνευ τινὸς ἄλλης χειραγωγίας, εἰμὴ τῆς λαμπάδος τῆς συνειδήσεως, ἥτοι τοῦ φυσικοῦ νόμου καὶ παραδόσεών τινων, ἐξαλλοιούμενων καὶ τούτων διηνεκῶς καὶ παραχαραττομένων, ὁ Θεὸς κατέβαλλεν ἐν ἐρήμῳ τὰ θεμέλια τοῦ ἀληθοῦς ναοῦ τῆς δικαιοσύνης, τὸν ὁποῖον ὁ ἅπας αἰὼν δὲν θέλει δυνηθῇ νὰ ἐξαφανίσῃ. Ἐκεῖ αἱ δέκα ἐντολαὶ ἐδόθησαν ἐπὶ ὄρους μεμονωμένου εἰς ὁδίτην λαόν, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο οἷον ἀπηυδηκῶς ὑπὸ τὸ βάρος τῶν θείων ἀποκαλύψεων. Περὶ τοῦ δεκαλόγου τούτου θέλομεν ἐπαναλάβει ἀλλαχθῶ, ἀποδεικνύοντες τρανῆτα τὴν ἀσύγκριτον αὐτοῦ ὑπεροχὴν, ὡς πρὸς τὰς παραγγελίας τοῦ Ζωροάστρου, τοῦ Μίωος, τοῦ Κοιφυκίου, τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Λυκούργου, καὶ ὅλων, ἐνὶ λόγῳ, τῶν σοφῶν νομοθετῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων· καὶ ὅμως ἡ θεία ἐκείνη ἀποκάλυψις ἦτον θαυμασίως προσφυῆς εἰς τὸν νόον ἔθνους ἀπαιδέυτου καὶ νηπιίου. Ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ συγκαταβαίνουσα ὁμοιάζει μὲ φιλόστοργον μητέρα, ἥτις

δὲν προφέρει τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὸ ἤδη ἀπογεγαλακτισμένον βρέφος αὐτῆς ἄλλως, εἰμὴ τραυλίζουσα· ἐκαὶ ἔλαβεν ἀρχὴν ὡσαύτως ἢ ἐξαίσιος ἀλληλουχία τῶν προφητειῶν, αἵτινες ἐξεπληρώθησαν ὅλαι κατὰ γράμμα μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ **I. X.** Μεταξὺ τῶν προφητειῶν τούτων, αἵτινες διετηρήθησαν μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐν τῷ Ἰσραήλ, αἱ μὲν εἶναι ἰδιάζουσαι, ὡς προκαταγγέλλουσαι τὴν μέλλουσαν ἀποκατάστασιν τοῦ λαοῦ ἐκείνου· αἱ δὲ παγκόσμιοι, ὡς προλέγουσαι λεπτομερέστατα τὰ περὶ ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ διαγράφουσαι τοὺς κυριωτέρους καρποὺς τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, τὰ περὶ τῆς ἐκουσίου θυσίας, καὶ τὴν ἀνέκφραστον ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὁ Μωϋσῆς γενόμενος ὁ ἐντελέστερος τύπος ἐκείνου, τὸν ὁποῖον προκατήγγειλε πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας, ὀνομάζων προφήτην κατ' ἐξοχὴν, ἥνωσεν ἐν ἑαυτῷ, ὡς ὁ Ἰησοῦς, τὰ τρία προσόντα τοῦ ἀνθρώπου, προτῆς ἀρχαίας πτώσεως, τὴν ἱερωσύνην, τὴν προφητείαν, καὶ τὴν βασιλείαν· ἀλλ' ὅμως, καὶ τοι πλήρης ὑπερφυῶν χαρισμάτων, ἦτον καὶ αὐτὸς ἀπόγονος τοῦ πρωτοπλάστου, ὑπόδικος τῆς ἀμαρτίας ἐκείνου, ἄνθρωπος καὶ αὐτὸς ἐν παραπτώματι γενόμενος, καὶ ἐπομένως δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἱλαστήριον θυσίαν τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ δι' αὐτοῦ δοθεὶς νόμος ἦτον νόμος ἀκριβοῦς δικαιοσύνης, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ ἐντελῶς, οὔτε νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διὰ

τῶν ἰδίων ἔργων. Διὰ τοῦτο ἦτον ἐντολή πρὸς πάν-
 τας τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ πιστεύωσι τὴν ἔλευσιν μέλ-
 λοντος σωτῆρος, τοῦ ὁποίου ἡ χάρις ἔμελλε νὰ ἀ-
 ποδώσῃ πρὸς τὸν ἀνθρώπον τὰ ἀρχαῖα αὐτοῦ δικαι-
 ώματα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Τοιαύτη ἦτον ἡ
 πίστις τῶν πρὸ Μωϋσέως δικαίων· τοιαύτη ἦτον καὶ
 ἡ ἀκραιφνὴς ἐννοια τῶν προφητειῶν τῶν μετὰ τὸν
 παλαιὸν νόμον. Περὶ τούτου θέλομεν ὁμιλήσῃ εἰς
 τὴν προσεχῇ ἡμῶν συνέλευσιν.

ΜΕΛΕΤΗ Ι.

Η σειρά τῶν περὶ τοῦ Σωτῆρος προφητειῶν εἶναι τόσον διεξοδική, ὥστε θέλομεν περιορισθῇ ἐνταῦθα, εἰς τὸ νὰ ἀναφέρωμεν ἐξαιρέτως ὀλίγας τινὰς ἐξ αὐτῶν, ὡς σημεῖα διαλάμποντα εἰς τὴν νύκτα τοῦ χρόνου. Παρατηρήτεον πρῶτον, ὅτι ὅλαι αἱ προφητεῖαι δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἀνάπτυξις τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐπαγγελίας, τῆς δοθείσης πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀμέσως μετὰ τὴν πτῶσιν, ὡς ἀντιταλάντευσις καὶ μέλλουσα θεραπεία τῆς καταδίκης αὐτοῦ. „Καὶ ἔχ-
„θραν θήσω ἀναμέσον σου (τοῦ πνεύματος τοῦ σκό-
„τους) καὶ ἀναμέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀναμέσον
„τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματος αὐ-
„τῆς· αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σύ τηρήσεις
„αὐτοῦ πτέρναν.“ *

* Γένεσις III. 15.

Πρὸς δὲ τὸν Ἀβραάμ λέγει: „Ἡμὴν εὐλογῶν
 „εὐλογήσωσε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα
 „σου, ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς τὴν ἄμ-
 „μον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, καὶ ἐνευλο-
 „γηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη
 „τῆς γῆς.“ *

Πρὸς δὲ τὸν Ἰακώβ: „οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ
 „Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν
 „ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἔθνων.“ **

Ἡ προφητεία αὕτη ἐγένετο καταληπτὴ μετὰ τὴν
 ἐκπλήρωσιν αὐτῆς. Ὁ Ἡρώδης ἐβασίλευσε τῆς Ἰ-
 ουδαίας, πρῶτος ἡγεμὼν ξένος, ὡς καταγόμενος ἐκ
 τῆς Ἰδουμαίας. Ὁ δὲ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγεννήθη ἐ-
 πὶ τῆς βασιλείας Ἡρώδου. Ἐρχονται κατόπιν προ-
 φητεῖαι λεπτομερέστεραι, ἐν αἷς καὶ τοῦ προφήτου
 Μαλαχίου: „Ἰδοὺ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου,
 „καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου, καὶ ἐξαί-
 „φνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν ἑαυτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζη-
 „τεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέ-
 „λετε. Ἰδοὺ ἔρχεται, λέγει Κύριος παντοκράτωρ.“
 Μαλ: ιη α'. Ὁ Ἡσαΐας προλέγει, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ
 Πατρὸς γεννηθήσεται παιδίον, καὶ ἐν τῇ ἐκστάσει
 αὐτοῦ κράξει: „Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ
 „ἐδόθη ἡμῖν, ὃν ἡ ἀρχὴ ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὠ-

* Γένεσις XXII. 17 18.

** Γένεσις XLIX. 10.

„μου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Μεγάλης
 „βουλῆς Ἀγγελος. Μεγάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς
 „εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὄριον.“ *

Ὁ αὐτὸς προφήτης λέγει ἀλλαχοῦ: „Ἴδού ἡ
 „παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται Ὑιόν, καὶ κα-
 „λέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ.“ **

Ὁ δὲ προφήτης Μιχαίας προλέγει τρανωῶς τὴν
 γέννησιν τοῦ Σωτήρος ἐν πόλει Βηθλεέμ: „Καὶ σὺ
 „Βηθλεέμ οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, μὴ ὀλιγοστός εἶ τοῦ
 „εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γάρ μοι ἐξελέυσε-
 „ται, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν ᾧ Ἰσραὴλ, καὶ αἱ ἐξο-
 „δοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος.“ ***

Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας διαγράφει ἀριδῆλως τὰ
 θαύματα τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσίου ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ
 τὴν θείαν αὐτοῦ διδασκαλίαν, λέγων: **** „Ἀπο-
 „λῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συ-
 „νετῶν κρύψω... Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, ὃ ἐνεκεν
 „ἐχρισμέ· εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με·
 „ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τῇ καρδίᾳ· κηρύ-
 „ξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν·
 „καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν, καὶ ἡμέραν ἀντα-
 „ποδόσεως· παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας.“
 Ἀλλαχοῦ πάλιν λέγει: ***** „Ἐθνη, ἃ οὐκ οἶδασί

* Ἡσαΐας IX. 6. 7.

** Ἡσαΐας VII. 14.

*** Μιχαίας V. 2.

**** Ἡσαΐας XXIX. 14.

***** Ἡσαΐας LXI. 12.

„σε, ἐπικαλέσονται σε, καὶ λαοί, οἳ οὐκ ἐπίστανταί σε,
 „ἐπὶ σέ καταφύξονται· καὶ διαθήσομαι ὑμῖν διαθή-
 „κην αἰώνιον. * Ἴδου ἐγὼ ἐμβαλῶ εἰς τὰ θεμέ-
 „λια Σιών λίθον πολυτελῆ, ἐκλεκτὸν, ἀκρογωνι-
 „αῖον, ἐντιμον εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ὁ πιστεύ-
 „ων, οὐ μὴ κατασχυθῇ. ** καὶ ἂν ἐπ’ αὐτῷ πεποι-
 „θῶς ᾖ, ἔσται σοι εἰς ἀγίασμα, καὶ οὐχ ὡς λίθου
 „προσκόμματι συναντήσῃς, οὐδὲ ὡς πέτρας πτώ-
 „ματι.“ ***

Οὗ δὲ Δαυὶδ κράζει συμφώνως μετὰ τοῦ Ἡσαΐου:
 „Λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐ-
 „γενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.“ **** Τέλος ὁ Δα-
 νιὴλ μεταχειριζόμενος τὰς αὐτὰς λέξεις προφητεύει:
 „Ὁ λίθος, ὃ πατάξας τὴν εἰκόνα, ἐγενήθη ὄρος μέγα,
 „καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν.“ ***** Δὲν εἶναι δυ-
 νατὸν νὰ καταχωρήσωμεν ἐνταῦθα τὰς ῥήσεις ὅλων
 τῶν θείων προφητειῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Δαυὶδ, ὁ
 Ζαχαρίας, ὁ Ἱερεμίας προλέγουσι ῥητῶς, ὅτι ἡ τι-
 μὴ, δι’ ἧς παρεδόθη ὁ Μεσίας, ἔμελλε νὰ ᾖ τρι-
 • άκοντα δηνάρια· ὅτι θέλει ὑβρισθῇ, ἀτιμασθῇ, πο-
 τισθῇ χολὴν καὶ ὄζος· ὅτι ἔμελλον νὰ ἐξορυχθῶσιν
 αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ, καὶ νὰ τεθῇ κληρὸς

* Ἡσαΐας LV. 5.

** Ἡσαΐας XXVIII. 16.

*** Ἡσαΐας VIII. 14.

**** Ψαλμ. 117. 22.

***** Δανιήλ. II. 35.

ἐπὶ τὸν ἱματισμον αὐτοῦ, * καὶ τέλος, τὴν ἀνάστα-
σιν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν αὐτοῦ. Ὁ Ἰεζε-
κὴλ προλέγει τὰ αὐτά, καὶ ἵνα μὴ ἐλλείπηται τὸ
παραμικρότερον εἰς τὴν ὑπερφυᾶ ἀκρίβειαν ὅλων τού-
των τῶν θείων χρησμῶν, ὁ Δανιὴλ ἐμφαίνει τὸν
καιρὸν τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐξήκοντα ἐννέα
ἐβδομάδας ἐνιαυτῶν, ἤτοι τετρακόσια ὀγδοήκοντα
τρία ἔτη, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, ἀφ' ἧς ἔγραφεν
ὁ προφήτης, μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς
ἀπολυτρώσεως. Ἀναγινώσκομεν ἔτι εἰς τὰς προφη-
τείας τοῦ Ἡσαΐου τρανώτατα χαρακτηριστικὰ περὶ
τῆς ἐξωτερικῆς ὀφθας, περὶ τῆς ταπεινώσεως, περὶ
τῶν παθῶν, καὶ περὶ τοῦ ἐκουσίου θανάτου τοῦ Ἰη-
σοῦ, εἰς ἐξαγορὰν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου, καὶ ἐξ-
άλειψιν αὐτῶν διὰ τοῦ οἰκείου αἵματος. Πρέπει
νὰ ἀναγνώσῃ τις ὁλόκληρον τοῦτο τὸ μέρος τῶν προ-
φητειῶν τοῦ Ἡσαΐου. **Κεφ. IV.** καὶ θέλει ἐνρεῖ
τὰς θαυμασιωτέρας περιστάσεις περὶ τῆς ἐνσάρχου
οἰκονομίας, καὶ τὰς αἰτίας δι' ἃς ἐξετελέσθη. Ἀλ-
λαχοῦ πάλιν οἱ πρόφῃται προλέγουσι τὰ περὶ τῆς
ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως τοῦ Θεανθρώπου· προ-
μηνύουσι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν βασιλέων, καὶ τῶν ἐ-
θνῶν, τὴν κατατρόπωσιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ,
τέλος τὴν πρόσκαιρον ἀποδοκιμασίαν, καὶ τὴν ἀπαν-
ταχοῦ γῆς διασποράν τῶν Ἰουδαίων, τῶν μὴ πιστευ-
σάντων εἰς τὴν ἀλήθειαν. "Ὅλα τὰυτα εὐρίσκονται

* Ψαλμ. 21. 16. 17. 18. 19.

σαφῶς διακεχυμένα εἰς τὸν Ἡσαΐαν, Ἱερεμίαν, Ἰεζε-
κὴλ, Δανιήλ, καὶ Ὡσηέ, καθὼς καὶ ἡ ἐπιστροφή αὐ-
τῶν τούτων τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες θέλουσι ποτε ἐπ-
ανέλθει εἰς τὴν πηγὴν τῆς σωτηρίας, ὅποτε πᾶς
Ἰσραὴλ σωθήσεται.

Εἰς ὅσα μέχρι τοῦδε ἐπηριθμήσαμεν, δὲν φαίνεται
ἄράγε μεγαλοπρεπῶς ἐξηγημένῃ ἡ ἔννοια, ἡ κατ' ἀρ-
χὰς ὑποκεκρυμμένη καὶ ἀμυδρά, τῆς ἐπαγγελίας, τῆς
γενομένης πρὸς τοὺς προπάτορας μετὰ τὴν παρακο-
ήν; καὶ ἵνα μὴ μένῃ ἀμφιβολία, ὅτι ὅλαι αὗται αἱ
προφητεῖαι, αἱ ἀναφανεῖσαι ἀψευδεῖς ἐκ τῆς τελείας
αὐτῶν ἐκπληρώσεως, ἀναβρύουσιν ἐκ θείας πηγῆς,
ἠυδόκησε τὸ πανάγιον Πνεῦμα νὰ δώσῃ διὰ τοῦ Δα-
νιήλ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἐνυπνίου τοῦ Βασιλέως τῆς
Βαβυλῶνος, τὸ ὁποῖον περιέχει αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὴν
ἱστορίαν τοῦ κόσμου ἐν εἵδει κολοσσαίας εἰκόνης· ὁ-
ραμα, τὸ ὁποῖον ὅσον παραβάλλεται πρὸς τὴν ἱστο-
ρίαν, ἄχρι σχεδὸν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τοσούτω
μᾶλλον ἐμποιεῖ φόβον καὶ ἐκπληξιν. Πρὶν ἢ προ-
χωρήσωμεν περαιτέρω, θέλομεν ἐκθέσῃ τὰ περὶ τῆς
ὀπτασίας ταύτης εἰς τὴν προσεχῇ ἡμῶν συνέλευσιν.

ΜΕΛΕΤΗ ΙΑ.

Ο λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ, φύλαξ τῆς πρὸς τὸν ἕνα καὶ ἀληθινὸν Θεὸν πίστεως, ἐκλήθη, ὡς φαίνεται, εἰς τὸ νὰ προεικονίσῃ τὴν εἰμαρμένην ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπινου γένους, καὶ ἐκάστου ἀνθρώπου ἰδιαίτερος. Διὰ τοῦτο ἔπαθε τὴν πρώτην αἰχμαλωσίαν, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου κατεδυναστέυετο δουλαγωγούμενος ὑπὸ τὸ σιδηρὸν σκῆπτρον τοῦ Φαραώ. Ἡ δὲ Αἴγυπτος ἦτον ἡ γῆ τῆς σαρκικῆς εὐπαθείας, καὶ τῆς ψευδοῦς ἐπιστήμης τῶν δαιμόνων· ἐκεῖθεν ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς, ὅστις δὲν ἔσωζεν ἄλλο ἀγαθόν, εἰμὴ τὴν πρὸς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν λατρείαν, ὠδηγήθη παρὰ τοῦ Μωϋσέως εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἀραβίας, ὅπου καθυπεβλήθη εἰς πολύμοχθον δοκιμασίαν. Τοιοῦτοτρόπως πᾶς ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ μεταβῇ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῶν κοσμικῶν ἀπολύσεων, εἰς

τὴν ἔρημον τῆς ἀπαρνήσεως ἑαυτοῦ, καὶ τῆς μονή-
 ρους ἐντεύξεως τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ. Τότε μό-
 νον, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰσραὴλ, κρίνεται ἄξιος
 τοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἥτις εἶ-
 ναι τόπος θείας παραμυθίας καὶ ἀναψύξεως. Ἐκεῖ
 ὁ Ἰσραὴλ ᾤκοδόμησε τὸν ναὸν, κατὰ τὴν ἐντολὴν
 τοῦ Θεοῦ, διὰ Σολομῶντος, υἱοῦ Δαυΐδ. Μετ' οὗ
 πολὺ δὲ ἐκ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ
 λαοῦ, δέκα ἐξέκλιναν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν· καὶ ἀ-
 μέσως ἡ θεία πρόνοια ἐξελέξατο, διὰ νὰ τιμωρήσῃ
 αὐτάς, τὴν γειτνιαζούσαν ἰσχυρὰν βασιλείαν τῶν
 Ἀσσυρίων. Συναχθεῖν, βασιλεὺς Βαβυλῶνος, ἡ-
 δέλησε νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ νὰ κα-
 ταστρέψῃ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα. Ἄγγελος δὲ Κυ-
 ρίου ἐξωλόθρευσε τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅταν
 ὁ ἁμαρτωλὸς σκληρυνόμενος, ἐμμένῃ εἰς τὴν κακίαν
 αὐτοῦ, τότε ἐπισκῆπτουσιν αἱ θεήλατοι τιμωρίαι.
 Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ παρεδόθη τῷ Να-
 βουχοδονόσορι· ὅστις περιεῖλε τὸ τεῖχος τῆς πόλεως,
 ἐνέπρησε τὸν οἶκον Κυρίου, καὶ ἔσυρε τὸ ὑπόλοιπον
 τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ εἰς αἰχμαλωσίαν· ἡ δοκιμασία
 αὕτη παρετάθη ἐβδομηκόντα ἔτη. Οἱ Ἰσραηλῖται,
 ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ἐκείνης γῆς, ἀνεκτήσαντο τὸν ἀρ-
 χαῖον ζῆλον, διὰ τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν,
 καὶ ὁ προφήτης Δανιὴλ ἠκμασεν ἐπὶ τῆς αἰχμαλω-
 σίας. Ἡ Βαβυλὼν καὶ ἡ γῆ τῶν Χαλδαίων ἦσαν
 ἡ καθεδρά, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἀστρολογίας, τῶν ἀπο-

κρύφων ἐπιστημῶν, καὶ τῆς μαγείας· πρὸ πάντων οἱ σοφοὶ ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν τέχνην τῆς ὀνειροσκοπίας. Ὁ Ναβουχοδονόσωρ εἶδεν ἐνύπνιον, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ, ἀφ' οὗ μάτην ἐζήτησε τὴν γνώμην τῶν ἀστρολόγων, προσεκάλεσε τὸν Δανιὴλ, νέον Ἰσραηλίτην, Θεοσεβῆ, τεταγμένον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως. Ἐίδε κατ' ὄναρ ὁ φοβερός ἐκεῖνος κατακτητῆς, „εἰκόνα μεγάλην „καὶ ὑπερφερῆ, ἥς ἡ κεφαλὴ χρυσοῦ καθαροῦ· αἱ „χεῖρες καὶ τὸ στῆθος, καὶ οἱ βραχίονες ἀργυροῦ· ἡ „κοιλία καὶ οἱ μηροὶ χαλκοῦ· αἱ κνήμαι σιδηραῖ· οἱ „πόδες μέρος μέντι σιδηροῦν, καὶ μέρος δέτι ὀστράκινον·“ εἶδεν, ὅτι ἀπεσχίσθη λίθος ἐξ ὄρους, ἄνευ χειρῶν, καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα ἐπὶ τοὺς πόδας τοὺς „σιδηροῦς καὶ ὀστράκινους· καὶ ἐλέπτυνεν αὐτοὺς εἰς „τέλος· τότε ἐλεπτύνθησαν εἰςάπαξ τὸ ὄστρακον, ὁ „σίδηρος, ὁ χαλκός, ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσός, καὶ ἐγένετο ὡσεὶ κονιορτός ἀπὸ ἄλωνος θερυνῆς, καὶ ἐξῆρren αὐτὰ τὸ πλῆθος τοῦ πνεύματος, καὶ τόπος οὐχ „εὐρέθη αὐτοῖς· καὶ ὁ λίθος, ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, ἐγενήθη ὄρος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν.“

Εἶπε δὲ ὁ νέος προφήτης πρὸς αὐτόν. „Βασιλεῦ, τὰ τέσσαρα εἶδη τῶν μετάλλων, ἐκ τῶν ὁποίων συνίσταται ἡ εἰκὼν, ἣν εἶδες, ἐξεικονίζουσι τέσσαρας βασιλείας, αἱ ὁποῖαι θέλουσι διαδεχθῇ ἀλλήλας, κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν. Ὁ δὲ Θεὸς θέλει ἐκλιχμήσῃ ὅλας αὐτάς, καὶ θέλει ἀναστήσῃ τὴν βασιλείαν αὐ-

τῶν· ἥτις εἰς τὸν αἰῶνα ὃν διαφθαρήσεται.“ Ἡ ἐξή-
 γησις αὕτη ἐξεπληρώθη κατὰ γράμμα. Ἡ κεφαλὴ ἡ
 χρυσὴ ἐδήλου τὴν βασιλείαν τῶν Ἀσσυρίων· τὸ στῆ-
 θος καὶ οἱ βραχίονες οἱ ἀργυροῖ, τὴν βασιλείαν τῶν
 Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, οἵτινες συνεμίγησαν εἰς τὸ
 αὐτό· ὁ χαλκὸς προδιετίπου τὴν βασιλείαν Ἀλε-
 ξάνδρου τοῦ Μεγάλου, καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ· οἵ-
 τινες ἐβασίλευσαν ἐπὶ τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς, καὶ μέ-
 ρους τῆς Ἑυρώπης, ἄχρις ὅου καθηρέθη ὑπὸ τοῦ Ῥω-
 μαϊκοῦ κράτους. Ὁ σιδηρὸς εἶναι ἐξαιρέτως τὸ σύμ-
 βολον τῶν Ῥωμαίων, τῶν ἀκHORέστων ἐκείνων κυρί-
 ων τῆς Οἰκουμένης. Ἀλλὰ τὸ κράτος τοῦτο διη-
 ρέθη ἔπειτα εἰς δύο, τὴν ἀνατολικὴν, λέγω, καὶ τὴν
 δυτικὴν Ἀυτοκρατορίαν· καὶ ἡ διαίρεσις αὕτη ἐξεικο-
 νίζεται τεραστίως, διὰ τῶν κνημῶν, καὶ μέρους τῶν
 ποδῶν τῶν σιδηρῶν· ἔρχονται κατόπιν οἱ ἐκ σιδήρου
 καὶ ὀστράκου πόδες· ὅπερ χαρακτηρίζει ὑπερδύναμα-
 στα τὴν ἐπιμιξίαν τῶν βαρβαρικῶν ἔθνων, μετὰ τῶν
 Ῥωμαίων· ἐπισφραγίζει δὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐκείνην
 ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων, τὴν μεμακρυσμένην ἐ-
 κείνην θείαν, ἡ διασχημάτισις τοῦ ὄρους Σιών· ὁ λί-
 θος, ὁ ἄνευ χειρὸς ἀποσχιζόμενος ἐκ τοῦ ὄρους· ὅστις
 εἶναι φανερώς ἐκεῖνος, τὸν ὅποιον οἱ ἄλλοι προφη-
 ται ὠνόμασαν λίθον ἀκρογωνιαῖον, Θεάνθρωπον σω-
 τῆρα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ὁποῦν ἡ ἱερὰ
 διδασκαλία κατέστρεψε κατὰ μικρὸν τὸ οἰκοδόμημα
 τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους· συνῆψε τοὺς Ῥωμαίους καὶ

τοὺς βαρβάρους εἰς τὴν αὐτὴν πίστιν, καὶ ἤρχισε τὸ
 ἔργον τῆς κοινῆς ἀπολυτρώσεως. Πρόρρησις, ἣτις
 περιλαμβάνει εἴκοσι αἰῶνας, καὶ τελευταῖον ἐκπλη-
 ροῦται ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ὄψιν. Τοιαύτη προφητεία
 δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐρμηνείας, ἀλλὰ γεμίζει τὸ ὅμ-
 μα τῆς διανοίας ἐκ τοῦ οὐρανίου αὐτῆς φωτός. Ἀυ-
 τὸς δὲ ὁ λίθος ὁ ἀκρωγνιαῖος, ἡ προσδοκία τῶν ἀν-
 θρώπων, ὁ Σωτὴρ, τὸν ὁποῖον προκατήγγειλαν τό-
 σοι προφῆται, ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας,
 ἐξ οἴκου Δαβὶδ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀυγούστου Καί-
 σαρος· ὅστις εἰρήνευσε τὸν τότε ἐγνωσμένον κόσμον,
 καὶ κατώρθωσε νὰ κλείσῃ τὸν ναὸν τοῦ Ἰανθοῦ, καὶ
 νὰ ἀνοίξῃ τὸν τῆς εἰρήνης. Δὲν ἀνῆκει εἰς ἡμᾶς νὰ
 ἐμβατεύσωμεν εἰς τὰς μυστηριώδεις βουλὰς τῆς Προ-
 νοίας, καθ' ἃς ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς ἐγεννήθη ἀκρι-
 βῶς εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν. Ἀλλ' ὅσα ἐκ τῆς ἱστο-
 ρίας μανθάνομεν περὶ τῆς ἡθικῆς καταστάσεως τοῦ
 κόσμου, ἐπὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος, πληροφο-
 ροῦσιν ἡμᾶς, ὅτι ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶχεν
 ἀφευκτον ἀνάγκην θείας τινὸς βοηθείας, εἰς τὴν ἀ-
 κραν ἀμηχανίαν, εἰς ἣν ἦτον βεβυδισμένον. Τῷ
 ὄντι, ὅσον θέαμα καθυποβάλλει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς
 τῆς διανοίας ἡμῶν ὁ περιώνυμος ἐκεῖνος αἰὼν τοῦ
 Ἀυγούστου! Ἐξ ἐνὸς μέρους (καὶ εἰς τοῦτο συνίστα-
 ται τὸ κάλλιστον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης) βλέπομεν τὰς
 ὄνειροπολήσεις τῶν φιλοσόφων, ἐριζόντων πρὸς
 ἀλλήλους περὶ ἀκροτάτου ἀγαθοῦ, περὶ φύσεως Θε-

ὦν, περὶ ἀρετῆς τοῦ ἀνθρώπου· τὸν Πλάτωνα, τὸν
 σοφώτερον αὐτῶν, σπουδάζοντα νὰ διαδώσῃ τὰς ἡθι-
 κὰς ιδέας τοῦ Σωκράτους, καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τοὺς μα-
 θητὰς αὐτοῦ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ νοεροῦ κόσμου·
 πλησίον αὐτοῦ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ
 Ζήνωνος, ἀποδιδόντας τὰ πάντα εἰς τὸν νόον καὶ τὴν
 δέλησιν τοῦ ἀνθρώπου· τοὺς κυνικοὺς, ὑπολαμβάνον-
 τας, ὅτι καθίστανται εὐγενέστεροι, ἐφ' ὅσον ἐξωμοι-
 οῦντο πρὸς τὰ κτήνη· τέλος, τοὺς Ἐπικουρεῖους, δι-
 δάσκοντας τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν φιλαυτίαν. Ἐκ θατέ-
 ρου, τοὺς λαοὺς ἀπεστερημένους τῆς πολιτικῆς αὐ-
 τῶν ὑπάρξεως, καὶ κλίνοντας τὸν αὐχένα ὑπὸ τὴν
 μάχαιραν θεοποιουμένου δυνάστου, καθεμένου εἰς τὸ
 Καπιτώλιον· τὰ δὲ ἐκτὸς τῶν ὀρίων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ
 κράτους βάρβαρα ἔθνη, περιπλανώμενα δειλαίως εἰς
 τοὺς ἐυρυχώρους ὀρυμῶνάς των. Ἐν μέσῳ τῆς Ἑλ-
 ληνο-ῤωμαϊκῆς πολιτεύσεως δὲν ἔβλεπέ τις ἀπαντα-
 χῶς, εἰμὴ τυραννικὰς πράξεις, βίαν, ἀκολασίαν, ἀ-
 σωτείαν, καὶ ὅλα τὰ συμπτώματα τοῦ ἐσχάτου ἐξευ-
 τελισμοῦ, καὶ τῆς ἐσχάτης ἀπονοίας. Θρησκεία σχε-
 δὸν δὲν ὑπῆρχεν· ἐπειδὴ καὶ αὕτη ἡ πολυθεΐα, ἡ τό-
 τε θρησκεία τῶν πολλῶν, ἐχλευάζετο ὑπὸ τῶν φι-
 λосоφῶν, καὶ ἐκωμωδεῖτο ἐπὶ τοῦ θεάτρου· ὅθεν καὶ
 δὲν ἔσχυεν οὔτε τὰς ψυχὰς νὰ φωτίξῃ, οὔτε νὰ συν-
 τελῇ εἰς ἄλλο τί, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ἐξάπτῃ τὸ πῦρ τῶν
 αἰσχροτέρων παθῶν· προσθέσατε δὲ εἰς τοῦτο καὶ τὴν
 κατ' οἶκον δουλείαν, τὴν γενικῶς ἐπικρατοῦσαν, τὰς

κατὰ τόπους δημοσίους μονομαχίας, τὰς ἐκπορνέουσας,
 τὰς ἐντὸς τῶν ναῶν, τὰ ἀνθρώπινα θύματα· περι-
 λάβετε κατὰ νόον τὸ σύνολον τῆς δυσειδούς τὰυ-
 τῆς εἰκόνος, καὶ οὕτω θέλετε καταμετρήσῃ τὴν ἄ-
 βυσσον, ἐκ τῆς ὁποίας ἀνέσπασε τὸ ἀνθρώπινον γέ-
 νος ἡ ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

ΜΕΛΕΤΗ ΙΒ.

Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τῆς παγκοίνου δια-
φθορᾶς καὶ ἀδελιότητος, ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε ναῦς συστη-
θῇ μία καὶ παγκόσμιος μοναρχία, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν,
ἡ μεγίστη μοναρχία τῶν πώποτε. Ἀπὸ τῶν ὀρίων
τῆς Αἰθιοπίας μέχρι τοῦ Ἄλβιος, (Elbe) καὶ ἀπὸ
τῶν Καυκασίων ὀρέων μέχρι τῶν Γαδεύρων, ἡ Ἡ-
ρακλείων στηλῶν, τὰ πάντα ὑπήκουον εἰς ἓνα δε-
σπότην, καὶ ἐντὸς τῆς ἐυρυχώρου ἐκείνης αυτοκρα-
τορίας, τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν ἠδύναντο νὰ κυκλο-
φορῶσιν ἐλευθέρως· αὕτη δὲ ἡ τῆς ἀνθρωπίνου κυ-
ριαρχίας ἐνότης, προετοιμασθεῖσα παρὰ τῆς θείας
προνοίας, ἐγένετο τὸ ἰσχυρότερον μέσον εἰς διάδοσιν
τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Τὸ φῶς ἐκλάμψαν ἐκ τῆς
Ιερουσαλήμ, εἰσέδυσεν ἀκωλύτως εἰς τὴν Πώμην,
καὶ ἐκείθεν ἐξεχύθη τάχιστα μέχρι τῶν ἐσχατιῶν

τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ τί συνέβη εἰς τὴν ἀπω-
κισμένην ἐκείνην γωνίαν τῆς γῆς, τὴν ὀνομαζομένην
Ἰουδαίαν; εἰς τὴν γῆν τὴν ἐπηγγελμένην τῷ Ἀβραάμ,
ὡς ἀντίτιμον τῆς ὑπακοῆς αὐτοῦ εἰς τὰ τοῦ Θεοῦ
προστάγματα; εἰς τὴν γῆν ἐκείνην, ἣτις κατέστη πε-
ριφανῆς διὰ τοῦ λόγου τῶν Προφητῶν, τότε δὲ ἐκλι-
νε τὸν ἀνχένα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς πολεμικῆς καὶ πο-
λιτικῆς δεσποτείας τῶν Ῥωμαίων; ἐκεῖ ἐξεπληρώ-
θη ἡ περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ τῶν ὅλων Σωτῆρος ἐπ-
αγγελία τοῦ Θεοῦ· ἐκεῖ ἐγεννήθη ὁ προσδοκώμε-
νος Μεσσίας, ὁ Χριστός, ὁ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώ-
που Θεάνθρωπος μεσίτης. Οἱ ἱστορικοὶ τῶν χρόνων
ἐκείνων μαρτυροῦσιν, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἴστα-
το μετέωρον εἰς ἀσαφῆ μὲν καὶ συγκεχυμένην, συνά-
δουσιν δὲ καὶ γενικὴν προσδοκίαν ὑπερφυῖος τινος
πράγματος, τὸ ὅποτον ἐμέλλε νὰ συμβῇ εἰς τὸν κό-
σμον. Οἱ Σιβυλλικοὶ χρησμοί, οἱ ποιηταί, τί λέγω;
αὐτοὶ οἱ φιλόσοφοι ἀνεκήρυττον τὸ ἄφευκτον θείας
τινὸς ἐπιφανείας, προωρισμένης εἰς τὸ νὰ ἀνεγείρῃ
τὸν ἐκπεπτωκότα ἄνθρωπον. Τὰ ἔθνη ἔκραζον, ὅτι
ὁ Σωτὴρ, καὶ Κύριος τοῦ κόσμου ἐλεύσεται ἐκ τῆς
Ἀνατολῆς. Ὁ Πλάτων προδιεχάραττε τὴν εἰκόνα
τοῦ κατ' ἐξοχὴν δικαίου, ἀπεσταλμένου θεόθεν, καὶ
μέλλοντος νὰ πάθῃ πᾶν εἶδος κακώσεως, χωρὶς νὰ
πάνυ ἀγαπῶν τὴν ἀνθρωπότητα. Τοῦτο ἄρα ἦτον
προαίσθησις γενικὴ, κραυγὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους
ἐν θλίψει, ἐξικνουμένη μέχρις αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ·

καὶ τῷ ὄντι ποῖον στήριγμα, ποῖα πλέον παραμυθία ἔμενεν εἰς τὸν ἄνθρωπον; ῥησκειῖται μωραὶ ἐθεοποιούν τὰ σύμβολα τῶν αἰσχροτέρων ὀρέξεων· εἰς τὸ **Καπιτώλιον** ἀπέδιδον πρὸς τοὺς Ἀυτοκράτορας ἰσοθέους τιμὰς, καὶ ἀπένεμον πρὸς αὐτοὺς ἀνοήτως τὸν τίτλον „ἡ ὑμετέρα αἰωνιότης“ ἐκ θατέρου οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ μόνοι κατέχοντες τὴν ἀληθινὴν πίστιν, ἔχασαν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν κλειδα τῶν προφητειῶν, καὶ περιέμενον μὲν πάντοτε τὸν **Μεσσίαν**· ἐνόμιζον δὲ, ὅτι θέλει εἶναι μέγας τις καὶ ὑπερήφανος πορθητής, ὅστις ἔμελλε νὰ κατακυρώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν βασιλείαν τοῦ κόσμου. Ἦσαν δὲ διηρημένοι εἰς δύο ἐναντίας αἵρέσεις· καὶ οἱ μὲν **Φαρισαῖοι** καθυπέβαλλον τὸν νόμον εἰς ματαίας τελετουργίας, καὶ εἰς τὸ βαδῆν τῆς ὑποκρίσεως αὐτῶν· οἱ δὲ **Σαδδουκαῖοι** ἦσαν ὅλως διόλου σαρκικοί, ἀρνούνται καὶ πνευμάτων ὑπαρξιν, καὶ ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ὀλίγοι τινὲς δίκαιοι ἐσώζοντο, τηροῦντες εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας αὐτῶν πίστιν ἀδιάσειστον εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ. Τότε αἱ ἐξήκοντα ἐννέα ἐβδομάδες, αἱ προῤῥηθεῖσαι ὑπὸ **Δανιήλ** τοῦ προφήτου, συνεπληρώθησαν, καὶ ὁ **Σωτὴρ** ἐγεννήθη ἐν **Βηθλεὲμ** ἐκ **Παρθένου**, ἐκ πατρὶδος **Δαυὶδ**, διὰ τῆς ἐπισκιάσεως τοῦ ἁγίου **Πνεύματος**· ἐγεννήθη ἀμέτοχος τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐν αὐτῷ ἐξεπληρώθη κατὰ γράμμα ἡ πρώτη πασῶν τῶν ὑποσχέσεων, ἡ γενομένη πρὸς τὴν **Εὐ-**

αν ἀμέσως μετὰ τὴν πτώσιν· ἡ ἐπιγονὴ τῆς γυναι-
 κὸς θέλει συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος· τουτ-
 ἔστιν ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὁ Θεάνθρωπος θέλει συν-
 τρίψῃ καὶ ἐξαφανίσῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ. Τοιου-
 τοτρόπως γεννηθεῖς ἀναμάρτητος, καὶ ἐμφαίνων ἐν
 ἑαυτῷ τὸν πρωτόπλαστον Ἀδὰμ, ὁ ὢς ἐξῆλθεν ἀπὸ
 τὰς χεῖρας τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ Ἰησοῦς, κατὰ τὸν εὐ-
 αγγελιστὴν Λουκᾶν, προέκοπτε σοφίᾳ, καὶ ἡλικίᾳ,
 καὶ χάριτι παρὰ Θεοῦ καὶ ἀνθρώποις. Τὸ ὄνομα, Ἰη-
 σοῦς, τὸ δοδὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τῆς συλ-
 λήψεως, σημαίνει ἐν Ἑβραϊκῇ διαλέκτῳ, Σωτὴρ· Χρι-
 στὸς δὲ, τὴν θείαν ἐξαποστολὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς,
 καὶ τὰ τρία κυριωδέστερα αὐτῆς προσόντα, ἦτοι τὴν
 Βασιλείαν, τὴν ἀρχιερωσύνην, καὶ τὴν προφητείαν.
 Τέλος, τὸ ὄνομα, Μεσσίας, (διὰ τοῦ ὁποίου οἱ δίκαιοι
 τοῦ Ἰσραὴλ ὑπεδείκνυνον αὐτόν,) μεθερμηνεύεται, ἀπε-
 σταλμένος παρὰ Θεοῦ. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ θεόδοτα
 γνωρίσματα, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ὁ Λουτροῦ κατεδέξατο
 νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐπὶ γῆς θείαν οἰκονομίαν. Εἰς τὴν
 προσεχῇ ἡμῶν συνέλευσιν θέλομεν σπουδάζῃ νὰ δια-
 χαράξωμεν τὰ κεφαλαιωδέστερα τῆς ἐνσάρκου πολι-
 τείας αὐτοῦ· τὴν, ἣν ὑπέστη, ἐκούσιον θυσίαν ὑπὲρ
 σωτηρίας ὅλων τῶν ἀνθρώπων· τέλος, τὰς βάσεις
 τῆς διδαχῆς αὐτοῦ, ὅσαι ἐτέθησαν εἰς τὴν νέαν Δια-
 δήκην.

ΜΕΛΕΤΗ ΙΓ.

Τὰ πρῶτιστα ἱστορούμενα τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Λυτρωτοῦ τῶν ἀνθρώπων παρέλαβον, καὶ παρέδωκαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος μάρτυρες αὐτόπται, ἐκλελεγμένοι παρὰ Χριστοῦ, εἰς τὸ νὰ γίνωσι μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅχι μεταξὺ τῶν πλουσίων, τῶν δυνατῶν, καὶ τῶν σοφῶν τῆς γῆς· ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ πλήθους ἐκείνων, ὅσων ἡ προθυμία ἦτον φανερά εἰς τὸν ἐτάζοντα νεφροῦς καὶ καρδίας. Τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, τὰ κατὰ Ματθαῖον, Μάρκον, Λουκᾶν, καὶ Ἰωάννην, εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνα περίτε τὰ θρησκευτικὰ δόγματα, καθὼς καὶ περὶ πάντα τὰ κυριώτερα συμβεβηκότα· καὶ δὲν διαφωνοῦσιν, εἰμὴ εἰς ὀλίγας τινὰς περιστάσεις ἐπουσιώδεις, καὶ δευτέρου λόγου ἀξίας. Αἱ δὲ τοιαῦται φαινόμεναι διαφωνίαι οὐ μόνον δὲν κλονοῦσι τὸ ἀνθεντικὸν καὶ βέβαιον

τῶν λεγομένων· ἀλλὰ συντελοῦσι μάλιστα εἰς ἀπό-
 δεῖξιν, ὅτι οἱ Ἐυαγγελισταὶ δὲν ἀντέγραφαν ὁ εἰς τὰ
 τοῦ ἐτέρου· ἀλλ' ὅτι εἶδον, καὶ συνέγραφαν τὰ αὐτὰ
 πράγματα, τὰς αὐτὰς ἀληθείας, ἕκαστος κατὰ τὸν
 ἴδιον χαρακτῆρα. Τῷ ὄντι εἶναι σημειώσεως ἄξιον,
 ὅτι ἡ θεία ἐπίπνοια, ἡ ὁδηγούσα τοὺς Ἀποστόλους
 εἰς τοὺς λόγους, εἰς τὰ συγγράμματα, καὶ εἰς τὰς
 πράξεις των, δὲν ἐξήλειψε πώποτε, ὅσα διακρίνουσι
 τὸ ἀνθαίρετον ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν. Τοιουτοτρό-
 πως ὁ Θεός, καὶ τὴν ἄφατον αὐτοῦ σοφίαν, ἀγιάζει
 τὸ ἔργον αὐτοῦ, χωρὶς νὰ τὸ ἐξαφανίζῃ, ἀλλὰ γινό-
 μενος τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἱστο-
 ρίαν τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν τοῦ Θεανθρώπου
 Ἰησοῦ δὲν ἀπεκαλύφθησαν εἰς ἡμᾶς, εἰμὴ μόνον κε-
 φαλαιωδῶς. Γεννηθεὶς ὑπερφυνῶς ἐν Βηθλεὲμ, κα-
 θὼς προεῖπον οἱ Προφῆται, καὶ ἐκφυγὼν τὴν σφα-
 γὴν τῶν νηπίων, τὴν κατὰ προσταγὴν τοῦ μαιφό-
 ρου Ἡρώδου, διέτριψεν ὀλίγον καιρὸν εἰς Αἴγυπτον,
 μετὰ τῆς ὑπεραγίας αὐτοῦ μητρὸς, καὶ τοῦ μνήστο-
 ρος καὶ φύλακος αὐτῆς Ἰωσήφ· καὶ μετὰ τὸν θάνα-
 τον τῶν ζητούντων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἐπέστρεψεν εἰς
 τὴν Γαλιλαίαν. Γενόμενος δὲ ἐτῶν δώδεκα, ἐφάνη
 ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενος ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, ἀ-
 κούων αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶν αὐτοὺς· καὶ ἐξέπληττε
 πάντας ἐπὶ τῇ συνέσει, καὶ ταῖς ἀποκριθεῖσιν αὐτοῦ.
 Ἡρῶισε δὲ τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ τῆς φιλ-
 ανθρωπίας τῷ τριακοστῷ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτοῦ,

κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Οἱ πρόδρομοι αὐτοῦ, καὶ βαπτιστῆς Ἰωάννης, υἱὸς Ζαχαρίου τοῦ Ἱερέως, ἐγεννήθη ἐξ μητρὸς πρὸ τῆς ἐλεύσεως ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἔμελλε πρῶτος, ἡδὴ παρόντα, νὰ καταγγεῖλῃ· ἦλθε δὲ, ἵνα κηρύξῃ μετάνοιαν διὰ τε λόγου, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος, ζῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀρκούμενος ἐν ὀλίγοις, καὶ πολιτευόμενος ὡς ἄγγελος μᾶλλον, ἢ ὡς ἄνθρωπος, διὰ τῆς ἀκρας σκληραγωγίας του. Κατὰ πάντα διαφέρων τῶν ματαιοφρόνων αἵρεσιάρχων ὁ Ἰωάννης, ἐκήρυττεν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ, αὐτὸς ἐστὶν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὃν οὐκ ἐμὶ ἄξιος, ἵνα λύσω τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος· διότι εἰς τὸν Θεάνθρωπον Ἰησοῦν ἔπρεπε νὰ λάμψῃ ἡ θεότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης, ἐνωθεῖσαι εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Πρὶν ἢ ἀρχίσῃ δὲ ὁ Χριστὸς τὴν διδαχὴν καὶ τὰ θαύματα αὐτοῦ, μετηνέχθη εἰς τὴν ἐρημον, καὶ ἐπειράσθη ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ σκότους τριπλοῦν πειρασμὸν, περιέχοντα ὅλους τοὺς πειρασμοὺς, τοὺς καταπολεμοῦντας τὸν ἄνθρωπον· ἐπειράσθη πρῶτον διὰ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς· καθότι νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα, ὕστερον ἐπεινάσε· καὶ ὁ διάβολος ἔλεγεν αὐτῷ· εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ, ἵνα ἄρτος γένηται· δεύτερον διὰ τῆς κοσμικῆς ἀλαζονείας· καθότι δείξας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ὁ διάβολος, εἶπεν αὐτῷ· σὺ ὅν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σοι πάντα· τρίτον διὰ τῆς

πνευματικῆς ὑπερηφανείας· ἐν ἑνὶ τῶν Θεῶν, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν (ἐκ τοῦ πτερυγίου τοῦ ἱεροῦ) κάτω· γέγραπται γάρ, ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τὸν διαφυλάττει· καὶ ὅτι ἐπὶ χειρῶν ἀρῶνσί σε. Διὰ τοῦ ὑποτυπώματος τοῦ τριπλοῦ τούτου πειρασμοῦ, ὁ Κύριος ἠθέλησε νὰ δείξῃ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ὁποίους ἔχουσι νὰ καταπολεμῶσιν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην τῆς δοκιμασίας. Τῷ ὄντι ὅλοι ἡμεῖς κατὰ πρῶτον δοκιμάζομεν τὸν πειρασμόν τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς· ἔπειτα, ὅταν ὑπερνικήσωμεν αὐτόν, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, ἀποδυόμεθα εἰς δεύτερον ἀγῶνα, κατὰ τῆς κενοδοξίας, κατὰ τῆς ἐπαυτοῦς ἐπιθυμίας τῶν κοσμικῶν τιμῶν, καὶ τοῦ πλούτου, καὶ κατὰ τῆς ματαιότητος τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας. Ὅταν δὲ ἀναφανῶμεν νικηταί καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πάλιν, ὑπολείπεται ἔτι νὰ ἀγωνισθῶμεν τὸν τελευταῖον ἀγῶνα, τὸν χαλεπώτερον πάντων· ἀγῶνα, εἰς τὸν ὅποιον ἐνικήθησαν τόσαι ψυχαὶ μεγαλοφυεῖς καὶ ἑξοχοί. Τότε ἡ πνευματικὴ ἀλαζονεία προσβάλλει κατ' ἡμῶν, καὶ μεταχειρίζεται ὅλας τὰς προλαβούσας νίκας, διὰ νὰ ἐκτραχηλίσῃ ἡμᾶς εἰς τὸν ὄλεθρον. Ὁ ἄνθρωπος λέγει ἐν ἑαυτῷ, ἐνίκησα τὰ χαμαίζηλα πάθη· κατεπάτησα τὰς τιμὰς τοῦ κόσμου· κἀνὲν, ἀφ' ὅ,τι δελεάζει τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἴσχυσε νὰ μὲ ὑποδουλώσῃ· εἶμαι ἄρα δυνατός, τέλειος, ἐλεύθερος· δὲν ἔχω καμμίαν ἀνάγκην τῆς ἀνωθεν βοηθείας. Τότε δὴ τότε ὁ ἄνθρωπος εὐρί-

σκεται εἰς ἐσχάτην ἀπώλειαν· ἐπειδὴ τίποτε δὲν ἔμα-
θε διὰ παντός τοῦ βίου, εἰάν δὲν ἀπέκτησε τὴν ταπει-
νωσιν· ἥτις μόνη εἶναι ἀήττητος, ὡς ἔχουσα στήριγμα
τὸν Θεὸν μόνον.

Ἀφ' οὗ ἐξετέλεσε τὸν μυστηριώδη τοῦτον ἀγῶνα
ὁ Θεάνθρωπος, ἐδέχθη τὸ βάπτισμα ἐκ τῶν χειρῶν
τοῦ Ἰωάννου, καὶ μετὰ ταῦτα ἤρξατο ἀμέσως νὰ κη-
ρύττῃ τὴν διὰ τῆς μετανοίας σωτηρίαν, λέγων, με-
τανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἐκλέ-
ξας δὲ δώδεκα μαθητὰς, διήρχετο τὰς πόλεις καὶ τὰς
κώμας τῆς Γαλιλαίας, καὶ τῆς Ἰουδαίας, ἀναγγέλ-
λων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν προφητειῶν, καὶ τὴν ἄφε-
σιν τῶν ἁμαρτιῶν εἰς ὅλους τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν·
ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἀδιασείστῃ βάσει τῆς πίστεως, ἥτις εἶ-
ναι τοσοῦτον ἀνωτέρα τῆς μαρτυρίας τῆς ἐκ τῶν
αἰσθήσεων, καὶ τῆς λεπτολογίας τοῦ λογικοῦ, ἐγκα-
ταλειμμένου εἰς τὴν ἰδίαν του κρίσιν, ὅσον εἶναι
πιστότερος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ παρὰ τὸν ἄνθρωπον,
τὸ παίγνιον τῆς ἀπάτης, ὁ Ἰησοῦς ἐδεμελίωσε τὸ σύν-
ολον τῆς διδαχῆς αὐτοῦ, συγκεφαλαιώσας εἰς δύο
παραγγελίας, αἱ ὁποῖαι περιέχουσιν ὅλας τὰς λοιπὰς.
Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης ψυχῆς σου,
καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐκ τῆς διπλῆς ταύ-
της ἐντολῆς, τῆς τόσον ἀπλῆς κατὰ τὸ φαινόμενον,
ἀπορρέουσι καὶ ἀναβρύουσιν ὅλαι αἱ ἀληθεῖς ἀρεταί.
Ἀπανταχοῦ ἔδιδε παραμυθίαν εἰς τὰς θλίψεις τῶν
ἐρχομένων εἰς αὐτόν· ἐταπείνωσε τὴν ἀλαζονείαν καὶ

τὴν ὑπόκρισιν· ἐδέχετο μετ' ἀγάπης τὰς ψυχὰς τὰς τεταπεινωμένας καὶ τὰς ἐν μετανοίᾳ· καὶ βουλόμενος νὰ ἀποδείξῃ τρανώτερον τὴν ἀρχαίαν συγγένειαν τῆς ἡθικῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς φυσικῆς κακώσεως, ἐξερᾶπευε καὶ τὰς νόσους ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐχάριζε τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν, μηδὲν ἀπαιτῶν ἄλλο, εἰ μὴ πίστιν καὶ ὁμολογίαν τῶν οἰκείων πλημμελημάτων· κἀνεῖς πρὸ αὐτοῦ δὲν ἐκήρυξεν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ θεῖα ταῦτα λόγια· μακάριοι οἱ πενθῶντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται· μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται· μακάριοι οἱ δειωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι ὁ μισθὸς αὐτῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ὁ Θεάνθρωπος ἐδίδαξε πρῶτος ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ἀνοχὴν τὴν πρὸς πάντας· αὐτὸς ἐδίδαξε νὰ συγχωρῶμεν τοὺς ἀδικοῦντας ἡμᾶς, νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθρούς ἡμῶν, καὶ νὰ θυσιάζωμεν ἔτι ἀρεστὸν καὶ τίμιον εἰς ἡμᾶς, εἰς τὴν ἐνδόμυχον εἰρήνην τῆς ψυχῆς, καὶ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ἐπέθηκε δὲ, ὡς κύρος τῆς τελειότητος εἰς ταύτας τὰς παραγγελίας, τὴν ἐντολὴν τὴν περὶ προσευχῆς· ἥτις εἶναι ἡ συνήθης ἀνάβασις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεόν· καὶ παροτρύνων ἡμᾶς εἰς τοῦτο, προσέθηκε τὰ λόγια ταῦτα· ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε· αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται. Τοιουτοτρόπως ὁ Σωτὴρ ἐνέχεεν εἰς τὰς ψυχὰς τὸν Θεῖον σπόρον τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ἐλπίδος, τῶν τριῶν τούτων ἀρε-

τῶν, αἵτινες συγκροτοῦσι τὴν τελειότητα, καὶ παρέχουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔτι κατὰ τὴν ζωὴν ταύτην τὴν πρόσκαιρον, τὸν ἀρράβωνα τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ μακαριότητος. Ἀλλὰ τὰυτα πάντα δὲν ἦσαν ἄλλο, εἰμὴ προοδοποιήσεις εἰς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας. Ὁ Ἰησοῦς ἔμελλε νὰ σφραγίσῃ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὴν ἀλήθειαν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ νὰ διαλλάξῃ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος μετὰ τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ, προσάγων ἑαυτὸν ἐκουσίως, ὡς ὁ λοκαῦτωμα. Ἦδη τὸ μῖσος τῶν ὑποκριτῶν καὶ τῶν σαρκικῶν ἀνθρώπων ἐστομῶτο κατ' αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πεπωρωμένοι μεταξὺ τῶν ἔθνικων, ὅσοι ἐλάτρευαν τὰ ἀνθρωπόμορφα τέρατα τοῦ Καπιτωλίου, ἠτοιμάζοντο νὰ ἀπορρίψωσι καὶ νὰ καταπολεμήσωσι διδασχὴν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσι, μήτε νὰ χωρήσωσιν εἰς τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν. Θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, πῶς ἐξεπληρώθη ἡ ἡμετέρα σωτηρία· πῶς ἐξετελέσθη ἡ ὑπερφυῆς ἱλαστήριος θυσία· πῶς τὸ Ἐυαγγέλιον, ἀνατεῖλαν ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ, ἐξετάνθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην, ὑπερνικῆσαν τοὺς φρικωδεστέρους διωγμούς· πῶς, τέλος πάντων, ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἐφείλκυσε τὰ βάρβαρα καὶ τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη, καὶ καθυπέταξε τὸν κόσμον, χωρὶς νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλα ὅπλα, εἰμὴ τὴν πραότητα, τὴν ὑπομονήν, τὴν δύναμιν τῆς μαρτυρίας, καὶ τὴν πειθώ.

ΜΕΛΕΤΗ ΙΑ.

Εἶπομεν εἰς τὴν δεκάτην πρώτην μελέτην, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος, κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, ἦτον βεβυθισμένον εἰς τὴν ἐσχάτην διαφθοράν, καὶ ὅτι ἡ ὑπερβολὴ τῶν ἰδιαιτέρων καὶ πανδήμων κακῶν ἐβί-αζε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐπιθυμῶσι μεταβολὴν τινὰ τῶν παρόντων καὶ σωτηρίαν. Μεταξὺ τῶν τῆς Ἀσίας λαῶν, πολλοὶ ἐθνικοὶ ἐζήτουν ὑποστήριγμα καὶ φῶς εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον· πρὸ τριῶν σχεδὸν αἰώνων (280 ἔτη Π. Χ.) ἢ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετάφρασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γενομένη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Πτολεμαίου ὑπὸ ἐβδομήκοντα Ἑβραίων, ἐξ Ἱεροσολύμων μετακληθέντων, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ διαδώσῃ τινὰς ἰδέας περὶ τοῦ νόμου, καὶ τῶν προφητῶν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, τῶν πλέον ὑποδεδουλωμένων εἰς τὴν παράλογον καὶ τερατώδη θρησκείαν τῆς πο-

λυθεῖας· ὁ Τιβέριος διαδεχθεὶς τὸν Ἀυγουστον, κατε-
 πύεζεν ὑπὸ τὸ μιαρὸν αὐτοῦ σκῆπτρον ὅλα τὰ πεπο-
 λιτισμένα ἔθνη, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι αὐτοὶ ἠναγκάζοντο
 νὰ κλίνωσι τὸν αὐχένα εἰς τὴν παγκόσμιον ἐκείνην
 μοναρχίαν· ἥτις δὲν προητοιμάσθη δι' ἄλλην αἰτίαν,
 εἰμὴ διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν κατ' ἀρχὰς πρόσδον τοῦ
 Ἐυαγγελίου. Ἡ δὲ λέξις, Ἐυαγγέλιον, φανερόν, ὅτι
 δηλοῖ ἀγαθὴν ἀγγελίαν, καλὴν εἶδeshιν· ἐπειδὴ ὁ
 Θεὸς οὗτος λόγος ἔμελλε νὰ χαροποιήσῃ τοὺς ἀν-
 θρώπους, καὶ νὰ ἀποσπάσῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀβύσσου
 τῆς αἰσχροτέρας δουλείας.

Ὁ Θεὸς δὲν ὀφείλει τίποτε εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ
 πλάσμα· ὁ πηλὸς, κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, δὲν
 δύναται νὰ εἰπῇ πρὸς τὸν κεραμέα, ἵνα τί με ἔπλα-
 σας οὕτω; Μ᾽ ὅλον τοῦτο ὁ Θεός, ὁ πατήρ τῶν οἰ-
 κτιρμῶν, πλάσας κατ' ἀρχὰς τὸν ἄνθρωπον εὐδὺς ἐ-
 λεύθερον, δὲν παρέβλεψεν αὐτὸν, ἐκουσίως διὰ τῆς
 παρακοῆς πεσόντα· ἀλλὰ, καθὼς εἰσηλθεν ἡ ἀμαρτία
 καὶ ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον, διὰ τῆς πτώσεως ἐνὸς
 μόνου ἀνθρώπου, ἠθέλησε διὰ τὴν ἄμετρον ἀγάπην,
 ἥτις εἶναι ἡ οὐσία αὐτοῦ, οὕτω πάλιν ἡ ἀπολύτρωσις,
 ἡ ἄφεσις τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ ἡ εἰσοδος εἰς τὴν αἰ-
 ωνίαν ζωὴν, νὰ προέλθωσιν ἀπὸ τὰ ἐκόνσια παθή-
 ματα ἐνὸς καὶ μόνου τοῦ Θεανθρώπου Σωτῆρος, διὰ
 τῆς τελείας ἐνώσεως τοῦ αἰδίου Λόγου, με ψυχὴν καὶ
 σάρκα ἀνθρωπίνην· ἀμφοτέρω δὲ ταῦτα καθαρὰ τοῦ
 ἀρχαίου ρύπου καὶ πάσης προπατορικῆς ἀμαρτίας.

Τοιαύτη εἶναι ἡ θεμελιώδης βάσις τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ ἰδίου πταισματος ἀπημάρωσε τὴν ἐν αὐτῷ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὅτε ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὁ Θεὸς ἔρως ἐνεδύσατο τὴν φύσιν, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως πάλιν δυνηθῇ ὁ ἄνθρωπος, διὰ τῆς πίστεως καὶ ὑπακοῆς πρὸς τὸν λυτρωτὴν αὐτοῦ, νὰ ἀνακτήσῃται τὴν ἀρχαίαν πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοίωσιν. Ἰδού διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ Ἰησοῦς ἐδίδαξεν ἐπὶ τῆς γῆς, δι' ἔργων καὶ διὰ λόγου, τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν ἐλπίδα· ἅπερ εἶναι καρποὶ τῆς ἐπιγνώσεως ἡμῶν αὐτῶν, τῆς μετανοίας, καὶ τῆς ταπεινώσεως· ἐξ αὐτῆς τῆς καινοφανοῦς διδαχῆς, τῆς ὅλως οὐρανίου, ἀνεβλάστησαν εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων νέαι ἰδέαι, νέα αἰσθήματα. Μέχρις ἐκείνου, μόλις καὶ αὐταὶ αἱ ἐκλεγεγμέναι ψυχαὶ εἶχον ὅπως οὖν τὴν αἴσθησιν, ὅτι ἡ πίστις εἶναι ὑψηλὴ τις σοφία, καὶ ὡς ρίζα ὅλων τῶν κυρίως ἀρετῶν. Ἀλλὰ ποῖος τῶν σοφῶν ποτὲ ἀπεκάλυψεν, ὅτι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς τὸν πλησίον, εἶναι πηγὴ πάσης εὐδαιμονίας, καὶ αἰωνίου ζωῆς; ποῖος ἠθέλε ποτε ἐνδυμηθῇ, ὅτι ἡ ἐλπίς καὶ ἡ μετάνοια ἦσαν ὑψηλαὶ ἀρεταί, καὶ ἡ ταπεινότης σφραγὶς τῆς τελειότητος; ἀφ' οὗ δὲ ὁ Σωτὴρ ἐξέχεεν ἀποχρώντως τὸν σπόρον αὐτῶν τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν, τότε ὁ Θεὸς συνεχώρησεν, ὥστε ἡ ἀλαζονεία τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἡ παχυλὴ τύφλωσις τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀρχῶν, νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὴν ἐκού-

σιον σφαγὴν τοῦ ἀκηράτου θύματος, τοῦ μέλλοντος
 νὰ ἐξαλείψῃ διὰ τοῦ οἰκείου αἵματος τὰς ἁμαρτίας
 τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Τότε κατηγοροῦσιν αὐτὸν
 ὡς λαοπλάνον, ὡς κινδυνεῦν εἰς ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ
 Καίσαρος· καὶ τὰυτα ἐν μέσῳ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀντη-
 χούσης ἔτι ἀπὸ τοὺς θεῖους λόγους αὐτοῦ, τοὺς πλή-
 ρεις ἀγάπης καὶ εἰρήνης. ἐν μέσῳ τοσούτων μαρτύ-
 ρων τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ. Ἡ δὲ Πρό-
 νοια ἐπέτρεψε νὰ καταδικάσῃ τὸν Σωτῆρα εἰς τὸν
 διὰ σταυροῦ θάνατον, καταδίκην ἐπονείδιστον· ἥτις
 παρὰ Ῥωμαίοις ἐπεβάλλετο ἰδιαίτερος κατὰ τῶν δού-
 λων· καὶ δούλου καταδίκην ἔπρεπε νὰ πάθῃ· διότι ὁ
 Ἰησοῦς ἐκουσίως ἀνέβαινεν εἰς τὸν σταυρὸν, ὡς φορέσας
 ὅλον τὸν ἄνθρωπον, δουλεύοντα τῇ ἁμαρτίᾳ· ἐνταῦθα
 τοῦ λόγου, παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν διή-
 γησιν τῶν Ἐυαγγελιστῶν, τὴν ὁποίαν εἶναι καλὸν
 καὶ σωτήριον νὰ μελετᾷ τις, μέχρι τῶν ἐλαχίστων
 περιστάσεων τοῦ θανάτου, τοῦ ἐνταφιασμοῦ, καὶ τῆς
 ὑπερφυοῦς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος· ὅλα τὰυτα ὁ
 Χριστὸς προσεῖπε πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητάς, ὑποσχε-
 θεὶς, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ θέλει ἐξαποστείλει
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ νὰ φωτίσῃ, νὰ ἐνισχύσῃ,
 καὶ παραμυθήσῃ αὐτοὺς, διὰ τὴν σωματικὴν ἀπου-
 σίαν του. "Ὅτε δὲ ἐξετελέσθη ἡ θεία ἐκείνη ἐπαγγε-
 λία, βλέπομεν αὐτοὺς τοὺς ὀλιγαρίθμους ἀνθρώπους,
 τοὺς μέχρις ἐκείνου δειλοὺς, ἀγγραμμάτους, καὶ ἀπλο-
 εκοὺς, μεταβαλλομένους αἵφνης εἰς ἀκαταμαχήτους

κήρυκας τοῦ Παντοδυνάμου· καὶ μὲν ὅλον ὅτι ὁ οὐρά-
 νιος αὐτῶν διδάσκαλος προσέειπεν εἰς αὐτοὺς θλίψεις,
 διωγμοὺς, βασάνους, καὶ μαρτύριον, βλέπομεν αὐτοὺς
 βαδίζοντας εἰς τὴν διακονίαν αὐτῶν μὲ μίαν βακτη-
 ρίαν εἰς τὴν χεῖρα, χωρὶς τινος ὄπλου, πλὴν μόνου
 τοῦ λόγου τοῦ κηρύγματος· χωρὶς ἄλλων ἐφοδίων,
 πλὴν μόνων τῶν θησαυρῶν τῆς ἀγάπης, προκεχυμένης
 εἰς τὰς καρδίας των. Μόλις παρῆλθον εἴκοσιν ἔτη, με-
 τὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι
 ἐγέννησαν, ὅπως εἰπεῖν, χιλιάδας Χριστιανῶν εἰς
 ὅλην τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἰταλίαν, τὴν
 Ἰσπανίαν, τὰς Γαλλίας, τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὰ ἀρ-
 κτῶα τῆς Ἀφρικῆς, πέραν τοῦ Εὐφράτου, καὶ πρὸς
 δυσμὰς μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Πήνου καὶ τοῦ Δουνά-
 βεως. Ἀρκετὸν εἶναι νὰ παραβάλωμεν τοῦτο τὸ ὑπερ-
 φυῆς πρᾶγμα πρὸς ἄλλα τινὰ ἀνάλογα, διὰ νὰ πλη-
 ροφορηθῶμεν, ὅτι ἦτον ἔργον Θεοῦ, καρπὸς τοῦ λό-
 γου καὶ τοῦ ἐκουσίου θανάτου τοῦ Σωτῆρος. Ὡς ἴδω-
 μεν τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους· ἕκαστος ἐκείνων ἐγένετο
 θεμελιωτῆς ἰδιαιτέρας τινὸς σχολῆς, καὶ ὅμως οὐδεὶς
 κατώρθωσε νὰ διαχέῃ τὸ φῶς, καὶ τὴν εἰρήνην, μετα-
 ξὺ τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων· πόσον ξηρὰ καὶ ἀδύ-
 νατα φαίνονται τὰ συγγράμματά των, παραβαλλόμε-
 να μὲ τὸ Ἐυαγγέλιον! ὅσα εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀφηρημέ-
 να, οἱ ἀπλοῖ δὲν δύνανται νὰ τὰ ἐννοήσωσιν· ὅσα
 εἶναι δημώδη, καὶ εὐκατάληπτα εἰς τοὺς πολλοὺς, οἱ
 σοφοὶ τὰ ἀποσκυβαλίζουσι, μηδὲν εὐρίσκοντες ἄξιον

νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ πνεῦμά των· ἐξ ἐναντίας ὁ λόγος
 τοῦ Ἰησοῦ, διατηρηθεῖς ἐν τοῖς Ἐυαγγελίοις, ἐπι-
 στρέφει ψυχὰς, τρέφει τοὺς ὑψηλοτέρους νόας, καὶ
 συγχρόνως παρέχει τροφήν εἰς τοὺς ἀπλούς καὶ ἀ-
 παιδεύτους τῶν ἀνθρώπων. Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη τὸν
 Μωαμεθανισμόν. τὸ τερατῶδες τοῦτο μίγμα Ἰου-
 δαϊκῶν καὶ Χριστιανικῶν δογμάτων, συναναπεφυρμέ-
 νων, ὅπως ἔτυχεν, εἰς τὸ Κουράνιον, ἀπεπλάνησε
 κατὰ δυστυχίαν ὅχι μικρὸν μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου
 γένους. ἀλλὰ τίνι τρόπῳ; ὑποσαῖνον ὅλας τὰς κακὰς
 ὁρέξεις τοῦ ἀνθρώπου, ἀνακηρύττον τὸ τοῦ ἰσχυρο-
 τέρου δικαίωμα, καὶ εἰσάγον τὴν εἰμαρμένην, καὶ τὴν
 ἡδυνάθειαν. Ἐνθὺς ἐξ ἀρχῆς οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μωάμεθ
 συνήλασαν διὰ τῆς μαχαίρας εἰς τὸ δόγμα αὐτῶν, ὅ-
 σους διὰ λόγου δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἀποπλανήσωσι,
 καὶ παρέλαβον συμβοηθούς τὴν βίαν, τὴν ἀπάτην,
 τὴν ὀκνηρίαν· ἐνὶ λόγῳ, ὅλας τὰς κακὰς ὁρέξεις τοῦ
 ἀνθρώπου. Μὲ τὴν αὐτὴν ἄρα μέθοδον καὶ οἱ μα-
 θηταὶ τοῦ Χριστοῦ μετέδωκαν τὸ κήρυγμα τῆς σω-
 τηρίας; ἐκεῖνοι ἀνεστρέφοντο ἐν μέσῳ τῶν ἐθνῶν,
 ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· ἔχυνον τὸ αἷμά των· ἐδυ-
 σίαζον καὶ τὴν ζωὴν των εἰς μαρτυρίαν τῆς ὑπ' αὐτῶν
 καταγγελλομένης ἀληθείας· ἐκήρυττον, ὅτι οἱ μαθη-
 ταὶ τοῦ Χριστοῦ δὲν πρέπει νὰ ἐπιφέρωσι βίαν, ἀλλὰ
 νὰ πάσχωσι μετ' ἀνοχῆς· ἐδίδασκον τὴν ταπείνωσιν
 εἰς τοὺς πλουσίους, τὴν ὑπομονὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς,
 τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν ἀνεξικακίαν πρὸς πάντας· δὲν

μετεχειρίσθησάν ποτε ὅυτε βίαν, ὅυτε δελεάσματα, ὅυτε λογικῆς ἐπιστήμης ἐπιχειρήματα· ἐπειδὴ κατήγγελλον ὑπερφυεῖς ἀληθείας· ἄλλ' ὅυτε πλῆθος στομάτων ἀθρόων, καὶ ὁμοφώνων εἰς μαρτυρίαν· ἐπειδὴ ἦσαν διεσκορπισμένοι εἰς ὅλον τὸν κόσμον, κηρύττοντες εἰς καθείς, ἢ, τὸ πολὺ, ἀνὰ δύο ὁμοῦ.

Κἀνὲν πρᾶγμα, καὶ μίαν διδασκαλίαν πώποτε δὲν παρεδέχθη ὁ ἄνθρωπος κατ' ἄλλον τρόπον, εἰμὴ διὰ τῶν μέσων τῶν ἐφεξῆς· ἢ διὰ τῆς βίας, ἢ διὰ δελεάσματος, ἢ διὰ ψηλαφητῆς ἀποδείξεως, ἢ, τελευταῖον, διὰ τοῦ πλήθους, καὶ τοῦ κύρους μαρτυριῶν. εἰς αὐτοὺς τοὺς τρόπους περιορίζονται τὰ ἀνθρώπινα μέσα. Ἄλλ' οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἠδυνήθησαν, ἄλλ' ὅυτε ἠθέλησαν πώποτε νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν βίαν, ἀσθενεῖς ὄντες αὐτοί· πολλῶ δὲ ἤττον, τὸ δελεάσμα· ἐπειδὴ ἐδίδασκον δόγματα ἐναντία εἰς τὴν ἀλαζονεῖαν, καὶ εἰς τὰς σαρκικὰς τοῦ ἀνθρώπου ἐπιθυμίας. Ἄλλ' ὅυτε δὲ ψηλαφητὴν ἠδύναντο νὰ καταστήσωσι τὴν ἀλήθειαν τοῦ κηρύγματος, ἥτις δὲν γίνεται προσιτὴ, εἰμὴ διὰ τῆς πίστεως. τελευταῖον καὶ αὕτῃ ἡ ἰσχὺς τῆς πολυπληθοῦς μαρτυρίας δὲν ἤτον ἱκανὴ νὰ πείσῃ τοὺς ἀνθρώπους· καθότι οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυττον μεμονωμένοι, καὶ διεσπαρμένοι ἐν μέσῳ τοσούτων ἐθνῶν.

"Αρα ἢ ἐν Χριστῷ πίστις, καὶ τὸ κήρυγμα αὐτῆς ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, εἶναι ἐναργῶς καὶ ἀναντιρρήτως ἔργον ὑπερφυεῖς, ἔργον τῆς θείας παντοδυναμίας.

ΜΕΛΕΤΗ ΙΕ.

Ο Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, πρὸ τοῦ ἐκουσίου αὐτοῦ θανάτου, καθὼς καὶ ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, μέχρι τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως, ἀπεκάλυψε ζώσῃ τῇ φωνῇ πρὸς τοὺς μαθητάς, καὶ πρὸς τοὺς ἀκούοντας αὐτὸν λαοὺς, πᾶσαν ἀλήθειαν, ἀναγκαίαν εἰς σωτηρίαν. Δὲν ἔγραψε δὲ τὴν διδαχὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ἠνύδοκησε νὰ καταβάλλῃ αὐτὴν εἰς τὰς καρδίας ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἡ θεία αὐτοῦ σοφία ἐξελέξατο κήρυκας τοῦ Ἐυαγγελίου. Πολλοὺς χρόνους μετὰ τὴν σύστασιν τῆς Ἐκκλησίας, οἱ Ἀπόστολοι, διεσκορπισμένοι μακρὰν ὁ εἷς τοῦ ἑτέρου, μετεχειρίσθησαν καὶ τὸν γραπτὸν λόγον, φοβούμενοι, μήπως μεταβαίνουσα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, καὶ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς γῆς, ἡ παράδοσις ἐξαλλοιωσῇ, προϊόντι τῷ χρόνῳ, τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς πίστεως. Πρῶτος

ὁ Ματθαῖος, ἐφεξῆς ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς, ἔγραφαν τὰ εὐαγγέλιά των, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ διατηρήσωσιν ἀνέπαφον καὶ ἀκίβδηλον τὴν μνήμην τῶν θαυμάτων, καὶ τῶν παθημάτων τοῦ Σωτῆρος. Πολὺ δὲ κατόπιν αὐτῶν Ἰωάννης, ὁ ἐπιστήμιος μαθητῆς, ἐπιζήσας μετὰ τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους, καὶ βλέπων αἰρέσεις διαμορφουμένας, καὶ ψευδῆ εὐαγγέλια περιφερόμενα μεταξὺ τῶν πιστῶν, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ γράψῃ, ὅτι εἶδεν ὀφθαλμοφανῶς, καὶ ἤκουσεν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Θεανθρώπου διδασκάλου. ἐκτὸς τούτου κατὰ τὴν ἐν Πάτρῳ αὐτοῦ διατριβὴν, ἀπεκαλύφθησαν πρὸς τὸν ἱερὸν τοῦτον Εὐαγγελιστὴν ἀπόκρυφα, τὰ ὅποια ἔγραψεν εἰς χωριστὸν βιβλίον, διόλου προφητικόν, ἐπιγραφόμενον Ἀποκάλυψις. Ὅλοι δὲ οἱ Ἀπόστολοι, διασπαρέντες εἰς τὰ ἔθνη, ἔγραφαν ἐπιστολάς προτρεπτικὰς εἰς τὰς ἀρτιγενεῖς κοινότητας, τὰς ὁποίας τόσον ὑπερφυῶς ἐθεμελίωσαν, διὰ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ὅλοι δὲν ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν. αἱ δὲ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας γενόμεναι δεκταί, ὡς γνήσιαι, εἶναι αἱ δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Πέτρου, μία τοῦ Ἰακώβου, τρεῖς τοῦ Ἰωάννου, μία τοῦ Ἰούδα, καὶ δεκατέσσαρες τοῦ Παύλου. Τελευταῖον ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ὅστις συνῴδευσε τὸν Παῦλον εἰς ὅλας τὰς ἀποστολικὰς αὐτοῦ περιηγήσεις, ἄφησεν εἰς ἡμᾶς ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν πρώτων κατορθωμάτων τῆς ἀρχετύπου Ἐκκλησίας, ἐπιγραφομένην Πράξεις τῶν Ἀ-

ποστόλων. Τοιαῦτα εἶναι τὰ στοιχεῖα, τὰ συνιστῶν-
 τα τὸν κώδικα τῆς Νέας Διαθήκης μεταξύ Θεοῦ καὶ
 ἀνθρώπων. Ἡ Ἑλληνικὴ διάλεκτος, τότε γενικῶς
 ἐπικρατοῦσα καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς Ῥωμαϊκῆς
 ἀρχῆς, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ δημοσιεύσῃ, καὶ νὰ δια-
 χέῃ ἀπανταχοῦ γῆς, τὸ γλυκὺ καὶ ζωογόνον ἐκεῖνο
 φῶς, τὸ ὑποῖον φωτίζει τὸν νῦν, θερμαίνει δέ, καὶ
 ἀνακαινίζει τὰς καρδίας. Τὸ Θεῖον τοῦτο βιβλίον
 συνενούμενον μετὰ τῆς στοματικῆς διδασκαλίας, ἐπε-
 ρειδόμενον εἰς τὸ παράδειγμα τῶν ἀποστολικῶν
 ἀρετῶν, καὶ ποτιζόμενον ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν μαρ-
 τύρων, ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ μυστήριον
 τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, καὶ ὅσα ὁ Θεὸς
 ἔρως ἐξετέλεσεν εἰς παγκόσμιον σωτηρίαν. Ἡ δὲ
 Ἑκκλησία, ἡ ἀδελφότης, ἡ θεμελιωθεῖσα ὑπὸ Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ, παραλαβῶσα αὐτὸ ὡς ἱεράν παρα-
 καταθήκην, ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ ἐφαρμόξῃ
 τὰς ἐν αὐτῇ παραγγελίας εἰς ὅλας τὰς τάξεις, εἰς ὅ-
 λας τὰς ἀνάγκας, καὶ εἰς ὅλας τὰς δυστυχίας τοῦ
 ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ Ἑκκλησία, λέγω, οὕτω θε-
 μελιωθεῖσα ἐπὶ τοῦ ἀκρόγωνιαίου λίθου, ὅστις εἶ-
 ναι ὁ ἐσταυρωμένος Ἰησοῦς, ἐδίδαξεν εἰς πάντα ἀν-
 θρωπον, κατὰ τὸ κείμενον τοῦ Ἐυαγγελίου, ὅτι δὲν
 δύναται νὰ σωθῇ μόνος του, καὶ ἐξ οἰκείας δυνάμεως
 ὅτι χρήζει τῆς ἀνωθεν βοηθείας· καὶ διὰ νὰ τύχῃ
 τῆς τοιαύτης χάριτος, ὅτι ὀφείλει νὰ καθυποτάξῃ
 τὴν διάνοιάν του εἰς τὴν πίστιν, τὴν φιλαυτίαν του

εἰς τὴν ἀγάπην, τὸν δὲ σαρκικὸν φόβον τοῦ θανάτου, εἰς τὴν ἐλπίδα μελλούσης ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἀνέκτησατο διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀφίνουσα κατὰ μέρος τὰς τελετάς, καὶ τὰς θυσίας τοῦ παλαιοῦ νόμου, αἵτινες ἦσαν σκιαὶ καὶ τύπος τῆς μόνης τελεσιουργοῦ θυσίας τοῦ Θεανθρώπου Σωτῆρος, ἡ Ἐκκλησία ἐδίδασκεν εἰς τοὺς σοφοὺς τῶν ἔθνων, καθὼς καὶ εἰς τὰ πλήθη τῶν εἰδωλολατρῶν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ὑψωθῇ μέχρι τοῦ Θεοῦ, ἐμὴ διὰ τῆς διανοίας, διὰ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ διὰ τῶν ἔργων. ἡ τροφή τῆς διανοίας εἶναι τὸ δόγμα, ὡς ἀνακαλύπτει εἰς ἡμᾶς, τί δυνάμεθα νὰ μάθωμεν περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον· καὶ αὕτη εἶναι ἡ πίστις, χωρὶς τῆς ὁποίας οὐδεὶς δύναται σωθῆναι. ἡ τροφή τῆς ἐπιθυμίας εἶναι ἡ προσευχή, ὡς ὑποδεικνύουσα τὴν ὁδόν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ δύναται, εἰς τὴν ζωὴν ταύτην τοῦ σκότους, συνερχομένη εἰς κοινωνίαν μετὰ τῆς πηγῆς παντὸς ἀγαθοῦ, νὰ ἀρύηται τὸ φῶς, καὶ τὴν εἰρήνην. Τελευταῖον, κανὼν ἀκρότατος καὶ ἐλατήριον τῶν ἡμετέρων πράξεων εἶναι ὁ Ἐυαγγελικὸς νόμος, ὡς διδάσκων νὰ ζῶμεν ζωὴν κατάλληλον μετὰ τὴν πίστιν, καὶ τὴν μέλλουσαν ἡμῶν ἀποκατάστασιν.

Εἶναι ἔμφυτον εἰς τὸν ἐκπεπωκότα ἄνθρωπον τὸ νὰ καταχρᾶται ὅλων τῶν πραγμάτων. Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας συνετηρήθη ἀτάραχος μέλις μέχρι

τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος· ὥστε οἱ μὲν φρικωδέστεροι διωγμοί, ἐν διαστήματι τριακοσίων ἐτῶν, δὲν συνετέλεσαν εἰς ἄλλο, εἰμὴ εἰς αὐξησιν τῆς Ἐκκλησίας· ἡ δὲ εὐημερία, ἐκνευρίσασα τὸν θεῖον ζῆλον, διήγειρε τὰ πάθη τινῶν ὑπουργῶν αὐτῆς, καὶ ἐκ τούτου ἐνέσκηψαν τὸ σμῆνος τῶν συμφορῶν, καὶ ἐγεννήθη τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ σχίσμα. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους διήχει μακρόθεν καὶ ἄλλη χαλεπὴ τρικυμία, ὁ Μωαμεθανισμὸς, ὅστις ὄχι πρὸ πολλοῦ ἔλαβεν ἀρχὴν εἰς τὴν Ἀραβίαν. Τὸ ἄγριον τοῦτο τέρας, καὶ ἡ διχόνοια τῶν δύο πρώτων Χριστιανικῶν θρόνων, ἔμελλον νὰ ἐφελκίσωσι κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος, ὅλα τὰ μέγιστα καὶ τὰ φρικωδέστερα κακά. Μ' ὅλα τὰυτα ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι αἱ καταχρήσεις ἦσαν ὀλιγώτεραι εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν παρὰ τὴν δυτικὴν. διὰ τοῦτο ἠυδόκησεν ὁ Σωτὴρ νὰ διατηρήσῃ παρ' ἡμῖν τὴν Ὀρθόδοξίαν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀλλοιώσεως. Ἡ ἐντελής αὕτη συμφωνία μετὰ τῆς ἀρχετύπου Ἐκκλησίας, διαβεβαιοῦν πρὸς ἡμᾶς τὴν καθολικότητα τῶν χρόνων, ἐν ᾗ ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία δύναται εὐλογώτερον νὰ ἀπαιτῇ τὴν καθολικότητα τῶν τόπων, ὥς μᾶλλον ἐξηπλωμένα εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Μ' ὅλα τὰυτα, ὅπως ποτ' ἂν ᾗ τὰ περὶ τῆς διαφωνίας ταύτης, ἐξ ἧς ἀνέπηγασαν τόσα πικρὰ σκάνδαλα, καὶ τοσαῦται πάνδημοι συμφοραὶ, δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, κατὰ

τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἐυαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ὅτι ὅσοι ἀνομολογῶσιν ἐν εἰλικρινεῖα τριάδα προσώπων ἐν μονάδι Θεότητος, καὶ τὴν σάρκωσιν τοῦ υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ, εἰς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, πάντες οὗτοι λογίζονται Χριστιανοί.

ΜΕΛΕΤΗ Ις.

Εἶπομεν ἤδη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐνω-
δῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ, εἰμὴ διὰ τῆς διανοίας, τῆς ἐπιθυ-
μίας, καὶ τῶν ἔργων· καὶ ὅτι τὸ μὲν δόγμα ἀντιστοι-
χεῖ πρὸς τὴν διάνοιαν, ἡ προσευχή πρὸς τὴν ἐπιθυ-
μίαν, καὶ ὁ Ἐυαγγελικὸς νόμος πρὸς τὰ ἔργα. Σή-
μερον θέλομεν πραγματευθῇ περὶ τοῦ δόγματος.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐτεῖκατονταετηρίδος τοῦ Χριστι-
ανισμοῦ, ἦτον ἔθος εἰς ὅλας τὰς κατὰ τόπον Ἐκκλη-
σίας, νὰ ἀνακεφαλαιῶσιν εἰς ὀλίγα τινὰ ἄρθρα τὰς κυ-
ριωτέρας ἀληθείας τῆς Πίστεως, τὰς ἀφένκτους εἰς σω-
τηρίαν. τὰς τοιαύτας ὁμολογίας τῆς Πίστεως ὠνόμα-
ζον Σύμβολον, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν στρατιωτικῶν
συμβόλων, ἢ συνθημάτων· σημαίας, οὕτως εἰπεῖν. Το
Σύμβολον διέφερεν ἐνίοτε κατὰ τόπους εἰς λέξεις τι-
νάς, περιεῖχε δὲ ὁλοσχερῶς τὰ αὐτὰ θεμελιώδη δόγμα-

τα. Μὲν οὖν τοῦτο, ὅταν κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἀνερῥάγη ἡ αἵρεσις τῶν Ἀρειανῶν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, καὶ ἐξηπλώσῃ μακρὰν, λυμαινομένη τὴν ἀληθινὴν Πίστιν, καθ' ὃ παραχαράττουσα τὸ δόγμα τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὁ Αυτοκράτωρ, προσεκάλεσε τοὺς ἀπανταχοῦ Ἐπισκόπους, νὰ συγκροτήσωσι Σύνοδον, διὰ νὰ κρίνωσι τοὺς νεωτεριστάς, καὶ νὰ κηρύξωσι τὴν ὑγιαίνουσαν διδασκαλίαν. Τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτὼ Πατέρες συνήλθον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Οἰκουμένης ἐν Νικαίᾳ, κατὰ τὸ 325 ἔτος. ἡ αἵρεσις τῶν Ἀρειανῶν κατεκρίθη, καὶ ἡ Σύνοδος παρέδωκεν ἓν, καὶ ἐν πᾶσιν ἀπαράλλακτον, Σύμβολον, ἀναπληρωθὲν κατόπιν ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρώτης Συνόδου, ἤτοι δευτέρας Οἰκουμενικῆς. Τοῦτο εἶναι τὸ Σύμβολον, τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς σήμερον ὡς κανόνα ἀπαράβατον διακρατεῖ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, εἰς τὰ περὶ Πίστεως καὶ τοῦτο ἐκφωνοῦμεν καὶ καθεὶς, εἰς τὰς ἰδίαις ἡμῶν προσευχάς, καὶ δημοσίως, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς αἰεὶ τελεῖται ἡ Θεία Λειτουργία, ἢ κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Σύμβολον τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

α. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

β. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Ὑιὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννη-

θέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ Φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

γ. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

δ. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα.

ε. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

ς. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός.

ζ. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

η. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ Ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Ὑπὶ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

θ. Εἰς μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν, καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

1. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

1α. Προσδοκῶ Ἀνάστασιν νεκρῶν.

1β. Καὶ Ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Παρατηρήτεον, ὅτι εἰς τὴν ἐπιτομὴν ταύτην τῶν Ἀρθρῶν τῆς Πίστεως, δὲν εὐρίσκεται οὐδὲ μία λέξις, ἥτις δὲν ἐλήφθη ἀπὸ τοῦ κείμενου αὐτοῦ τῶν Ἱερῶν

Γραφῶν, ἐκτὸς τῶν δύο τούτων, τὸ ὁμοούσιον, λέξιν, τὴν ὁποίαν παρεδέχθησαν οἱ Πατέρες, διὰ νὰ ἀφαιρέσωσι πᾶσαν μηχανὴν ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς· καὶ τὸ Καθολικὴ, ἥτοι γενικὴ, λέξιν ἐν χρήσει τότε παρὰ πᾶσιν, εἰς διαστολὴν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τῶν διαφόρων αἱρέσεων, τὰς ὁποίας ἀπέκοψεν ἐκ τοῦ σώματός της.

Τὸ Σύμβολον τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου περιλαμβάνει ῥητῶς, ἢ συνυπονοουμένως, ὅλας τὰς ἀληθείας, τὰς οὐσιώδεις εἰς σωτηρίαν· δογματίζει τὸ ἐνιᾶιον τῆς Θεότητος ἐν τριάδι προσώπων, ὧν ἡ οὐσία μία· ἀποκάλυψιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν ἤθελε φθάσῃ πώποτε αὐτὸς κατ' ἑαυτόν. Ἐκ τούτου τοῦ ὑψηλοῦ δόγματος, καὶ θεμελιώδους, ἀναπηγάξει τὸ περὶ δημιουργίας τῶν ὄντων, τὸ περὶ προνοίας, καὶ τὸ περὶ πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, δι' ἣν ἐτελεσιουργήθη τὸ μυστήριον τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Βλέπομεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς Ἀρθροῖς, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐνεδύσατο τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, μὲ ὅλας τὰς ἀσθενείας καὶ κακυχίας αὐτῆς, ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας· ὅτι ἐπὶ τούτῳ ὁ Θεὸς ἀνθρωπος ἐγεννήθη ἐκ Παρθένου, διὰ τῆς ἐπισκιάσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀνιχνεύομεν τὴν βουλήν ἀπάτου ἐυσπλαγχνίας, ἥτις ἠυδόκησε νὰ ἐκπλύνῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἐκπληρῶσα τὸν νόμον τῆς δικαιοσύνης, καὶ νὰ χαρίσῃ πάλιν εἰς τὸν ἀνθρώπον διὰ τῶν παθῶν, τοῦ θανάτου, καὶ τῆς Ἀνα-

στάσεως τοῦ Θεανθρώπου, τὸ ἀπολεσθῆν, διὰ τῆς ἁμαρτίας, δικαίωμα εἰς τὴν ἄληκτον ζωὴν, καὶ αἰωνίαν μακαριότητα. Ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο, τὸ δι' ἐκουσίου θανάτου τοῦ Σωτῆρος δοθῆν ἡμῖν, δὲν δύναμεθα νὰ οἰκειοποιηθῶμεν, ὅτε νὰ γένωμεν ἐν τελείᾳ ἀπολάυσει αὐτοῦ, εἰμὴ ἐφ' ὅσον ἔχομεν πίστιν εἰς τὸ τελεσιουργόν τῆς θυσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀποδεχόμενοι ἐξ ὅλης καρδίας τὸ σωτήριον λύτρον, καὶ τὴν ἱκανοποίησιν, τὴν προσενεχθεῖσαν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα. Ἐκ ταύτης τῆς Πίστεως, τῆς Θείας καὶ παραμυθητικῆς, ἀναπηγάζει τὸ δικαίωμα τῆς ὑιοθεσίας· δυνάμει τοῦ ὁποίου ἕκαστος τῶν πιστευόντων καθίσταται υἱὸς Θεοῦ, καὶ τολμᾷ νὰ ὀνομάζῃ αὐτὸν Πατέρα. Ἐκ ταύτης τῆς Πίστεως, ἥτις οὐ μόνον πρέπει νὰ ᾔηται ὀρθόδοξος, ἀλλὰ καὶ ζῶσα, καὶ εἰλικρινής, ἀναπηγάζει προσέτι τὸ χάρισμα τῆς προσευχῆς, καὶ ἡ δύναμις τοῦ νὰ ἐκπληρῶμεν ὅλας τὰς παραγγελίας τοῦ Ἐυαγγελίου. Τέλος τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Συμβόλου διδάσκει νὰ πιστεύωμεν, ὅτι, ἀφ' οὗ ὁ Σωτὴρ ἐξεπλήρωσε τὴν ἐπιγῆς Θείαν οἰκονομίαν, ἐπανῆλθε σωματικῶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς· καὶ ὅτι ἐλεύσεται καιρὸς, ὅτε ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, ἀφ' οὗ πληρωθῶσιν αἱ βουλαὶ τῆς Θείας εὐσπλαγχνίας, θέλει πάλιν ἔλθει, διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ τοὺς μὲν δικαίους νὰ προσκαλέσῃ εἰς ἀπόλαυσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· ὅλους δὲ ἐκείνους, ὅσοι διέμειναν ἀπειθεῖς μέχρι τέλους, εἰς

τὰς προτροπὰς, καὶ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς Θείας χά-
 ριτος, νὰ χωρίσῃ αἰωνίως τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς Θείας
 δόξης. Τὸ Σύμβολον τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς Συν-
 ὁδοῦ ἐτελείωνεν εἰς τὸ, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.
 ἐπειδὴ δὲ ἄλλος Αἰρεσιάρχης, ὀνόματι Μακεδόνης,
 ἀντεξανέστη κατὰ τοῦ δόγματος, τοῦ περὶ τῆς Θεό-
 τητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπομένως συνεκροτήθη
 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τούτῳ ἡ Β' Οἰκουμενι-
 κὴ Σύνοδος τῷ 380. καὶ ταύτης οἱ Θεοφόροι Πατέ-
 ρες ἐξέδεσαν τρανώτερον εἰς τὸ Σύμβολον τῆς ἐν Νι-
 καίᾳ Συνόδου τὸ Ἄρθρον, τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύμα-
 τος, καὶ ἐφεξῆς Ἄρθρα περὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλη-
 σίας, περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος, περὶ τῆς
 ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, καὶ ζωῆς τῆς μελλούσης.
 Δυνάμει τοῦ δευτέρου τούτου μέρους τοῦ Συμβόλου,
 τεθεμελιωμένου εἰς τὰς ῥητὰς ἀποκαλύψεις τοῦ Ἐυ-
 αγγελίου, πιστεύομεν εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τρίτον
 πρόσωπον τῆς Τριάδος, συναῖδιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ
 Υἱῷ, ὁμοδύναμον καὶ ὁμοούσιον. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον
 δογματίζεται Κύριον, καὶ Ζωοποιόν, εἰς τρανώτεραν
 χαρακτήρισιν τῆς Θεότητος αὐτοῦ. Οὕτως ἡμᾶς ἐ-
 δίδαξεν αὐτὸς ὁ Κύριος, ὅτε πρὸ τοῦ πάθους, καὶ τοῦ
 θανάτου αὐτοῦ, ὑπέσχέθη εἰς τοὺς τεθλιμμένους μα-
 ρτυτάς, ὅτι θέλει ἐξαποστείλει πρὸς αὐτοὺς τὸ Πνεῦ-
 μα τὸ Ἅγιον, τὸν Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλη-
 θείας· ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Ἀλλὰ κα-
 τὰ τὴν ὁγδόην, ἢ ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα, καινοτο-

μουντές τινες, προσέβησαν εἰς τὸ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μυστηριαῶδες τοῦ συμβόλου Ἄρθρον, τὰς λέξεις, καὶ ἐκ τοῦ Ἰϋν. Ἡ Ἀνατολικὴ ὁμως Ἐκκλησία δὲν ἔπαυσε διαμαρτυρουμένη πάντοτε, καὶ διδάσκουσα, ὅτι, ὅταν πρόκειται περὶ τῶν ὑπερφυῶν δογμάτων τῆς Πίστεως, τοσούτῳ ἀνωτέρων τῆς ἡμετέρας διανοίας, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ἐμμένωμεν εἰς τὰ κατὰ γράμμα τῶν Ἱερῶν Γραφῶν. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἀξιοθρηνητοὺς ἐριδας· μετὰ τὰς ὁποίας πάλιν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐπιμένει, ἀπορρίπτουσα πᾶσαν καινοτομίαν εἰς τὸ Σύμβολον· καὶ τοσούτῳ δικαιοτέρον, ὅσον τὰ λόγια τοῦ Σωτῆρος ἐπισήμως καὶ ἐναργῶς ἐκφράζουσι τὸ δόγμα. Οὐδὲ πρέπει νὰ συγχέηται ἡ ἄχρονος καὶ αἰῶνος ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὴν ἐν χρόνῳ ἐκχυσιν τῶν δωρεῶν αὐτοῦ· τὴν ὁποίαν ὁ Ἰησοῦς ὑποσχέθεις πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἐξετέλεσε τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν, μετὰ τὴν Ἀνάστασιν, καὶ δὲν πᾶναι ἐκτελῶν εἰς τὰς καρδίας ὅλων τῶν πιστῶν, παρέχων εἰς αὐτοὺς Πνεῦμα Πίστεως, Ἀγάπης, καὶ Ἐλπίδος· ἅτινά εἰσι στοιχεῖα τοῦ ἡμετέρου ἁγιασμοῦ.

Αἱ δωρεαὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι δύο εἰδῶν. τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰ χαρίσματα, ὅσα εἶναι ἄφευκτα ἐνὶ ἐκάστῳ, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, τὴν δύναμιν τοῦ ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθόν, καὶ τὸν ἀρράβωνα τῆς αἰωνίου ζωῆς. ἐνταῦθα ἀνάγονται τὰ ἑπτὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δεύτερον

περιπτύσσεται ὅλα τὰ ἐξαίσια χαρίσματα, τὰ ὅποια διανέμονται, καὶ χορηγοῦνται εἰς ἀνθρώπους τινάς ατομικῶς, κατὰ τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτοῖς διακονίαν παρὰ Θεοῦ, εἰς τὴν ἀγίαν Ἐκκλησίαν, καὶ διὰ τὴν πρόοδον τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Τοιοῦτον εἶναι, παραδείγματος χάριν, τὸ χάρισμα τὸ τῆς Προφητείας, τὸ τῶν Θαυμάτων, τὸ τῶν Ἰάσεων διὰ τῆς Προσευχῆς, τὸ τῆς πειθῶς, καὶ ἐξουσίας, καὶ τέλος, τὸ ὑπερφυές χάρισμα τῶν γλωσσῶν. Τούτο τὸ χάρισμα ἔλαβον, πρόσκαιρον μόνον οἱ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρῶτοι αὐτῶν μαθηταί· καὶ εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι, ἅμα ὡς ἡ εἰς Χριστὸν Πίστις ἐξετάνθη ἀποχρώντως μεταξύ τῶν διαφορῶν ἔθνων, τὸ ὑπερφυές δῶρον, τὸ τῶν γλωσσῶν, ἀφηρέθη κατ' ὀλίγον ἀπὸ τοὺς Ὑπουργοὺς τοῦ Ευαγγελίου.

Ὁ Ἰησοῦς ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ νὰ διαλλάξῃ τὴν ἀνθρωπότητα μετὰ τοῦ Δημιουργοῦ αὐτῆς, καὶ νὰ συστήσῃ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἀδελφικὴν ἐνότητα, ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τούτῳ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μέλλων νὰ ἀναληφθῇ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, εἶπε πρὸς τοὺς Ἀποστόλους· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ἡμῖν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ἡμῶν εἰμὶ πάσας τὰς ἡμέρας, μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀυτὴ δὲ ἡ ὑπόσχεσις ἐξεπληρώθη, διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ Ἁγίου

Πνεύματος ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους· οἵτινες ἐνδυσάμενοι αἰφνης δύναμιν, καὶ σοφίαν, οἷαν δὲν εἶχον μέχρις ἐκείνου, ἀμέσως ἄρχισαν ἀτρόμητοι τὸ ἔργον τοῦ κηρύγματος, καταφρονῶντες ἐνδειαν, κακουχίαν καὶ πᾶν εἶδος θανάτου. Διὰ τὰ μένη δὲ ἀσάλευτος εἰς αἰῶνα ἡ Ἐκκλησία, ἡ οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ αὐτῶν διδασκάλου, μετέδωκεν τὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον παρ' ἐκείνου, εἰς ἄλλους, παρ' αὐτῶν ἐκλεχθέντας, καὶ ἀγιασθέντας διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, καὶ διὰ τῆς Προσευχῆς. Τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθη ἡ ἄλυσος τοῦ Ἱερατείου, τοῦ διανέμοντος τὰ Θεῖα Μυστήρια πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους. Τὸ δὲ Μυστήριον εἶναι Ἱερὰ τελετὴ, δι' ἧς ὑπὸ σημείᾳ ὁρατὰ μεταδίδεται εἰς τὸν πιστεύοντα χάρις Θεοῦ ἀόρατος. Καὶ τοιαῦτα Θεοπαράδοτα Μυστήρια ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἐπτα' ἐξ ὧν τὰ δύο πρῶτιστα εἶναι τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ Ἐυχαριστία· καθότι αὐτὸς ὁ Σωτὴρ διέταξε, καὶ ἐτέλεσεν αὐτά. Ἐπειτα τὸ Χρίσμα, ἡ Ἱεροσύνη, ἡ Μετάνοια, ἡ Ἐξομολόγησις, ὁ Γάμος, καὶ τὸ Ἐυχέλαιον. Ὅλα τὰυτα τὰ Μυστήρια σκοπὸν ἔχουσι τὸ νὰ τρέφωσι τὴν Πίστιν τῶν Χριστιανῶν, νὰ ἀγιάζωσιν ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς ζωῆς, νὰ ἀπαρτίζωσι τὸ ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως ἡμῶν, τῆς τελουμένης ἐνδομύχως, διὰ τῆς Θείας χάριτος, καὶ νὰ ἐπανάγωσιν ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεόν, ὡς ἅμις ἐκκλίνομεν ἀπ' αὐτοῦ, παρασυρόμενοι ὑπὸ τῶν κακῶν ὀρέξεων. Καὶ τὸ μὲν Βάπτισμα, τὸ Χρίσμα, ἡ Με-

ΜΕΛΕΤΗ ΙΖ.

Εἰπομεν ἤδη περὶ τοῦ Λόγματος, ὅτι εἶναι τροφή τῆς Πίστεως, ἀλήθεια ἐξ ἀποκαλύψεως, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ὑψοῦται μέχρι τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ (ὅσον ἐνεστὶν ἀνθρώπῳ) τῆς Θείας αὐτοῦ τελειότητος. Ἐνταῦθα δὲ θέλομεν πραγματευθῆ περὶ Προσευχῆς, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς τροφήν, ἥ ὀρετόν τῶν ἀθανάτων ἐπιθυμιῶν τοῦ ἀνθρώπου. δύναται δὲ ἡ Προσευχὴ νὰ λάβῃ ὅρισμὸν, διὰ τῶν ἐξῆς ἀπλῶν λέξεων. ἡ Προσευχὴ ἐστὶν ὑψοσις τοῦ νοὸς καὶ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεόν, εἰς ἐνχαριστίαν, καὶ δοξολογίαν αὐτοῦ, καὶ εἰς αἰτησὶν πάντων τῶν πρὸς σωτηρίαν. Ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε τὴν Προσευχὴν διὰ τοῦ λόγου, καὶ διὰ τῶν ἔργων, προσευχόμενος πολλάκις, ἐν ᾧ ἔμελλε νὰ ἐκτελέσῃ Ἰάσεις τινάς, ἢ ἄλλας θαυματουργίας· προσευχόμενος ὑπὲρ

τῶν ἰδίων μαθητῶν, καὶ παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ ὁποίου ἦτον ὁ παραστάτης, καὶ ὁ μεσίτης πρὸς τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα· προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν ἰδίων αὐτοῦ σταυρωτῶν. καὶ ἄλλοτε δὲ πολλάκις ἦν προσευχόμενος, καθὼς, ὅποτε ἔμελλε νὰ μεταμορφωθῇ ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβώρ, καὶ ὅτε ἤγγιζεν ἡ ὥρα τοῦ σωτηρίου πάθους, μεμονωμένος εἰς τὸν κήπον τῆς Γεδσημανῆ, καὶ περιρ'έόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ὑπὸ ἰδρώτος· ὅστις ἐγένετο ὥσθι θρόμβοι αἵματος, καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. Ἀλλὰ καὶ διὰ λόγου, εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπὶ γῆς αὐτοῦ ἀναστροφῆς, δὲν ἔπαυσε παροτρύνων τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν Προσευχὴν, καὶ λέγων, γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. καὶ πάλιν, ζητεῖτε. καὶ εὐρήσετε. αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν. κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται. καὶ εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ πρὸ τοῦ πάθους, ὡς διαθήκην δοθεῖσαν, διδασκαλίαν, λέγει πρὸς τοὺς μαθητάς. ἕως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου. Ἀμὴν Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἔν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν, ἵνα δοξασθῇ ὁ Πατήρ ἐν τῷ Υἱῷ. Τοιουτοτρόπως οὐ μόνον ἀνεπτέρωσε τὰς καλὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐβεβαίωσε τὸ τελεσιουργὸν τῆς Προσευχῆς· ἀλλὰ παρήγγειλε, καὶ ἠγίασεν ὅλους αὐτῆς τοὺς τύπους, διδάξας τὴν κατὰ διάνοιαν Προσευχὴν· τὴν Προσευχὴν τῆς καρδίας, ἄνευ τοῦ προφορικῶς λόγου. τὴν τῶν χειλέων Προσευχὴν, δώσας τὸ ἐντελέστερον ὑπό-

δειγμα, διὰ τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς. τὴν μονήρη Προσευχὴν, προτρέπων ἕκαστον νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸ ταμεῖόν του, καὶ κλείσας τὴν θύραν νὰ προσεύχηται τῷ Πατρὶ ἐν κρυπτῷ. καὶ τέλος, τὴν ἐν τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας Προσευχὴν, διατάξας τοὺς πιστοὺς νὰ συνέρχωνται ἐπὶ τὸ αὐτό, εἰς τὴν Προσευχὴν, καὶ ὑποσχόμενος, ὅτι, ὅπου ἂν συνέλθωσι δύο, ἢ τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ καὶ ἐγὼ ἔσομαι ἐν μέσῳ αὐτῶν. Ὁ Ἰησοῦς ἄρα ἐδίδαξεν ἡμᾶς τέσσαρα εἶδη Προσευχῆς. α. τὴν νοερὰν, ὅπου μόνη ἡ καρδία προσομιλεῖ τῷ Θεῷ. β. τὴν διὰ τῶν χειλέων, ὅπου ὁ προφορικός λόγος καταγγέλλει τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς. γ. τὴν ἐν κρυπτῷ, μακρὰν παντός ὀφθαλμοῦ, καὶ καθαρὰν πάσης ματαιότητος, καὶ ὑποκρίσεως. δ. τὴν ἐν κοινῷ Προσευχὴν, ἣτις συγκροτεῖ τὴν δημόσιον λατρείαν, καὶ συνάπτει πάντων τὰς ἱκετηρίους εὐχὰς, καὶ πάσας τὰς δεήσεις, εἰς μίαν προσκύνησιν, εὐχαριστίαν, καὶ πίστιν.

Τὸ δὲ σύντομον παράδειγμα τῶν ὅσα πρέπει νὰ περιέχωσιν αἱ προσευχαὶ τοῦ ἀνθρώπου, διὰ νὰ ᾔναι εὐάρεστοι εἰς τὸν Θεόν, ὁ Ἰησοῦς ἐδίδαξεν ἐπὶ τοῦ ὄρους, κατὰ τὰς ἐξῆς λέξεις. προσευχόμενοι, μὴ βαττολογεῖτε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοὶ· δοκῶσι γὰρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. οὕτως δὲν προσεύχεσθε ὑμεῖς „Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημα σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν ἄρ-

„τον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄ-
 „φες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίε-
 „μεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς
 „εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.
 „ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ
 „δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.“ Ἀλλὰ πᾶς τόσον ὀ-
 λίγα λόγια περιέχουσι τὴν οὐσίαν πάσης Προσευχῆς
 εὐαρέστου πρὸς τὸν Θεόν; Ἀυτὸ μόνον τὸ δῶρημα
 τῆς Προσευχῆς, τὸ ἐρχόμενον παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
 ματος, δύναται νὰ βοηθήσῃ, εἰς διασάφησιν τῆς προ-
 κειμένης ἀπορίας. Ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ ἄρχεται
 ἀπὸ τῆς ἐπικλήσεως ταύτης. Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς. Ταῦτα προφέρων πᾶς Χριστιανός, ὁμο-
 λογεῖ ὅτι, καθ' ὃ πλάσμα, καθ' ὃ ἁμαρτωλός, δὲν
 ἀποκτᾷ τὸ σεβαστὸν προνόμιον τοῦ νὰ ὀνομάζῃ τὸν
 Θεὸν ἴδιον αὐτοῦ Πατέρα, εἰμὴ διὰ τῆς χάριτος
 τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ, δι' ἧς λαμβάνει τὴν υἱοθε-
 σίαν, καὶ τὴν οὐράνιον δόξαν τοῦ νὰ ἐπονομάζεται
 τέκνον Θεοῦ, διὰ τῆς πίστεως. Ἐπονται, μετὰ ταῦτα,
 τὰ αἰτήματα. καὶ τὰ μὲν πρῶτα δύο ἀναφέρον-
 ται εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν· ἐπειδὴ ἡ Βασιλεία
 τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπιποδοῦμεν, εἶναι ἡ κα-
 ταστροφὴ τοῦ κακοῦ, καὶ ὁ ἁγιασμός τοῦ Θεοῦ ὀνό-
 ματος, διὰ τῶν ἀρετῶν τῶν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ κτι-
 σμάτων. ἡ τρίτη αἰτήσις σημαίνει, ὅχι τὴν συνδρο-
 μὴν εἰς τὸ νὰ ἐκπληρωθῇ τὸ Θεῖον θέλημα, διὰ τὸ
 ὅποιον καὶ αὐτὰ τὰ ἐμπόδια εἶναι ὁδὸς ἐκπληρώσεως·

ἀλλὰ μᾶλλον τὴν νύκην ὑποταγὴν τῆς ἡμετέρας
 θελήσεως εἰς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ἐξ αὐ-
 τῆς τῆς προσκαίρου ζωῆς, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν
 καθαρῶν πνευμάτων, τὰ ὅποια προσφέρουσι τὴν ὑ-
 ποταγὴν ἐν τῷ οὐρανῷ μετ' ἀγάπης καὶ ἔρωτος.
 Ἄλλ' ὁ χοῦκὸς ἄνθρωπος φορεῖ σάρκα, καὶ περι-
 στοιχεῖται ἀπὸ ἀνάγκας. ἐκ τούτου τὸ τέταρτον αἴ-
 τημα, ὁ ἐπιούσιος ἄρτος, ὅστις περιλαμβάνει συμ-
 βολικῶς ὅλας τὰς ἀδιαβλήτους ἀνάγκας τοῦ ἀν-
 θρώπου, καὶ πρό πάντων τὴν διπλὴν βρῶσιν τῆς
 ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ πεινᾷ, κα-
 θῶς καὶ τὸ σῶμα, καὶ ἐκλείπει ὑπὸ ἀτροφίας, ὅταν
 ὁ Θεὸς ἐγκαταλείψῃ αὐτὴν εἰς ἑαυτήν, καὶ τῆς ἀφ-
 αίρεσιν τὰς παραμυθίας τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ Πνεύμα-
 τος. Ἐπεταί μετὰ ταῦτα τὸ αἶτημα, τὸ περιλαμβάνον
 τὸν ἄφευκτον ὄρον τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ διαλλαγῆς ἡ-
 μῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τὴν ἄφεισιν τῶν
 ἡμετέρων πταισμάτων, ἐφ' ὅσον καὶ ἡμεῖς συγχω-
 ροῦμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. Ἄνθρωπε! Ἰδού, ἐκ
 τῆς θελήσεώς σου ἐξήρτηται νὰ μεταβάλης τοῦτο
 τὸ αἶτημα, ἢ εἰς πηγὴν εὐσπλαγχνίας, ἢ εἰς ἀπόφα-
 σιν κατακρίσεως. Τὸ ἕκτον αἶτημα ὑπαγορεύεται
 ἀπὸ τὴν ἐπίγνωσιν ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ἀπὸ τὴν συν-
 αίσθησιν τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας. τοῦτο εἶναι ἡ
 κραυγὴ τῆς ταπεινώσεως· ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ τελει-
 ότεροι, ὅταν ἐμπέσωσιν εἰς πειρασμόν, δὲν δύνανται
 νὰ νικήσωσι διὰ τῶν οἰκείων δυνάμεων. Τέλος τὸ

ἔβδομον αἵτημα εἶναι τοῦ προηγουμένου συμπλήρωσις· ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ῥῦσαι ἡμᾶς, ὦ Θεέ ἀγάπης καὶ οἰκτιρμῶν, ῥῦσαι ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐν ἡμῖν κακίας, ἐκ τῆς κακίας τῆς ἐξωθεν ἐπερχομένης, καὶ τῶν ἀναριθμητῶν παγίδων τῶν πνευμάτων τοῦ ψεύδους καὶ τοῦ σκότους· τὰ ὅποια, ἀφ' οὗ μετεχειρίσθησαν κακῶς τὴν οἰκειάν ἐλευθερίαν, θέλουσι νὰ παρασύρῳσιν ὅλα τὰ πλάσματα εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἀπωλείας, ὅπου αὐτὰ κατεκρημνίσθησαν. Ἡ δὲ σφραγὶς τῆς Προσευχῆς ταύτης εἶναι ἐνδόμυχος ἀναγνώρισις τῆς τοῦ Θεοῦ δεσποτείας ἐπὶ πάντα τὰ ὄντα, καὶ ἐπομένως ἡ τελεία ἀπάρνησις παντός εἵδους εἰδωλολατρείας διὰ τοῦ νοῦς, τῆς καρδίας, καὶ τῶν αἰσθήσεων.

Ἀφ' οὗ εἶδομεν τὸν ὅρισμόν τῆς Προσευχῆς, καὶ ἐσημειώσαμεν τὰ διάφορα αὐτῆς εἶδη, ἐπειράθημεν νὰ ἀναλύσωμεν τὴν Κυριακὴν Προσευχὴν, καθὸ παράδειγμα, καὶ ἐπιτομὴν ἐντελεστεράν πάσης Προσευχῆς εὐαρέστου πρὸς τὸν Θεόν. Εἰς τὸν Ἰησοῦν μόνον ἔπρεπε νὰ διδάξῃ τὸν τύπον τοῦτον τοὺς ἀνθρώπους· ἐπειδὴ ἐκεῖνος μόνος, δυνάμει τοῦ ἑκουσίου αὐτοῦ θανάτου, ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ προφέρωμεν τὰ Ἱερὰ λόγια, τὰ ὅποια ἀποκαθιστῶσι πάλιν μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου τὴν πατρικὴν σχέσιν. Ἡ Προσευχὴ πρέπει νὰ ᾔῃ ταπεινὴ καὶ ἀπλῇ, ἐμπνεομένη ὑπὸ τῆς Πίστεως, καὶ τελουμένη ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ

τῆς μεσιτείας τοῦ ὁποίου γίνεται τελεσιουργός, ἄνευ ὀργῆς καὶ μνησικακίας κατὰ τοῦ πλησίον, καὶ ἐλευθέρα πάσης φιλαυτίας, καὶ πάσης ἐπιθυμίας, ἀντικειμένης εἰς τὴν μεθ' ὑποκλίσεως ἀνοχὴν. **Μὴ νομίζετε, ὅτι** εἶναι δυνατόν νὰ μένη τις Χριστιανὸς ἐν μέσῳ τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν καταιγίδων τοῦ βίου, ἄνευ τῆς **Προσευχῆς**. Ὅστις οὐδὲν αἰτεῖ, ἐκεῖνος οὐδὲν λαμβάνει. Ὅστις πάλιν αἰτεῖται παρὰ Θεοῦ τὴν χάριν καὶ τὸ φῶς, εἶναι βέβαιος, ὅτι ὁ οὐράνιος αὐτοῦ Πατὴρ δὲν θέλει ἐπιδώσῃ αὐτῷ λίθον ἀντὶ ἄρτου, οὔτε ὄφιν ἀντὶ ἰχθύος. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελῶμεν τὴν Προσευχὴν καθ' ὅλους αὐτῆς τοὺς τύπους, ἐν οἵαδῇποτε τάξει ἐκλήθῃμεν ἕκαστος εἰς τοῦτον τὸν κόσμον· λέγω δὲ τὴν Προσευχὴν τὴν διὰ τῶν χειλέων, τὴν Προσευχὴν τὴν κατὰ διάνοιαν, τὴν Προσευχὴν τὴν ἐν κρυπτῷ, καὶ τὴν ἰσοδύνατον ἰσχυράν Προσευχὴν, κατὰ τὴν ῥητὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Σωτῆρος, τὴν ἐν κοινῷ γινομένην. **Μὴ** παρασυρῆτε εἰς τὴν πίστιν ὑμῶν ἀπὸ τὰ σοφίσματα ὑπερηφάνων τινῶν, καὶ θρασυβούλων ἀνθρώπων. Οἱ τοιοῦτοι θέλουσιν ἴσως εἰπεῖ πρὸς ὑμᾶς· ἡ ἡθικὴ καὶ φυσικὴ τάξις τοῦ κόσμου ὑπόκειται εἰς ἀμετακινήτους νόμους· ἡ προσευχὴ ἄρα πλάσματος οὐτιδανοῦ δὲν δύναται νὰ τοὺς μεταβάλλῃ. Ἐὰν ἀκούσητε, ἢ ἀναγνώσητε παραπλησίους συλλογισμούς, ἀποκρίθητε, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει ἀμετακίνητον, καὶ ἐπομένως ἀδύνατον εἰς τὴν Προσευχὴν, εἰμὴ, ὅτι περιέχει ἐν ἐ-

αὐτῷ ἀντίφασιν. Ὁ Χριστιανὸς, λόγου χάριν, ἐπὶ τῶν αἰτήσεων αὐτοῦ δὲν θέλει παρακαλέσῃ, ὥστε τὰ δις δύο νὰ ἀποτελέσωσι πέντε, ὅτε τὸ φῶς συγχρόνως νὰ ᾔηται καὶ σκότος, ὅτε τὸ ἄϋλον νὰ μετατραπῇ εἰς ὕλην, μένον κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ἄϋλον· ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα εἶναι ἀντιφατικά, καὶ ἐναντία εἰς τὴν ἀπειρον σοφίαν τοῦ ὑπερτάτου Νοῦ. Ἐκτὸς δὲ τῶν τοιούτων, ὅλαι αἱ συναρμολογίαι, ὅσαι ὑπάρχουσιν ἀμετακίνητοι, ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, δὲν εἶναι παντελῶς τοιαῦται παρὰ τῷ Θεῷ. καὶ καθὼς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐπενεργεῖ εἰς τὸ ἐλεύθερον τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ καταργῇ αὐτὸ, παρομοίως ἡ Προσευχὴ γίνεται τελεσιουργός, καὶ ἐπενεργεῖ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πλάσματος εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Δημιουργοῦ. διὸ καὶ ὁ Προφήτης λέγει. ἐπικάλεσά με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελθουμαί σε, καὶ δοξάσεις με. Τελευταῖον ἡ Προσευχὴ δὲν εἶναι μόνον ἔκφρασις τῶν ἡμετέρων ἐπιθυμιῶν, ἀλλ' ὡσάυτως τεκμήριον τῆς ἐγγνωμοσύνης, τῆς ὑπακοῆς, καὶ τοῦ ἔρωτος ἡμῶν. Δὲν θέλω ὁμιλήσῃ ἐνταῦθα λεπτομερῶς περὶ τῶν ἀποκρίφων, καὶ ἑξαισίων ἐνεργειῶν τῆς Προσευχῆς, ὅτε περὶ τῶν χαρίτων, τὰς ὁποίας ἐπιδαφιλέει ὁ Κύριος εἰς οἰκογενείας, καὶ λαοὺς ὁλοκληροῦς, ἕνεκεν ὀλίγων τινῶν δικαίων, λατρευόντων αὐτὸν ἐν πνεύματι, καὶ ἀληθείᾳ· ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα δὲν μανθάνονται, εἰμὴ διὰ τῆς πείρας, καὶ δὲν ἀνακαλύπτονται, εἰμὴ εἰς τὴν στερεὰν Πίστιν. Ἀρκεῖ μόνον νὰ πιστεύωμεν

βεβαίως, ὅτι πᾶσα ἐννοια, ἥτις ἀνάγει ἡμᾶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶναι Προσευχή· καὶ ὅτι, ὅσον περισσοτέρας τοιαύτας ἐννοίας ἀναλογίζεται ἡ ψυχὴ, τοσούτον μᾶλλον προβαίνει εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας. Ἐπαναλέγομεν λοιπόν· μὴ ἀμελεῖτε μηδενὸς εἰδους προσευχῆς. μετέχετε ἐν ὑπακοῇ τῆς δημοσίου λατρείας, κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας· εἰδὲ μὴ, θέλετε φανῇ καταπατῶντες τὴν Θεῖαν ὑπόσχεσιν τοῦ Σωτῆρος, λέγουσαν· "Οπου ἂν συνέλθωσι δύο ἢ τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐν τῷ ἑμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ καὶ ἐγὼ ἔσομαι ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν. Εἰς τὸ παχυλὸν στοιχεῖον τῆς γῆίνου ταύτης ζωῆς, ὁμοιάζομεν ὅλοι κολυμβητάς, καταδύοντας εἰς τὰ βάθη τοῦ Ὠκεανοῦ· οἷτινες, ἀνίσως δὲν ἀναβαίνωσι συνεχῶς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, διὰ τὴν ἀναπνέωσι τὸ λεπτότερον στοιχεῖον, τὸ ἄφρευκτον εἰς τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς, χάνονται ἔλθειν, χωρὶς τὴν φαίνηται ἑξωτερικῶς βεβλαμμένον κἄν ἐν μέρος τοῦ σώματός των. Ἐνδυμεῖσθε συνεχῶς τὴν ἀλληγορίαν ταύτην. τὸ στόμα μου ἤνοιξα, καὶ εἵλκυσα πνεῦμα. ἡ Προσευχὴ εἶναι ἡ ἀναπνοὴ τῆς ψυχῆς, ἥτις οὔτε τὴν ζήσῃ δύναται ἄνευ ἐκείνης, οὔτε τὴν τραφῇ διὰ τῶν παχυλῶν βρωμάτων, τὰ ὅποια ἀρκῶσιν εἰς τὰς ἐπιθυμίας, καὶ τὰς ὀρέξεις τὰς σωματικὰς.

ΜΕΛΕΤΗ ΙΗ.

Ἀφ' οὗ ἐπραγματεύθημεν περὶ τῶν δύο ἀντικειμένων τῆς Θρησκευτικῆς διδασκαλίας, τοῦ Δόγματος, λέγω, ὡς τροφῆς τῆς διανοίας, καὶ τῆς Πρόσευχῆς, ἥτις εἶναι ἡ ἔκφρασις ὁσίων ἐπιθυμιῶν, δὲν λείπεται τοῦ λοιποῦ, εἰμὴ νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ Θεοῦ νόμου, ὅστις εἶναι ὁ κανὼν τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Εἵπομεν ἐξ ἀρχῆς τῶν ἀνὰ χεῖρας μελετῶν, ὅτι ἡ Θρησκεία ἐναγκαλίζεται τὸν ἄνθρωπον ὁλόκληρον, καὶ ὅτι, κατὰ τοῦτο μάλιστα πολὺ διαφέρουσα τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, δὲν προάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, εἰμὴ ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἐργάζεται τὰ τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο, ἀφ' οὗ ἐδρέψαμεν τὴν ἡμετέραν διάνοιαν μὲ τὰς Ἱεράς τῆς Πίστεως ἀληθείας, τὰ μαθήματα ἡμῶν ἠθέλον λογισθῇ εἰς οὐδέν, ἐὰν, εἰς ὑποστήριγμα τῶν ὑψη-

λῶν καὶ ἀφηρημένων τούτων ἐννοιῶν, δὲν προσεπιφέρωμεν τὰς παραγγελίας τοῦ Θεοῦ νόμου, ὅστις ἐπιστρέφει τὰς ψυχὰς, καὶ φωτίζει ὀφθαλμοὺς, κατὰ τὸν Προφητάνακτα.

Εἰς τὴν Γ. καὶ Δ. μελέτην ἐξηγήσαμεν, τίς ἦτον ὁ ἀγραπτος νόμος, ὁ ἀνακηγάσας ἐπίσης παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγχαραχθεὶς εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ ἔυρομεν τὸν νόμον τοῦτον ζῶντα καὶ ἀνεξάλειπτον, ἰσχυρότερον πάσης ἐπὶ ῥόῃς τῶν κλιμάτων, βαδύτερον ἐγκεκολαμμένον παρὰ τὰς ἐθνικὰς προλήψεις, καὶ πολεμῶντα διηνεκῶς πρὸς τὴν διαφθοράν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. ἤδη δὲ θέλομεν ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ νόμου, τοῦ δοθέντος ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, καὶ περιεχομένου εἰς δέκα ἐντολάς. Ἀνίσως συγχρόνως διεξέλθῃτε τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων Νομοθετῶν, καὶ φιλοσόφων, τοὺς νόμους τοῦ Μίνως, τοῦ Ζωροάστρου, τοῦ Κομφυκίου, τοῦ Λυκούργου, τοῦ Σόλωνος, τοῦ Νουμᾶ, θέλετε εὐκόλως πληροφορηθῇ, ὅτι εἶναι ἀτελῇ τινα ἀποσπάσματα τοῦ Δεκαλόγου, μεμιγμένα μετὰ πολλῆς πλάνης, καὶ ἀνάξια τοῦ νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὸν διὰ τοῦ Μωϋσέως δοθέντα νόμον. Καὶ ὅμως ἠυδόκησεν ὁ Κύριος νὰ προσθέσῃ εἰς τὰς δέκα ἐκείνας ἐντολάς, τὰ θεῖα παραγγέλματα τῆς ἀκροτάτης τελειότητος, τὰ συγκροτοῦντα τὸν Ἑυαγγελικὸν νόμον. Ἴδου τὸ κείμενον τῶν δέκα ἐντολῶν.

α. Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. Ὁὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι, πλην ἐμῶν.

β. Ὁ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς. Ὁ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρέυσης αὐτοῖς. ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεὸς ζήλωτης.

γ. Ὁ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. οὐ γάρ μὴ καθάρισῃ Κύριος ὁ Θεός σου τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ.

δ. Μνησθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἐργᾶ, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου. τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ, σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Ἐν γὰρ ἕξ ἡμέραις ἐποίησε Κύριος τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ· διὰ τοῦτο εὐλόγησε Κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν.

ε. Τίμα τὸν Πατέρα σου, καὶ τὴν Μητέρα σου, ἵνα ἔσῃ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου ἔδωκέ σοι.

ς, Ὁ μοιχεύσεις.

ζ. Ὁ κλέψεις.

η. Ὁ φονεύσεις.

θ. Ὁ ψευδομαρτυρήσεις.

ι. Ὁὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου,

οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὔτε τὸν ἀγρόν αὐτοῦ, οὔτε τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὔτε τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοός αὐτοῦ, οὔτε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ, οὔτε πάντα ὅσα τοῦ πλησίον σου ἐστί.

Τοῦτο εἶναι τὸ κείμενον τοῦ Δεκαλόγου, χαρὰ δὲν τότε εἰς δύο λιθίνους πλάκας· πάσας δὲ τὰς δέκα ἐντολάς αὐτάς ὁ Χριστὸς ἀνεκεφαλαίωσεν εἰς δύο, τὰς ὁποίας ῥητῶς λέγει, ὅτι εἶναι ἴσαι πρὸς ἀλλήλας. Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἡ χάρις νομοθεσία, χάρις ἀνθρωπίνη σοφία δὲν κατάρθωσε πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος, νὰ ἀνεκεφαλαιώσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα τὰ καθήκοντα, καὶ νὰ προχέῃ ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς τὴν μακαριότητα καὶ τὴν ἐντέλειαν. Ἑλλαμπόμενοι ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς οὐρανίας ταύτης λαμπάδος, εὐκόλως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν, ὅτι πᾶν αἶσθημα, καὶ πᾶσα πράξις, ἥτις δὲν πηγάζει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τὴν πρὸς τὸν Θεόν, ἢ τὴν πρὸς τὸν πλησίον, δὲν δύναται νὰ ᾔῃ, οὔτε καλὴ, οὔτε καθαρὰ. Διὰ τοῦτο παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὸν Δεκάλογον, ὅτι αἱ μὲν τέσσαρες πρῶται ἐντολαὶ πραγματεύονται, περὶ τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν Θεόν· αἱ δὲ ἕξ, αἱ τελευταῖαι, περὶ τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν πλησίον. Καὶ τῷ ὄντι οἱ λόγοι οὗτοι, οἱ τόσον ἀπλοῖ, οἱ τόσον εὐκατάληπτοι, περιέχουσιν ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς Θείας ζωῆς, εἰς τὴν ὁποίαν προσκαλεῖ-

ται ὁ ἁμαρτωλός. "Οστις ἐπιπολαίως μελετᾷ τὰ Θεῖα τᾶντα παραγγέλματα, παρακινεῖται ἐνίοτε νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι ἀφορῶσι μόνον τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν, τὸ σαρκικὸν ἐκεῖνο καὶ παχυλὸν ἔθνος, τοῦ ὁποίου τὴν ἀγροικίαν καὶ ἀμάθειαν εἰκτείρει ἡ ἔμφυτος ἡμῖν ὑπερηφάνεια. Ἄλλ' ἄς ἐφαρμόσωμεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκάστην τῶν ἐντολῶν ἐκείνων.

Ἡ πρώτη κηρύττει τὸ ἐνιαῖον τοῦ Θεοῦ· τὰ δὲ περικλεέστερα ἔθνη τῆς Οἰκουμένης ἔμειναν βεβυθισμένα εἰς τὸ σκότος τῆς πολυθεΐας. Ἡ δευτέρα ἐμποδίζει πᾶν εἶδος εἰδωλολατρείας· ἡμεῖς δὲ, οἱ ἀλαζόνες καὶ ὑπερήφανοι, εἴμεθα ἄραγε καθαροὶ πάσης εἰδωλολατρείας; ἡμεῖς, οἵτινες λατρεύομεν τὸν μόσχον τὸν χρυσοῦν, διὰ τῆς κατακυριεύουσης ἡμᾶς φιλαργυρίας; οἵτινες ἀποδεῶμεν τὰς αἰσχροτέρας ἡμῶν ὀρέξεις; οἵτινες ἐγείρομεν βωμοὺς εἰς ὅλας τὰς κοσμικὰς ματαιότητας; ἡμεῖς, τελευταῖον, οἵτινες προβαίνομεν εἰς τὴν εἰδωλολατείαν, ὥστε νὰ θύωμεν ἀνθρώπινα σφάγια εἰς τὸ ξόανον, τὸ ὁποῖον συμπεριφέρομεν ἐν ἑαυτοῖς, τὴν φιλαυτίαν, λέγω, ὅταν κεντουμένη ἐξαγριῶνται, καὶ διερεθίζεται; Ἡ τρίτη ἀπαγορεύει τὸ νὰ λαμβάνωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ· ἡμεῖς δὲ βεβηλῶμεν αὐτὸ ἀδιακόπως, εἴτε καθ' ἕξιν, εἴτε ἐξ ἀπερισχεψίας, μὲ ἀξιοκατάκριτον, καὶ, οὕτως εἰπεῖν, κτηνώδη ἀδιαφορίαν. Ἡ τετάρτη διατάττει τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου, ἀφωσιωμένην εἰς λατείαν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰς ψυχικὰς ἡμῶν

ἀνάγκας· ἡμεῖς δὲ εἰς τί μεταχειρίζομεθα τὴν ἡμέραν ταύτην; ποίαν αὐτῆς μερίδα, ποίαν ὥραν ἀπονέμομεν εἰς μελέτην τῆς αἰωνιότητος, ἐν μέσῳ τῆς διηνεκῶς ταραχῆς τοῦ ρέοντος τούτου βίου; Ἡ πέμπτη εἶναι ὡς κρίκος τις, συνδέων τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην μετὰ τῆς τοῦ πλησίον, παραγγέλλουσα τὰ χρεῖα τῆς στοργῆς τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς· „Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.“ Ὑπὸ τὰ ὀνόματα ταῦτα ἡ πέμπτη ἐντολὴ ἀγιάζει πάντας τοὺς δεσμοὺς τῆς οἰκογενείας, καὶ τῆς Πατρίδος· διδάσκει τὴν εὐγνωμοσύνην, τὴν πρὸς τὰς ἀρχάς, τὰς ἄνωθεν τεταγμένας, τὴν πρὸς τοὺς καθηγητάς καὶ διδασκάλους ἡμῶν, καὶ ἐπισφραγίζεται δι' ὑποσχέσεως, ἥτις εἶναι ἡ βάσις πάσης κοινωνικῆς εὐδαιμονίας. Ἀλλὰ ποῦτος ἐξ ἡμῶν δύναται νὰ καυχήσῃ, ὅτι εἶναι ἄμεμπτος πρὸς ὅσα ἀνάγονται εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην; ὅσον προχωροῦμεν, τόσον ἡ ἔπαρσις ἡμῶν ταπεινῶνται. Ἡ ἕκτη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν μοιχείαν, καὶ διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἀπαγορεύει πᾶσαν ἐπιθυμίαν κακὴν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους διδαχὴν αὐτοῦ, ἀποδίδει εἰς τὴν παραγγελίαν ταύτην ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, λέγων, ὅτι πᾶσα πρᾶξις μιὰρὰ πηγάζει ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀκαθάρτων ἐπιθυμιῶν. Ἡ ἐβδόμη ἀπαγορεύει πᾶν εἶδος κλοπῆς. Καὶ ἃς μὴ στοχασθῶμεν, ὅτι οἱ παραβάται τοῦ νόμου τούτου εὐρίσκονται μόνον μεταξὺ τῶν πτωχῶν, καὶ τῶν ἀθλίων ἀνθρώπων. πόσοι ἐϋπόληπτοι ἄνδρες

μετεχειρίσθησαν κακῶς τὰ δημόσια χρήματα! πόσοι ἄλλοι ἀφαιρῶσι, διὰ μιᾶς μόνης λέξεως, ἀπὸ τὸν πλησίον τὸ πολυτιμότερον τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων, τὴν καλὴν, λέγω, ὑπόληψιν, ἢ τὴν ἡσυχίαν τῆς ψυχῆς! Ἡ ὁγδόη ἀπαγορεύει τὸν φόνον. Τὸ ἔλκος τῆς Προνοίας διεφύλαξεν ἡμᾶς ἀπὸ αἵματα καὶ ἀνδροκτασίας· ἀλλ' ἄράγε δὲν εἰμεδα φονεῖς κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον; Τὸ Ἐυαγγέλιον λέγει ρητῶς· Πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἀνθρωποκτόνος ἐστί. *

Ἄς ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἐξέτασιν τοῦ Δεκαλόγου, καὶ τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως. Ἡ ἐννάτη ἐντολὴ λέγει, "Οὐ ψευδομαρτυρήσεις· καὶ ὅπως ἀπαγορεύει πᾶν ψῆδος, πᾶσαν πρᾶξιν, καὶ πάντα λόγον ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Κατ' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν εἰμεδα ὅλοι ψευδομάρτυρες; Ἀφετῶμεν τὴν ἀλήθειαν, κινούμενοι κατὰ πρῶτον ὑπὸ πάθους, ἢ ἰδιοτελείας· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ψεύδους εἰς τὴν ψευδομαρτυρίαν ἐν βῆμα, μία θρίξ, χωρίζει τὸ μεταξὺ, καὶ ὅπως ἐνοχοποιῶμεν τὸν πλησίον, διὰ νὰ ἀθωώσωμεν ἑαυτούς. Ἐρχεται, τέλος, ἡ δεκάτη ἐντολή, ἡ ἐναγκαλιζομένη ὅλας τὰς λοιπὰς, καὶ καταφέρουσα τὸν πέλεκυν κατὰ τῆς ρίζης αὐτῆς τῆς παρανομίας, καὶ διαφθορᾶς. Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τοῦ πλησίον σου ἐστί. Ἴδου ἡ σφραγὶς τῆς κατὰ Θεὸν τελειότητος, ἡ ἀρχὴ πάσης λατρείας ἐσωτερικῆς, καὶ πνευματικῆς, καὶ τὸ πληρέστερον σχόλιον τοῦ Θε-

* Ἰωάν. ἐν α. Κεφ. ΙΙΙ. 15.

ου τούτου ρήτου· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σε-
 αυτόν. Ἐπρεπεν ὁ Θεὸς νόμος νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὸν
 κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν δημιουργηθέντα ἄν-
 θρωπον πᾶσαν ἄδικον ἐπιθυμίαν, ὡς πηγὴν ὅλων
 τῶν ἁμαρτημάτων. Ὅτωπως ὅταν θεωρήσῃ τις τὸν
 Δεκάλογον, τότε αἰσθάνεται λίπην ἀνέκφραστον, πε-
 ριχειομένην εἰς τὴν καρδίαν του· τότε μελετᾷ σκυ-
 θρωπάζων, καὶ μετὰ θλίψεως, τὰ λόγια τοῦ Δαυὶδ,
 τὰ ρήτᾳ τοῦ Ἐυαγγελίου, καὶ τὰ τοῦ Ἀποστόλου
 Πάυλου· Οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδὲ εἷς· οὐδεὶς δικαιω-
 θήσεται ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν· οὐδεὶς δύναται πληρῶ-
 σαι τὸν νόμον. Ἡ ἐκ τούτων πληροφορία, ἀποκτείνου-
 σα τὴν ἔπαρσιν, ἐπανάγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς
 ἀπολυτρώσεως, καὶ συνωδεῖ, ὅπως εἰπεῖν, εἰς τὰς
 ἀγκάλας τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ἐλθόντος δοῦναι τὴν ψυ-
 χὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν, καὶ καλέσαι οὐχὶ δι-
 καίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

ΜΕΛΕΤΗ ΙΘ.

Ο Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, ἐλθὼν εἰς τὸν Κόσμον ὄχι διὰ νὰ καταλύσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ πληρώσῃ τὸν ἀρχαῖον νόμον, παρέσχε τὸ τελειότατον ὑπόδειγμα τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς τὸν πλησίον, δοὺς ἑαυτὸν λύτρον ἀντὶ πάντων, καὶ ἱκανοποιήσας τὴν αἰώνιον δικαιοσύνην διὰ τοῦ ἑκουσίου πάθους. Ἐπλήρωσε δὲ τὸν νόμον διὰ τε τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν Θείων παραγγελιῶν, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὰ Ἱερά Ἐυαγγέλια, καὶ ἀποκαλύπτουσιν ὅλον τὸ βάθος τοῦ Θείου νόμου, ὅλους τοὺς χαρακτῆρας τῆς ὁμοιώσεως, τὴν ὁποίαν ἦλθε νὰ ἀποκαταστήσῃ πάλιν μεταξὺ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τελευταῖον ὅλα τὰ μυστήρια τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, τῆς κεκρυμμένης ἐν τῷ Θεῷ, καὶ τρεφομένης ἀοράτως διὰ τῆς Πίστεως, τῆς Ἀγάπης,

καὶ τῆς Ἑλπίδος. Παρακινῶ ὑμᾶς νὰ ἀναγινώσκητε συνεχῶς τὴν διδαχὴν τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους· (Ματθ. Κεφ. 5, 6, 7). Ἐκεῖ θέλετε εὐρεῖ ὅλους τοὺς κανόνας τῶν ὑμετέρων πράξεων, καὶ ὅλας τὰς παραμυθίας, τῶν ὁποίων χρῆζει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ στάδιον τῶν δοκιμασιῶν τοῦ παρόντος βίου. Δὲν θέλετε δὲ ἐννοήσῃ καλῶς ὅσα διδάσκει ὁ Σωτὴρ, εἰμὴ ἐκτελοῦντες διὰ τῶν ἔργων τὰς παραγγελίας αὐτοῦ· καὶ δὲν θέλετε ἐμμένει εἰς τὴν πράξιν τῶν Χριστιανικῶν ἀρετῶν, εἰμὴ ἐφ' ὅσον τρέφετε αὐτάς διὰ τῆς Προσευχῆς. Μηδέποτε ἀπελπίζεσθε ὅτε περὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Θεοῦ, ὅτε περὶ ὑμῶν αὐτῶν· καὶ ὅσάκις εὐρίσκετε ἀντίφασιν μετὰ τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν δοξασιῶν τῆς Κοσμικῆς σοφίας, βλέπετε καλῶς, μὴ ἀπορρίπτετε, εἴτι φαίνεται πρὸς ὑμᾶς ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰ φρονήματα τοῦ Κόσμου· ἐπειδὴ ὁ μὲν Κόσμος παρέρχεται, οἱ δὲ λόγοι τοῦ Χριστοῦ οὐ παρέρχονται.

Ὁ Κύριος ἄρχεται τῆς διδαχῆς αὐτοῦ, κηρύττων μακαρίους ἐκείνους, ὅσους οἱ ἄνθρωποι οἰκτείρουσι καὶ ἀποδοκιμάζουσι. Μακάριοι, λέγει, οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. Μακάριοι οἱ πενθῶντες. Μακάριοι οἱ πεινῶντες, καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην. Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. Μακάριοι οἱ πραεῖς. Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί. Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ. Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν τῆς ἀλη-

θείας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται, ὅτι δὲν ἔχουσιν ἓτι κοινὸν πρὸς τὰ στοιχεῖα τῆς σοφίας τοῦ Κόσμου· ἀλλ' ὅτι πηγάζουσιν ἐκ τοῦ στόματος ἐκείνου, ὅστις εἶναι αὐτὴ ἡ πηγὴ πάσης ἀληθοῦς ὀλβιότητος. Οἱ οὖν Μακαρισμοὶ συνδέονται ὁ εἰς μετὰ τοῦ ἄλλου, ὡς βαθμίδες κλίμακος, ἀνυψοῦσαι τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεὸν, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς πτωχείας, (ἥτις εἶναι ἡ ταπείνωσις, καὶ ἡ ἀπλότης τῆς καρδίας,) καὶ ἐξικλούμεναι μέχρι τῆς Θείας ἐκλογῆς· ἥτις γίνεται καταφανὴς διὰ τῶν διαγμῶν, καὶ τῶν θλίψεων ἐκείνων, οἵτινες πολεμοῦσιν ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐρχεται κατόπιν ἡ σύγκρισις μετὰ τοῦ ἀρχαίου νόμου καὶ τοῦ Ἐυαγγελίου. Εἰς ἐκάστην παραγγελίαν ὁ Χριστὸς ἐπανάγει τὸ ὅλον εἰς τὸν ἑσῶ ἄνθρωπον· καταδικάζει τὰς κακὰς ἐπιθυμίας, ὡς πηγὴν τῆς μοιχείας· ἀπαγορεύει τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον γεννᾷ τὸν φόνον· ἀνασπᾷ πρόρριζον τὴν φιλαργυρίαν, ἐμποδίζων πᾶσαν ἀντιδικίαν κατὰ τοῦ πλησίον· διδάσκει νὰ φεύγωμεν τὰ σκάνδαλα, καὶ ἂν μέλλωμεν ἐπὶ τούτῳ νὰ θυσιάσωμεν τὰ προσφιλέστερα πράγματα· ἀγιάζει τὸν Γάμον, κηρύττων αὐτὸν ἀδιάλυτον· παραγγέλλει νὰ φεύγωμεν πάντα ὄρκον, καὶ πάντα λόγον μάταιον· ἀποδοκιμάζει πᾶν εἶδος ἐκδικήσεως, καὶ ἀναβιβάζων ἡμᾶς μέχρι τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ ἔρωτος, παραγγέλλει νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς, νὰ ἐν-

λογῶμεν τοὺς καταρωμένους ἡμᾶς, καὶ νὰ ἀποδίδω-
 μεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἀγαθὸν ἀντὶ κακοῦ. Ἐρ-
 χονται κατόπιν αἱ ἐντολαί, αἱ περὶ Προσευχῆς, περὶ
 Ἑλεημοσύνης, καὶ περὶ Νηστείας· αἱ ὁποῖαι πρέπει
 νὰ τελῶνται ἐν κρυπτῷ, καθαρὰί πάσης ματαιότη-
 τος, καὶ ὑποκρίσεως. Τὸ ὑπόδειγμα, καὶ τὴν ἀνα-
 κεφαλαίωσιν πάσης Προσευχῆς, τὴν Κυριακὴν, λέ-
 γω, Προσευχὴν, ἐξηγήσαμεν ἀνωτέρω μετὰ λεπτο-
 μερείας. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς ὅλους ἀν-
 τοὺς τοὺς θησαυροὺς τῆς σοφίας ὁ Χριστὸς, προεξ-
 ασφαλίζων ἡμᾶς κατὰ τῆς ἀνοήτου ἅμα καὶ ἀξιοκα-
 τακρίτου ιδέας, ἥτις παρασύρει ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ θέλω-
 μεν νὰ συμβιβάζωμεν τὰς παραγγελίας τοῦ Ἐυαγγε-
 λίου, μετὰ τῶν προλήψεων τοῦ Κόσμου, καὶ τὰς
 ἐπαγγελίας τῆς Πίστεως, μετὰ τῆς παραφορᾶς τῶν
 παθῶν, λέγει· Οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίοις δουλέειν.

Ἐφεξῆς ὁ Κύριος ἀπαγορεύει τὸ νὰ κρίνωμεν,
 καὶ νὰ καταδικάζωμεν τὸν πλησίον, διὰ νὰ μὴ κρι-
 θῶμεν, καὶ νὰ καταδικασθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ ἀν-
 τῷ μέτρῳ. Ἡ συνείδησις τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας,
 καὶ ἡ ἀγάπη, ἥτις πρέπει νὰ παρακινή ἑνδομύχως
 ἡμᾶς, εἰς τὸ νὰ καλύπτωμεν τὰ σφάλματα τῶν ἄλ-
 λων, καὶ νὰ φροντίζωμεν περὶ τῆς οἰκείας διορθώ-
 σεως, ἀπαγορεύουσιν ἐκ συμφώνου τὰς τοιαύτας τολ-
 μηρὰς κρίσεις. Τί βλέπεις τὸ κάρφος, τὸ ἐν τῷ ὀ-
 φθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ
 δοκὸν οὐ κατανοεῖς; Τὸ ὑπόδειγμα τοῦτο δεικνύει

ἐναργῶς τὸ ἄδικον καὶ τὸ μωρὸν τῶν ἡμετέρων κρίσεων, τῶν περὶ τοῦ πλησίον, καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὑποκρίσεως καὶ τῆς διαφθορᾶς ἡμῶν· οὔτινες ἔχομεν δύο μέτρα, καὶ δύο πλάστιγγας· τὴν μὲν διὰ τὰς ἡμετέρας πράξεις, τὴν δὲ διὰ τὰς τῶν ἄλλων.

Ὁ Κύριος λέγει προσέτι· Μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς κυνσί, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων· τουτέστι, μὴ παραδίδετε τὰς ἱεράς ἀληθείας εἰς ἀκαθάρτους ἀνθρώπους, ἀνετοίμους ἔτι εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶσιν αὐτάς. Διὰ τούτου τοῦ ρήτου ὁ Χριστὸς διδάσκει, ὅτι ἡ σύνεσις πρέπει νὰ ᾔηται ἀχωριστος τοῦ ζήλου· διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἶχον συνήθειαν, νὰ διδάσκωσι βαδμηδὸν τὰς σωτηρίους ἀληθείας, διαιροῦντες τοὺς μαθητάς αὐτῶν εἰς δύο τάξεις, τὴν τῶν Κατηγουμένων, καὶ τὴν τῶν Πιστῶν, ἤτοι μεμνημένων. Ἀφ' οὗ δὲ προέχει τοιοῦτοτρόπως κρουνοὺς φωτός, μέχρις αὐτοῦ τοῦ μυχοῦ τῆς συνειδήσεως, ὁ Σωτὴρ, παραγγέλλει τὴν ἐγκαρτέρησιν εἰς τὴν Προσευχὴν, καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς πίστεως. Παραγγέλλει νὰ ζητῶμεν, νὰ κρούωμεν, νὰ ἐξαιτώμεθα τὴν τελεσιουργὸν αὐτοῦ χάριν, διὰ νὰ εἰσακύνονται αἱ παρακλησεις ἡμῶν· διὰ νὰ ἀνοιχθῶσιν αἱ καρδίαι ἡμῶν, καὶ πληρωθῶσι Θείας παραμυθίας. Ὁ Ἰησοῦς, τέλος, ἐπισφραγίζει τὴν Θείαν ταύτην διδαχὴν δι' ἐντολῆς, ἥτις ἐναγκαλίζεται ὅλας τὰς λοιπὰς. Πάντα ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς

κακοῦ, τὴν ἐμφωλεύουσαν ἐντὸς ἡμῶν τῶν ἁμαρτω-
 λῶν ἀνθρώπων· οἵτινες μ' ὅλον τοῦτο ἐκλήθημεν μέ-
 τοχοι καὶ κληρονόμοι τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Ἡ νε-
 ότης ὑμῶν θέλει παρέλθει· αἰδυνάμεις τοῦ νοός καὶ
 τοῦ σώματος θέλousι μαρανθῆ· ἡ σὰρξ, ὁ Κόσμος,
 καὶ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, θέλousιν ἐπιθέσῃ καθ'
 ὑμῶν ὅχι ὀλίγας πληγὰς· ἀλλ' ἡ πίστις ὑμῶν, εἰάν
 διαμένη ζῶσα, δέν θέλει συγγηράσῃ μετὰ τοῦ σώ-
 ματος. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπη,
 θέλει διατηρήσῃ νεάζουσιν ὑμῶν τὴν ψυχὴν, καὶ
 οὕτω θέλετε προσεγγίσῃ μετὰ ταπεινότητος, καὶ ἀ-
 γαθῆς ἐλπίδος, εἰς τὸ ἄφευκτον τέρμα· ὅτε πρέπει νὰ
 ἀποδώσῃτε εἰς τὸν Δημιουργόν, εἰς τὸν Σωτῆρα καὶ
 Πατέρα ὑμῶν, τὴν ψυχὴν· τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐξηγό-
 ρασε, διὰ τῶν ἀπειροτίμων θησαυρῶν τῆς ἀμέτρου
 αὐτοῦ φιλανθρωπίας, καὶ ἀγαθότητος.

ΜΕΛΕΤΗ Κ.

Περὶ ζήλου καὶ ἀνεξιθρησκείας.

Εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς αἰῶνα αἱ ἰδέαι συγχέονται, καὶ ἐξαλλοιοῦνται πολλάκις, διὰ τῆς συχνῆς συγκρούσεως τῶν δοξασιῶν, τὰς ὁποίας ἐκλαμβάνουσιν οἱ ἄνθρωποι, ὡς δόγματα, καὶ τῶν ἐφημέρων παθῶν, τὰ ὅποια ὀνομάζουσι πομπικώτερον, πληροφορίαν ἐνδόμυχον. Ἄλλ' ἡμεῖς παραλείποντες κατὰ μέρος πάσας τὰς πολιτικὰς διαφωνίας, ὅσαι ταραττοῦσιν ἤδη τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἃς σπουδάσωμεν νὰ ἀναβῶμεν διὰ τῆς διανοίας εἰς τὴν πηγὴν ὅλων τῶν ἡμετέρων κακῶν· ἥτις εἶναι αἱ θρησκευτικαὶ διχόνοιαι· ἃς ἐννοήσωμεν τὴν βάσιν τῆς ἡμετέρας Πίστεως, καὶ ἃς ἴδωμεν, τίνι τρόπῳ ὁ Χριστιανὸς δύναται νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἀνεξιθρησκείαν μετὰ τοῦ ζήλου, ἐμμένων σταθερὸς εἰς τὴν ἀλήθειαν· τὴν ὁποίαν πι-

στένει, χωρίς νά ἐκκλίνη εἰς παραφοράς δυσμενῶς δεισιδαιμονίας, ἢ πάλιν νά αποπλανηθῇ εἰς τὴν ἔρημον τῆς ἀδιαφορίας.

Κατὰ τὴν Εἰς ἑκατονταετηρίδα, ὁ Ἅγιος Ἀυγουστῖνος, Ἐπίσκοπος Ἰππῶνος, ἔδετο τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο ἀξίωμα· Εἰς τὰ οὐσιώδη Ἐνότης· εἰς τὰ ἀμφίβολα Ἐλευθερία· ἐν πᾶσι δὲ Ἀγάπη. Ἀλλὰ διὰ νά προσαρμόσῃ τις εὐφυῶς τὸ παράγγελλμα, πρέπει πρῶτον νά ἔχῃ ἀκριβῆ τὴν περὶ τούτου ἔννοιαν. Καὶ κατὰ τὴν σταθερὰν διδασκαλίαν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἕκαστος ἀτομικῶς δὲν δύναται νά κρίνῃ τὰ περὶ τῆς διαστολῆς ταύτης· καθότι τὰ μὲν οὐσιώδη ἐδεσπίσθησαν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, σύμφωνα μετὰ τοῦ Θεοῦ λόγου· ἀμφίβολα δὲ εἶναι ἐκεῖνα, περὶ ὧν ἡ μὲν Ἐκκλησία δὲν ἐδογματίσει· συντελοῦσι δὲ μόνον εἰς τὸ νά ὑποτρέφωσι τὴν ματαίαν περιέργειαν τοῦ νοός, χωρίς νά καθαρίζωσι τὴν καρδίαν, ἢ νά γεννώσι τὴν πνευματικὴν ταπείνωσιν. Τέλος ἡ Ἀγάπη περιπτύσσεται τὰ ἀναγκαῖα, καθὼς καὶ τὰ ἀμφίβολα πράγματα, παραγγέλλουσα τὴν ἀνοχὴν πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀδελφούς, χωρίς ὅμως νά ἀπολύῃ ἡμᾶς τοῦ ζήλου· ὅστις μάχεται ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ μετοχετεύει αὐτὴν διὰ τοῦ παραδείγματος, καὶ τοῦ λόγου. Ἀλλ' εὐκολώτερον εἶναι τὸ νά θαυμάζῃ τις διὰ λόγου τὸ καλὸν τοῦτο σύγκραμα τῆς ἀνοχῆς καὶ τοῦ ζήλου, παρὰ ἔργῳ νά ἐκτελῇ. Πρέπει δέ, διὰ νά φθάσωμεν εἰς αὐτὸν τὸν ὅρον τοῦ μετρίου, Α', κατὰ

τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου, νὰ δοκιμάζωμεν ἐ-
αυτοὺς, εἰ ἔσμεν ἐν τῇ πίστει. Κορ. Β. Κ. XIII. 5.
ἐπειδὴ τί ὠφελεῖ τὸ νὰ θέλωμεν νὰ κρίνωμεν, πε-
ρὶ τῆς πίστεως τῶν ἄλλων, καὶ νὰ διακυβερνώμεν
αὐτήν, ἐν ᾧ ἡμεῖς αὐτοὶ δὲν ἔχομεν πίστιν;

Βον. Νὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς τὰ ἡμετέρα χρέη, τὰ
πρὸς τὴν πνευματικὴν ἡμῶν Μητέρα Ἑκκλησίαν· ἥ-
τις διετήρησεν εἰς ἡμᾶς ἀδόλους, καὶ ἀκραιφνεῖς τὰς
Ἱερὰς Γραφάς, καὶ ἐπιδαφιλέυει καθημερινῶς τὰ
Μυστήρια τῆς Χάριτος, καὶ τὴν παραμυδίαν, τὴν διὰ
τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

Γον. "Οὕτω προπαρασκευασμένος ὁ πιστὸς, δύναται,
ἀλλὰ καὶ ὀφείλει, ἐάν τῃ κοινωνικῇ αὐτοῦ κατάστα-
σις τὸ ἀπαιτῇ, νὰ μελετᾷ τὴν Ἱστορίαν τῶν θρη-
σκευτικῶν διενέξεων, ἵνα φωτισθῇ καὶ στηριχθῇ εἰς
τὴν Πίστιν, εἰς τὴν Ἀγάπην, καὶ εἰς τὴν Ἑλπίδα. "Αυ-
τὴ εἶναι ἡ ὑπόθεσις, περὶ τῆς ὁποίας θέλουμεν ἐνα-
σχοληθῇ, πρὸς ἰδίαν ἡμῶν μάθησιν, ἐν ἀπλότῃ
καρδίᾳ· ἐπειδὴ, καὶ αὐτοὶ λέγομεν, κατὰ τὸν ἐνε-
στῶτα καιρὸν εἶναι, εἰπερ ποτὲ, κατεπεῖγον, νὰ διδά-
σκηται ὁ Χριστιανὸς, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ ᾔῃ
ἀνεξίδροστος, χωρὶς νὰ περιπίπτῃ εἰς τὸ ἀξιοδρήνη-
τον χάος τῆς ἀδιαφορίας.

Ἐν ἀρχῇ τῆς Δημιουργίας, ὁ Θεὸς ἔδωκε πρὸς
τὸν ἄνθρωπον τὴν παρακαταθήκην τῶν ὑψηλοτά-
των ἀποκαλύψεων· καὶ ὅμως βλέπομεν, τίνι τρόπῳ
διετηροῦντο ἐπὶ τῆς κλήσεως τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τῆς

ἐξαποστολῆς τοῦ Μωϋσέως! Τὰ ἔθνη τότε μόλις ἔσωζον ἀμυδρόν τι καὶ ὑπόσκιον φῶς, παραδόσεις ἀληθεῖς μὲν κατὰ βάθος, ἡρμηνευμέναις δὲ, καὶ νοουμέναις κακῶς, καὶ προαίσθησιν τινα τοῦ μέλλοντος, μεμολυσμένην ὅμως καὶ αὐτήν, διὰ τῆς λατρείας τῶν κτισμάτων, καὶ ἐναγῶς δεισιδαιμονίας.

Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καὶ ἐδόθη ἡ Καινὴ Διαθήκη, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, βλέπομεν πάλιν, πῶς ὁ ἐκλεκτός λαὸς διεφύλαττε τὴν Πίστιν τῶν Πατέρων αὐτοῦ, εἰς χεῖρας τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. Ὡστε, εἰς δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη τις ἀπόδειξις τῆς ἀρχαίας ἐκείνης, καὶ ἐκουσίῳ πτώσει τοῦ ἀνθρώπου, ἢ τοιαύτη διηνεκὴς κατάχρησις τῆς Θεοφεν βοηθείας, ἢ τοιαύτη ἀνίατος ῥοπή πρὸς τὴν πλάνην, καὶ τὸ ψεῦδος, δὲν ἀποδεικνύουσιν ἄράγε ἀποχρώντως τὰ περὶ τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας; Ἀλλ', οἴμοι, τὸ κακὸν δὲν ἐστάθη ἐκεῖ· καὶ μ' ὅλον τὸ γλυκὺ φῶς τοῦ Ευαγγελίου, μὲ ὅλην τὴν χάριν, τὴν ἀφθόνως ἐκχυθεῖσαν ἐπὶ τῆς γενεᾶς τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τοῦ Πνεύματος, τῆς Ἀγάπης, καὶ τῆς εἰρήνης, ἢ αὐτὴ διάθεσις καὶ ῥοπή ἐξακολουθεῖ, καὶ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος.

Ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως ἀλήθεια εἶναι μία μὲν, κατὰ τὴν οὐσίαν· βαθμολογεῖται δὲ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὸ δεχόμενον αὐτήν, παραπλησίως πρὸς τὸ ὑλικόν φῶς, τροπολογούμενον καὶ αὐτό, κατὰ τὴν φύσιν τῶν σωμάτων, καὶ συνθλάμενον εἰς μυρίας

ἀντανακλάσεις, ἐφ' ὅσον διαδίδεται πορρώτέρω. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸν ὀφθαλμὸν τῆς διανοίας· ὅστις ἐδημιουργήθη πάντως, διὰ τὰ βλέπη· καὶ ὅμως δὲν βλέπει, εἰμὴ ἐφ' ὅσον τὸ φῶς, ἢ ἡ ἄνωθεν πεμπομένη ἀλήθεια, δεικνύει πρὸς αὐτὸν τὴν κατασκευὴν, τὴν ἀπόστασιν, καὶ τὴν συνάφειαν τῶν ἀντικειμένων. Ἐχει τὸ μυστηριῶδες δῶρον τοῦ προφορικῶς λόγου, καὶ ὅμως δὲν δύναται τὰ κάμη χρήσιν αὐτοῦ, εἰμὴ διδασκόμενος ἔξωθεν. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀμετάθετος Ὁρος, ὁ νόμος τοῦ ἀνθρώπου· Ὁρᾶν ἐστὶ νοεῖν· λέγειν ἐστὶ πράττειν, καὶ ζῆν νοερώς.

Δὲς μετὰ τὴν προγονικὴν πτώσιν, τὸ φῶς, ἢ ἐνδιάθετος λόγος, ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου· ἄχρις οὗ τοῦ τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς παρὰ πάντων τῶν ἐθνῶν προσδοκωμένης, ἐφανερώθη ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ Θεάνθρωπος ἐξεπλήρωσε τὸν Καινὸν Νόμον διὰ τοῦ κηρύγματος· ἐθεμελίωσε τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ πλήρωμα τῶν πιστῶν· ἀναψεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ἀσβεστον ἐστίαν παλιγγενεσίας, καὶ ζωῆς, καὶ εἰσπέθετο, κατὰ τὰ Θεῖα αὐτοῦ λόγια, τὴν ζύμην εἰς ὅλον τὸ φύραμα· δὲν ἠθέλησε δὲ τὰ καταργήσῃ τὸν νόμον τοῦ χρόνου, ἕως οὗτο ἡ ζύμη] εἰσέδυσεν ἀπανταχοῦ. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Ἀρχιερατικὴν αὐτοῦ Προσευχὴν, πρὸ τοῦ πάθους, παρακαλεῖ τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα, ὅχι περὶ τοῦ Κόσμου· ἀλλὰ περὶ ἐκείνων, οὓς ἐξελέξατο αὐτός, καὶ περὶ τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν, διὰ τοῦ λόγου τῶν ἐκλεκτῶν.

Ὁ νόμος ἄρα τοῦ χρόνου δὲν κατηργήθη· τὸ οὐράνιον ἔργον ἐμελλε νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἐπίγεια μέτρα, καὶ τὰ πάθη τὰ γήινα ἐμελλον νὰ δείξωσι τὴν φθοροποιὰν αὐτῶν ἐπιρρόην καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔργον τῆς διαλλαγῆς, καὶ τῆς αἰωνίου σωτηρίας.

Καθὼς εἰς πᾶσαν Ἡλιακὴν περίοδον, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν ἔτος, ἕκαστον μέρους τῆς Ὑδρογείου Σφαίρας λαμβάνει ἴσην ποσότητα φωτός, μὲν τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀνισότητά τῶν κράσεων, καὶ τῶν κλιμάτων· παραπλησίως, ὅταν ὁ Μέγας κύκλος συμπληρωθῇ, ὅλοι οἱ ἄνδραποὶ θέλουσι λάβει ἴσην μερίδα τοῦ αἰδίου φωτός, χωρὶς ποτε νὰ χάσῃ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ ἀνοίγῃ, ἢ νὰ μύσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν εἰς τὴν ἑλλαμψίν τοῦ φωτός ἐκείνου. „Ἐδικαιώθη, λέγει, ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.“ Ἀλλὰ πῶν, καὶ πότε; Τοῦτο εἶναι τοῦ αἰδίου Θεοῦ τὸ ἀπόρρητον.

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ τὰ περὶ τοῦ ἀκατανοήτου τούτου Μυστηρίου, τοσούτον μόνον λέγομεν, ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Πίστις, ἐν σπαργάνοις ἐτι θύσα, εἶδεν ἐπερχόμενον κατ' αὐτῆς σμῆνος ἀκαθάρτων ἐρπετῶν, γεννηθέντων ἐκ τῆς ἰλϋὸς τῆς γῆς, ἐκθερμανθείσης ὑπὸ τῶν οὐρανίων ἀκτίνων. Κατ' ἀρχὰς οἱ Γνωστικοί, ὑποδύμενοι μυρίας μορφάς, ποτὲ μὲν εὐπροσώπους, ποτὲ δὲ τερατώδεις, κατεπολέμησαν τὴν ἀπλότητα τῆς Πίστεως. Ἡ Γνώσις ἦτον πάντοτε κατ' ἀντίθεσιν τῆς Πίστεως. Ὁ Ὠριγένης, καὶ ὁ Κλήμης ὁ Ἀ-

λεξανδρέυς, μόλις ἠδυνήθησαν νὰ ἀποφύγῃσι τὴν ὀλισθηρὰν ταύτην πλάνην. Καὶ ἂν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἄνδρες ἔβαψαν τὰ χεῖλη των εἰς τὸ ποτήριον, τὸ πριέχον τὸ δηλητήριο τῆς πνευματικῆς ἀλαζονίας, πόσοι τῶν πολλῶν δὲν ἐξώκειλαν! Ὁ κατάλογος τῶν Αἱρέσεων τῶν τριῶν πρώτων Ἑκατονταετηρίδων, εἶναι ἀναρίθμητος, μέχρι τοῦ Ἀρειανισμοῦ· ὁ ὁποῖος ἐκήρυξεν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ, ὅσα πρὸ ἐκείνου ἄλλαι Αἱρέσεις ἄγνωστοι ἀνεμηρυκήσαντο ἐν παραβύστῃ, συσκιαζόμεναι ὑπὸ τὸν κυματίζοντα πέπλον ἀφηρημένων λεπτολογιῶν, ἢ συμβολικῶν σημείων, ἐυφυῶς ἐπινενοημένων.

Ὁ τύφος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος προσκρούει πάντοτε εἰς τὴν πέτραν τοῦ σκανδάλου, τὸ Λόγμα, τὸ περὶ Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, τοῦ ἐλθόντος εἰς τὸ νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον τὸ Μυστήριον τῆς Ἀγίας Τριάδος. Ὁ Σαββέλλιος ἠρνήθη τὸ τρισσὸν τῶν Προσώπων τῆς Θεότητος. Ὁ Ἀρειος ἐπειράθη νὰ καταπολεμήσῃ τὴν Θεότητα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ὁ Μακεδόنيος τὴν Θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Νεστόριος, ὁ Εὐτυχής, καὶ ὅλη ἡ σειρά τῶν ὁπαδῶν αὐτῶν, μέχρι τῆς XIX Ἑκατονταετηρίδος, ἐμεθοδεύθησαν ἀναρίθμητα στρατηγήματα, τείνοντα εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τουτέστι, τὸ νὰ μὴ ὁμολογήσῃσι καρδίᾳ, καὶ στόματι, τὴν Θεότητα τοῦ Αὐτρωτοῦ τῶν ἀνθρώπων. Μωροί, καὶ δειλαιοί, λακτίζοντες πρὸς

τὸ κέντρον τῆς ἀληθείας· ἡ ὁποία στενοχωρεῖ καὶ συσφίγγει ἡμᾶς πανταχόθεν, ὡς εἰάν ἦτον δυνατόν νὰ ἐξαγοράσῃ ἄλλος τις τὸ ἐκπεπτωκὸς πλάσμα, εἰμὴ αὐτὸς ὁ Θεὸς· ὡς εἰάν ἦτον δυνατόν νὰ συμβιβασθῇ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, καὶ τὸ αὐτεξόνυσιον τοῦ ἀνθρώπου, ἄνευ τῆς μεσιτείας τοῦ Ὑιοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀναλαβόντος τὸ ἀνθρώπινον φύραμα, ἵνα ἐπιστρέψῃ ἄνευ βίας, καὶ ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐξηγόρασεν.

Ἡ Ἐκκλησία κατεπολέμησε, καὶ κατετρόπωσεν ὅλας ἐκείνας τὰς Αἱρέσεις, τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης· ἀλλ' ἡ Ὑδρα τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ὑποσκελισθεῖσα μυριάκις, ἀνεγείρετο πάντοτε φοβερατέρα, ὑποδουλοῦσα μὲν τὰ νήπια ἔθνη, τὰ ἐρχόμενα ἐκ τῶν Ὑπερβορείων· ἀναβαίνουσα δὲ ἐπὶ τῶν Ἀρχιερατικῶν Θρόνων, τῶν Σεμελιωθέντων ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἀποπλανῶσα Ἀυτοκράτορας, καὶ Ἐπισκόπους· εἰς βαθμὸν ὥστε ἦτον ἀκμὴ καιροῦ, ὅτε ἐνόμισαν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι πᾶς ὁ ἐγνωσμένος Κόσμος ἐξώκειλεν εἰς τὸν Ἀρειανισμόν. Ἐπειτα ἦλθον οἱ Παυλικιάννοι, καὶ πρὸ πάντων οἱ Εἰκονοκλάσται· τῶν ὁποίων ἡ μανιώδης καὶ ἐναγῆς λίσσα προητοίμασε τὴν ὁδὸν τοῦ Μωαμεθανικοῦ δόγματος. Ἀδίκως κατηγορήσαν τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι ἐσπύδαζεν ὑπὲρ τὸ δόξον εἰς Θρησκευτικὰς λογοτριβάς, στρεφόμενας εἰς ματαίας λεπτολογίας, κατὰ τὴν γνῶμην Συγγραφέων τινῶν, τάναντία φρονούντων, ἢ καὶ ἐπιπολαίων. Ἡ

τοιαύτη κατηγορία, διηνεκῶς ἐπαναλαμβανομένη ὑπὸ τῆς φάλαγγος τῆς Ἐγκυκλοπαιδευτικῆς, καὶ ὑπὸ τοῦ σμήνους τῶν εὐηθῶν ἐκείνων· οἱ ὅποιοι ἐπαναλέγουσιν, ὡς Ἡχῶ, τὰ τῶν Ἐγκυκλοπαιδιστῶν· ἡ τοιαύτη, λέγω, κατηγορία εἶναι παράλογος· καθότι, εἰς τί ἤθελε καταστήσῃ τὴν σήμερον ἡ Σατήριος διδασκαλία, ἀνίσως ἐγκατελείπετο εἰς τὰς σχολιάσεις τοῦ λογικοῦ ἐνὸς ἐκάστου, εἰς τὰς κενὰς ὀνειροπολήσεις τῶν Αἰρετικῶν, εἰς τὴν ἀναρχίαν, εἰς τὴν ὑπερῆφανον, ἐνὶ λόγῳ, διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου· ἥτις ἐκθρονίζει αὐτὴ ἐαυτὴν καθ' ἐκάστην ἡμέραν!

Ἀπὸ τῶν Γνωστικῶν, καὶ τοῦ Μάνητος, μέχρι τοῦ Ἀρείου, καὶ τῶν Εἰκονοκλαστῶν, καὶ μὴ ἀλήθεια, ἀναγκαίᾳ εἰς σωτηρίαν, δὲν ἤθελε μείνῃ ἀνέπαφος. Ἐκάστη Αἵρεσις ἔφερεν εὐλογοφανές τι πρόσχημα. Ἡ Γνωσις ἐξήτει νὰ δοθῶσι πρὸς τὴν Ἐπιστήμην, ὅσα προεπηγγέλθησαν, καὶ ἀπεκαλύφθησαν πρὸς μόνην τὴν Πίστιν. Οἱ Μανιχαῖοι ἤθελον νὰ ἀποδεώσωσι τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Ὁ Ἀρειος προσεποιεῖτο, ὅτι ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ γράμματος ρητῶν τινῶν Γραφικῶν, ἐξηγῶν αὐτὰ κατὰ τὰς τῶν Πλατωνικῶν θεωρίας. Τέλος οἱ Εἰκονοκλάσται, οἵτινες ἀνέτρεπον ὅλην τὴν Θρησκείαν, ὑποκρινόμενοι, ὅτι συντρίβουσι μόνας τὰς Εἰκόνας, ἐπενόησαν νὰ προφασίζονται, εἰς δικαιολογίαν τῆς μαριώδους αὐτῶν ἀνοσιουργίας, ὅτι ἐκινδύντο ὑπὸ ἐνθέου ζήλου, θέλοντες νὰ ἐξαφανίσωσι τὴν εἰδωλοτροίαν. Ἐὰν ἔλει-

πεν ἡ θαυμασία τάξις τῆς Ἐκκλησίας, τῆς θεμελιωθείσης ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, εἰς ἃν ἔλειπεν ἡ ἐννομος καὶ σταθερά αὐτῆς ἀντίστασις, ἡ παρακαταθήκη τῆς Πίστεως, καὶ τῶν Χριστιανικῶν ἡθῶν, ἡ-θελε πάντως ἐξαπολεσθῇ τέλεον. Ὁχι· ἡ Ἐκκλησία, διὰ τῶν ἀειμνήστων Πρακτικῶν τῶν ἐπτά Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οὐ μόνον δὲν ἠρέθιζε τὰς Ὀρθοσκευτικὰς λογομαχίας· ἀλλὰ περιωρίζετο ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐκάστοτε, εἰς τὸ νὰ διαλύσῃ αὐτάς, χωρὶς νὰ προχωρῇ περαιτέρω τῆς διαφιλονεικουμένης ἀληθείας· καὶ ἡ ἀκράδαντος αὐτῆς Πίστις, καὶ καρτερία περὶ τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα, δεικνύει τὴν Θεοστήρικτον αὐτῆς ἀρχήν, καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Εἰπόντος· Ὑπαίετε, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη.

Ἄλλο τι ὅμως δικαιότερον τῷ λόγῳ δύναται νὰ μεμφθῇ τις τοῖς Ἀρχηγοῖς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς διοικήσαντας αὐτήν ἀπὸ τῆς Α᾽. Συνόδου, τῆς ἐν Νικαίᾳ, μέχρι τοῦ μεγάλου Σχίσματος, τελεσθέντος κατὰ τὴν ἐννάτην Ἐκατονταετηρίδα· ὅτι, δηλαδή, ἐζήτησαν ὑπὲρ τὸ δέον τὰς Κοσμικὰς πομπάς, καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας. Τὸ πνεῦμα τῆς φιλαρχίας ἐκυρίευσεν τοὺς πρωτίστους τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὁρόνων· καὶ ὁλεθρία τις ἀντιζηλία ἀνερράγη μεταξὺ Ῥώμης, καὶ Κωνσταντινουπόλεως· ἀντιζηλία, ἣτις ἠκολούθησε κατ' ἔχρος ὅλας τὰς μεταβολάς, τὰς ἐπιγενομένας κατὰ τὸν ἀγῶνα, τὸν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἀμέσως μετὰ τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν

Σύνοδον, διεφιλονεικήθη τὸ ζήτημα, τὸ περὶ πρωτοκαθεδρίας, μεταξὺ τῶν Ἀποστολικῶν Θρόνων. Ἡ Ἐκκλησία ἀπέδωκε τὰ Πρεσβεῖα εἰς τὸν Θρόνον τῆς Ῥώμης, ὡς ἀρχίας Μητροπόλεως τῆς Οἰκουμένης· τὴν δευτέραν τάξιν εἰς τὸν Θρόνον τοῦ Βυζαντίου, ἡ Νέας Ῥώμης· τὴν τρίτην εἰς τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας· τὴν τετάρτην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας· τὴν πέμπτην εἰς τὴν τῶν Ἱεροσολύμων· αἱ δὲ μετέπειτα Σύνοδοι ἐπεκύρωσαν τὰ ἤδη προδεσπισθέντα. Ὡστε ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἐκηρύχθη μὲν πρωτοκάθεδρος μεταξὺ τῶν Ἰσοτίμων αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ πρωτοκαθεδρία ἀπέχει πολὺ τῆς παγκοσμίου Κυριαρχίας, τὴν ὁποίαν οἰκειοποιήθησαν οἱ Πάπαι ἀνεπαισθήτως, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπάνω ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως· μετὰ ταῦτα δὲ ἐπάνω ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος.

Ἰδοὺ ἡ πρώτη καὶ κατ' αὐτὸ αἰτία τοῦ ἀξιοδρηνήτου τούτου Σχίσματος, τοῦ διασπαράξαντος μετέπειτα τὴν Κληρονομίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς προσεκτήσατο, καὶ ἠγόρασε διὰ τοῦ οἰκείου αἵματος! Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὰ ἀδίκῃ ἦσαν ἐκατέρωθεν. Τινὲς τῶν Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κινούμενοι ὑπὸ κενοδοξίας, ἔλαβον τὸν Πομπῶδη Τίτλον τὸν, Οἰκουμενικός. Οἱ Πάπαι θροηθέντες, ἐκίνησαν πάντα λίθον, ἵνα παγιάσωσι τὴν Κυριαρχίαν αὐτῶν ἐφ' ὅλην τὴν Δύσιν, ἔχοντες βοηθοὺς τὰς ἐπικρατούσας ταραχάς, τὴν ἀ-

πόστασιν ἐκ τοῦ κέντρου τῆς Ἀυτοκρατορίας, καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Ἀλλὰ, καὶ μ' ὅλα τὰυτα τὰ βοηθήματα, ἡ Πνευματικὴ αὐτῶν Κυριαρχία ἤυξανε κατὰ μικρόν καὶ βραδέως. Εἰς τὴν δευτέραν Ἑκατονταετηρίδα, ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος, Ἐπίσκοπος Λουγδούνων (Lyon), καίτοι ἐπαινῶν τὰ Πρωτεῖα τοῦ Θρόνου τῆς Ῥώμης, δὲν ἐδειλίασε νὰ ἐλέγξῃ τὸν Πάπαν μετ' ἄκρας παρρήσιας, εἰς τὴν συζήτησιν, τὴν περὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα. Κατὰ τὴν τετάρτην Ἑκατονταετηρίδα, ὁ ἅγιος Κυπριανὸς ὁ Μάρτυς, Ἐπίσκοπος Καρχηδόνης, ἀπεδοκίμασε γενναίως τὰς ἐπεμβάσεις τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ῥώμης. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀγανακτεῖ, διὰ τὸ ἀγέρωχον τοῦ τρόπου τῶν Δυτικῶν· οἷτινες ἤθελον νὰ κατεξουσιάσωσι τὰ πάντα. Ἐπομένως οἱ Ἀρχιερατικοὶ Θρόνοι ἦσαν μακρὰν τοῦ νὰ παραδεχθῶσι τὴν βᾶσιν, δυνάμει τῆς ὁποίας οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Δύσεως ἔλαβον μετὰ τὰυτα τὸν παράδοξον τοῦτον Τύπον, Ἐλέφ Θεοῦ, καὶ τοῦ Ἀποστολικῶν Θρόνον· Τύπον ἄγνωστον ὅλως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Χριστιανοῖς. Ἀλλ' ὁ σπόρος τῆς διχονοίας ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐβλάστανε, καὶ ἐκαρποφόρει, ὥς μὴ ᾤφελεν!

Οἱ Πάπαι, μὴ εὐχαριστοῦμενοι εἰς τὰ Προεβεία, κατ' ἃ ἦσαν οἱ προϋστάμενοι τῶν Συνόδων, ἐζήτησαν νὰ λάβωσι πᾶσαν ἐξουσίαν ἀπόλυτον ἐπάνω τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀνατολὴ ἀπελάκτισε μὲν τὴν προφανῇ ταύτην καινοτομίαν· ἀλλ' αἱ διαφωνίαι δὲν

προέβησαν εἰς τελείαν ῥῆξιν, εἰμὴ καθ' ἣν ἐποχὴν συνέβη ἡ μεγάλη διένεξις, ἡ περὶ δικαιοδοσίας, μεταξὺ Ῥώμης καὶ Βυζαντίου, περὶ Βουλγαρίας. Τότε πρῶτον παρετηρήθησαν αἱ διαφοραὶ, αἱ ἐνυπάρχουσαι εἰς τὸ Δόγμα, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τῶν δύο μελῶν τοῦ Χριστιανικοῦ Σώματος.

Αἱ διαφοραὶ αὗται, οἷαι καὶ ὑφίστανται μέχρι τῆς σήμερον, εἶναι·

Α^{ον}. Τὸ Δόγμα, τὸ περὶ Ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Β^{ον}. Τὸ ζήτημα, τὸ περὶ παγκοσμίου Κυριαρχίας τοῦ Θρόνου τῆς Ῥώμης.

Γ^{ον}. Τὸ Καθαρτήριο Πῦρ.

Δ^{ον}. Ἡ Κοινωνία ὑπ' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη.

Ε^{ον}. Τὸ περὶ τοῦ Βαπτίσματος διὰ καταδύσεως, ἢ διὰ ῥαντισμοῦ.

Πολὺ δὲ κατόπιν, κατὰ τὴν δεκάτην πρώτην Ἐκατονταετηρίδα, προέκυψεν ἡ περὶ ἀξυμῶν καὶ ἄρτου φιλονεικία.

Ἄς ἀνακεφαλαιώσωμεν ἐν συνόψει τὴν οὐσίαν αὐτῶν τῶν ἀξιοδρηνημάτων ἐρίδων, ἵνα πληροφορηθῶμεν, ὅτι αἱ εἰσαχθεῖσαι ἀνθαίρετοι καινοτομίαι προέρχονται ὅλαι ἀπὸ μέρους τοῦ Θρόνου τῆς Ῥώμης· ὅστις δι' ἄλλην αἰτίαν δὲν ἐπεστήριξεν αὐτάς μετὰ τοσαύτης πεισμονῆς, καὶ σφοδρότητος, εἰμὴ θέλων νὰ διατηρήσῃ ἀπαράτρωτον τὸ ἀλάνθα-

στον αὐτοῦ, τὸ ὅποῖον περὶ παντὸς ἐποιεῖτο νὰ δογματίσῃ.

Ἄλλ' ἐὰν ἀπαθέστερον ἐθεωρεῖτο τὸ πρᾶγμα, καὶ μετὰ πλείονος εἰλικρινείας, τὸ πρῶτον Ἄρθρον ἤθελε πέσει αὐτὸ κατ' ἐαυτό· ἐπειδὴ τὰ λόγια, δι' ὧν ὁ Σωτὴρ ἐκφέρει τὸ ὑπερφυές τούτο, καὶ ὑπὲρ ἐννοιαν Δόγμα, εἶναι ἐναργῆ. Ὁ Κύριος λέγει πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ῥητῶς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· οὐχὶ δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ.

Ἐκτὸς τούτου, ἀφ' οὗ ἅπασαι αἱ Σύνοδοι προσέδεσπισαν, ὅτι δὲν θέλει προστεθῇ τὸ παραμικρότερον εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, δὲν ἦτον ἄραγε ἀπλόυστατον, δὲν ἦτον κανονικώτατον, νὰ ἀφαιρέσωσιν ἐκ τοῦ Συμβόλου τὴν προσθήκην ταύτην, τὴν παρεισφρήσασαν, τὸ πρῶτον, εἰς τὴν Ἰσπανίαν· κατ' ὃ ἀσύμφωνον πρὸς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ Θεσπίσματα τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας; κατ' ὃ μὴ εἰσαχθεῖσαν παρὰ τοῦ Θρόνου τῆς Ῥώμης; κατ' ὃ ὑποκτον μάλιστα παρὰ τοῖς Ἀνατολικοῖς Χριστιανοῖς, καὶ σκανδαλίζουσαν αὐτοὺς, ὡς ἀναμιμνήσκουσιν τὴν Αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου; Ἀλλὰ τὸ δεύτερον Ἄρθρον, τὸ περὶ Κυριαρχίας, ἢ ἐπιγείου Ἐπιτροπῆς τοῦ Θρόνου τῆς Ῥώμης, εἰς τί ἐπιστηρίζεται; Εἰς τὴν ὑπόσχεσιν, λέγουσι, τὴν γενομένην πρὸς τὸν Πέτρον· Σὺ εἰ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν. Μ' ὅλον

ὅτι ὁ Πέτρος, ἀναφερόμενος ἀπανταχοῦ πρῶτος εἰς τὰ Ἐυαγγέλια, ἦτον ὁ Κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων, ὁ Κύριος δὲν ὑποδεικνύει αὐτὸν οὐδαμῶς ως κεφαλὴν καὶ Ἀρχικειμένην τῆς Ἐκκλησίας του. Εἶναι δὲ μεγίστη διαφορά μεταξὺ Πρεσβείων καὶ Κυριαρχίας. Τὰ ἀνωτέρω λόγια φαίνονται ἐν πρώτοις, ὡς ἀποκρίσις πρὸς τὰ προηγούμενα· καθότι ὁ Πέτρος εἶπε πρῶτος· Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· καὶ ὁ Κύριος ἀνταμείβων αὐτὸν διὰ τὴν πίστιν, ἀποκρίνεται· Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι· σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ δὲ Ἅγιος Ἀυγουστῖνος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐξηγοῦσι τὸ ῥητὸν τοῦτο Πνευματικώτερον. Ἡ ἀκρογωνία πέτρα εἶναι ὁ Χριστός· καὶ ἄλλο θεμέλιον, κατὰ τὸν Θεόπνευστον Παῦλον, δὲν δύναται εἶνα τεθῆ· ὥστε ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως τοῦ Ἀποστόλου, οὖσα τὸ κεφάλαιον ὅλης τῆς ἀληθινῆς Πίστεως, γίνεται πρόξενος πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐνστερνιζόμενον αὐτήν, τῆς Χάριτος τῆς παλιγγενεσίας, ἣτις σημαίνεται διὰ τοῦ ῥητὸς τοῦ Σωτῆρος· Σὺ εἶ Πέτρος· ὅπερ δηλοῖ, Σὺ δὲν εἶσαι τοῦ λοιποῦ Σίμων, ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Κηφᾶς (ἢ, Πέτρος)· ὁ ἄνθρωπος δηλαδή τῆς Χάριτος, ὁ νέος ἄνθρωπος· ἐπειδὴ ἐγνώρισες ἐν ἐμοὶ τὸν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Τὸ δὲ, ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, ἐξεπληρώθη κατὰ γράμ-

μα· ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία, ἣτις εἶναι ὁλόκληρον τὸ Σῶμα τῶν Πιστῶν, στηρίζεται ἐπὶ τῆς Πίστεως, ἣτις ἀνομολογεῖ τὸν Χριστὸν· καὶ ἐπὶ τῆς Χάριτος, τῆς μεταποιούσης τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς νέον ἄνθρωπον. Ὅθεν ἡ μεταλλαγή τοῦ ὀνόματος δὲν ἐτέθη ἐκεῖ δι' ἄλλον λόγον, εἰμὴ διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου. Ἰδού, διατὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἔφερε δύο ὀνόματα, Ἰησοῦς, τὸ κοσμικὸν ὄνομα, καὶ, Χριστὸς, σημαῖνον τὴν Θεῖαν φύσιν, ἐνωθεῖσαν μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου φυράματος. Ἄς ἀναφέρωμεν ἔτι τὸ δεύτερον ῥητὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐρείδεται ὁ Θρόνος τῆς Ῥώμης, ἵνα ὑποστήσῃ τὴν Κυριαρχίαν του. Ὁ Σωτὴρ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν ἐρωτᾷ τρεῖς τὸν Πέτρον· Ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; ὁ Ἀπόστολος ἀποκρίνεται μετὰ ταπεινώσεως· Κύριε, σὺ οἶδας, ὅτι φιλῶ σε· καὶ ὁ Ἰησοῦς λέγει, Ποίμαινε τὰ ἀρνία μου, ποιίμαινε τὰ πρόβατά μου. Ἀλλ' ὁ Ἀπόστολος μετὰ τὴν τρίτην ἐρώτησιν λυπεῖται· διότι, ὡς φαίνεται, τὸ τρισσὸν τῆς ἐρωτήσεως τῷ ἐνθυμίζει τὸ τρισσὸν τῆς ἀρνήσεως· ὥστε τοῦτο ὅλον δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἀποκατάστασις εἰς τὸ Ἀποστολικὸν ἀξίωμα. Παραβάλλοντες τὰ δύο ταῦτα ῥητὰ πρὸς πάντα, ὅσα ἀνάγονται εἰς τὸν Πέτρον, συλλογίζομεν ἐναργῶς, ὅτι ὁ Κύριος ἀπέδωκε μὲν πρὸς αὐτὸν τὸν πρῶτον βαθμὸν, μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ· δὲν ἠθέλησε δὲ νὰ συγκεντρώσῃ ἐν αὐτῷ πᾶσαν ἐξουσίαν· ἐπειδὴ ἔδωκεν ἐπίσης εἰς ὅλους τοὺς μα-

ζητάς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν, καὶ τοῦ λύειν τὴν
 ὁποίαν ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὀνομάζει κλεῖς τοῦ Ὀυρα-
 νου. "Ὅσον δὲ περὶ Διαδόχων τοῦ Ἀγίου Πέτρου,
 εὐρίσκομεν ἐπὶ τοῦ Θρόνου τῆς Ἀντιοχείας, καθὼς
 καὶ ἐπὶ τοῦ τῆς Ῥώμης, ἀμφοτέρους θεμελιωθέν-
 τας παρὰ τοῦ Πέτρου. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Πέτρος
 καὶ ὁ Παῦλος ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον εἰς τὴν Ῥώ-
 μην, ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐσήμαινεν ἰδιαίτερος τὴν
 Πρωτεύουσαν τῆς Εἰδωλολατρείας καὶ τοῦ διαγμῶν,
 ὡς Καθέδραν τῶν δύο Μεγάλων Ἀποστόλων τῆς
 Οἰκουμένης· καὶ αἱ Σύνοδοι ἀπέδωκαν εἰς τὴν Ῥώμην
 τὴν Πρωτοκαθεδρίαν, χωρὶς νὰ αἰτιολογήσωσι τὸ
 τοιοῦτον, διὰ τῶν ἀνωτέρω λογίων τοῦ Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ. "Ὡστε οἱ Ἐπίσκοποι Ῥώμης ἐθεωροῦντο μὲν ὡς
 Διάδοχοι τοῦ Πέτρου, ὅχι ὅμως κατ' ἐξαίρεσιν. Ἀλ-
 λά καὶ τούτου δοθέντος, πάλιν δὲν βλέπομεν, τίνι λόγῳ
 δύνανται νὰ οἰκιοποιηθῶσιν ἐξουσίαν μεγαλητέραν
 ἐκείνης, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη αὐτὸς ὁ Πέτρος·
 ὅστις, καίτοι πρῶτος διαλεγόμενος εἰς τὰς τῶν Πι-
 στῶν Συνελεύσεις, δὲν ἔδειξεν ὅμως πώποτε, ὅτι ἐνό-
 μιζεν ἑαυτὸν Ἀρχηγὸν τῶν ἄλλων μαθητῶν, ἢ ὅτι
 ἦτον ἀτομικῶς ἀλάνθαστος· ἐκ τοῦ ἐναντίου μάλιστα,
 ἐπείσθη μὲν εἰς τοὺς ἀνστηροὺς λόγους τοῦ Παύλου
 (πρὸς Γαλ. Κεφ. ε.) συνέτρεξε δὲ, μετὰ τῶν λοι-
 πῶν ὁμοῦ, εἰς τὸ νὰ θεσπισθῶσι Γενικοὶ Κανόνες ἐ-
 πὶ Συνόδου, συγκροτηθείσης εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου
 πρῶτος ὁ Ἰάκωβος ὠμίλησε. (Πράξεις. Κεφ. ε.)

Ἰδοὺ ἡ καθ' αὐτὸ ἀλήθεια τοῦ πράγματος, ἐξεταζομένου ἀπαθῶς, καὶ συμφώνως πρὸς τὰς γενικὰς Παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας, μέχρι τοῦ Σχίσματος.

Ἡ δὲ περὶ Καθαρτηρίου Πυρὸς γνώμη, ἡ τοσαύτην ἀνάπτυξιν λαβούσα κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, δὲν θεμελιῶνται ἐπ' οὐδεμιᾶς ῥητῆς καὶ ἐναργοῦς Ἀποκαλύψεως τοῦ Θείου Λόγου. Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δέεται μὲν ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, ἐπομένῃ εἰς τὰς Παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναβαίνουνσι μέχρι τῶν Μακκαβαίων· δὲν διδάσκει δὲ Ἰδιαιτέρον Δόγμα, περὶ καταστάσεως ψυχῶν, ἀπὸ τοῦ θανάτου μέχρι τῆς μελλούσης Κρίσεως· ὅντε δοκιμάζει νὰ προσδιορίσῃ τὰ κρίματα τῆς Θείας φιλανθρωπίας ἐν τῇ μελλούσῃ Ζωῇ· ἀλλὰ ἀνατίθῃσι τὴν ἐλπίδα τῆς εἰς τὸ τελεσιουργὸν τῆς, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου, ἀναιμάκτου Θυσίας, τῆς προσφερομένης καθ' ἑκάστην ὑπὲρ τῶν ζώντων, καὶ ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων. Δὲν ἤθελε λοιπὸν γείνη τὸ τοιοῦτον ὑπόθεσις, κυρίως εἰπεῖν, φιλονεικίας, μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας· ἀνίσως αὕτη δὲν προήγετο περαιτέρω τῶν ῥητῶν Ἀποκαλύψεων, διδάσκουσα, ὅτι ὑπάρχει Πῦρ Καθαρτηρίου, καὶ προσθέτουσα εἰς τὴν δόξαν ταύτην τὸ σύστημα, τὸ τῶν ἀφέσεων, (des indulgences,) τῶν διανεμομένων παρὰ τοῦ Θρόνου τῆς Ρώμης.

Περὶ δὲ τῆς Κοινωνίας ὑπ' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη, πῶποτε εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἐτελέσθη κατ' ἄλλον τρόπον· διότι ὁ Κύριος ἡμῶν διατάττων

τὸ Μυστήριον, εἶπε· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. Εἰς μά-
την ἀντιπροβάλλουσι μερικὴν τινα συνήθειαν τῶν
ἀρχαίων Χριστιανῶν, συνισταμένην, ὡς λέγεται, εἰς
τὸ νὰ μεταδίδωσιν εἰς τὰ βρέφη μόνον ἡγιασμένον
οἶνον. Τοῦτο ἐνδέχεται νὰ ᾔητον μερικὴ τις πλάνη,
ἀποδεικνύουσα συγχρόνως, ὅτι μετέδιδον τῆς Θείας
Κοινωνίας εἰς τὰ βρέφη, καθὼς εἰδισται παρ' ἡμῶν
μέχρι τῆς σήμερον. Εἶπον ὡσαύτως, ὅτι ἡ Ἀνατο-
λικὴ Ἐκκλησία μεταδίδει εἰς τοὺς ἀσθενεῖς τῶν ἀ-
χράντων Μυστηρίων μόνον εἰς ἄρτον· ἀλλὰ καὶ
εἰς τοῦτο λαμβάνονται· ἐπειδὴ ὁ ἡγιασμένος ἄρτος,
ὁ φυλαττόμενος διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, εἶναι πεποτισμέ-
νος ὑπὸ ἡγιασμένου οἶνου. Τελευταῖον, ὅπερ καὶ
διαλύει τὴν ἀπορίαν, αὕτη ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δέ-
χεται τὴν Κοινωνίαν ὑπ' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη διὰ τοὺς
λαϊκοὺς· ὡς αἰς πρόκειται λόγος νὰ κερδήσῃ Λατι-
νόφρονες Γραικοὺς, Ἀρμενίους, καὶ ἄλλους· ἐξ οὗ
εὐκόλως συμπεραίνεται, ὅτι δὲν ἀποποιεῖται τὸ τοι-
ούτον πρὸς τὰ γνήσια τέκνα τῆς, εἰμὴ, ἵνα ἐπιστη-
ρίζῃ τὸ ἀλλάνθαστον τοῦ Θρόνου τῆς Πρώτης.

Τὸ δὲ διὰ ραντισμοῦ Βάπτισμα εἶναι ἀπλῶς κα-
τάχρησις· εἰς τὴν ὁποίαν πολυχρόνιον ἔθος ἐν τῇ
Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπέδωκε κῦρος νόμου. Ἄλλ'
εἶναι πασίγνωστον, ὅτι ἡ λέξις, βαπτίζειν, σημαίνει βυ-
θίζειν· καὶ ὁ Παῦλος συγκρίνει τὸ Βάπτισμα πρὸς
τὸν ἐνταφιασμόν, διὰ τοῦ ὁποίου κοινωνοῦμεν τοῦ
θανάτου τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα γίνωμεν συγκοινωνοὶ καὶ

τῆς Ἀναστάσεως αὐτοῦ. Ὡσαύτως οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἰδίως ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος, ὁ Ἀλεξανδρείας, περὶ τῶν τριῶν καταδύσεων εἰς τὸ ὄνομα τῶν τριῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁμιλοῦσιν, ὡς περὶ γενικῆς ἐπικρατοῦσης τάξεως. Περὶ δὲ τῆς χρήσεως τοῦ ἄρτου, ἢ τῶν ἀζύμων, ἐν τῇ Θείᾳ Μυσταγωγίᾳ, ἔχομεν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ἀμετάθετον Παράδοσιν τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἄρτος, καὶ τὰ ἔδιμα τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν· οἵτινες, ὡς φαίνεται, εἰς τὰς καλουμένας Ἀγάπας μετεχειρίζοντο τὸν συνήδη ἄρτον, διὰ νὰ πανηγυρίσωσι τὸ Πάσχα τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ σύνολον τῶν διαφορῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπήγασε τὸ Σχίσμα. Διὰ νὰ ἔυρη τις, πότερον τῶν δύο κομμάτων τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος ἀπεσπάσθη τῆς ἀρχετύπου Ἐκκλησίας· ἀρκεῖ νὰ διευκρινήσῃ διὰ τῆς Ἱστορίας, πότερον τῶν δύο, μετὰ τὸ Σχίσμα, παραδέχεται Δόγματα καὶ τάξεις ἀγνώστους παρὰ τῇ ἀρχετύπῳ Ἐκκλησίᾳ, ἢ τοῦ λάχιστον, μὴ δεσπισθείσας ὑπὸ τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Εἰς τοῦτο συνίσταται ὅλον τὸ ζήτημα· καὶ νομίζομεν, ὅτι ἐλύσαμεν αὐτὸ, ἀνακεφαλαιῶντες τὰ διαφιλονεικούμενα Ἀρθρα.

ΜΕΛΕΤΗ ΚΑ.

Ἦτον φυσικῶς ἐπόμενον, τουτέστι σύμφωνον πρὸς τὰς βουλὰς τῆς Θείας δικαιοσύνης, ἵνα ἡ πρώτη αὐτῇ Διαίρεσις γεννήσῃ καὶ ἄλλας, προϊόντι τῷ χρόνῳ. Πολὺ ἔτι ἀρχαιότερον τοῦ Μεγάλου Σχίσματος ἐνυπῆρχον μεταξύ τῶν Δυτικῶν ἔριδες, καὶ Αἱρέσεις ἀγνωστοὶ κατὰ τὴν Ἀνατολήν· κυριωτέρα δὲ τούτων ἦτον, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Ἀυγουστίνου καταπολεμηθεῖσα, τοῦ Πελαγίου, διδάσκοντος, ὅτι τὸ αὐτεξουσίον τοῦ ἀνθρώπου δύναται, ἄνευ τῆς Χάριτος, νὰ πληρώσῃ τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ. Κατωτέρω θέλομεν ἰδεῖ τὴν βάσιν τῆς τοιαύτης ἔριδος, ἐπέχουσαν πολὺ μέρος εἰς τὴν δεινὴν πάλην, τὴν μετὰ τῶν Λουθηροκαλβινιστῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν Ἀνατολικῶν, τὸ λεπτόν τοῦτο ζήτημα, τὸ περὶ μυστηριώδους συνδρομῆς τῆς Χάριτος καὶ τοῦ αὐτεξουσίου, ἔδωκε μικρὰν ἀφορμὴν φιλονεικίας, καὶ δὲν ἐτάραξε τὴν εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίας.

Κατ' ἀρχαῖς τῆς δεκάτης ἑκτῆς Ἑκατονταετηρί-
 δος, Μαρτῖνος ὁ Λούθηρος, βαδίζων κατὰ τὰ ἔχνη
 τοῦ Ἀβελάρδου, τοῦ Οὐίκλεφ, καὶ Ἰωάννου Χοῦς,
 διεμαρτυρήθη κατὰ τῶν καταχρήσεων τῆς Ἐξουσίας
 τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Θρόνου, ἐκκαλούμενος τὰς ἀποφάσεις
 αὐτῆς ἐπὶ γενικῆς Συνόδου. Καὶ μ' ὅλον ὅτι Οἰκου-
 μενικὴ Σύνοδος κυρίως δὲν ἦτον δυνατόν νὰ συγ-
 κροτηθῇ, ἄνευ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀ-
 νατολικῆς· ἔμεινεν ὅμως παραδεδομένος τῇ λήθῃ
 εἰς τῶν ἀκρογωνιαίων λίθων· διότι ἔκειτο ἀπερρίμ-
 μένος εἰς τὴν ἔρημον τῆς αἰχμαλωσίας. Ὁ Θρόνος
 τῆς Ῥώμης, ὅστις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ Σχίσμα
 κατὰ τὴν ἐννάτην Ἑκατονταετηρίδα, οἰκειοποιούμε-
 νος Ἐξουσίαν ἀλάνθαστον, ὡς αὐτῷ μόνῳ ἀνῆκουσαν,
 δὲν ἠδύνατο τότε νὰ ὑποχωρήσῃ ἐνώπιον Μοναχοῦ
 ἀγνώστου ἐκ Βυττεμβέργης. Ἐκ θατέρου πάλιν οἱ
 Λουθηροκαλβῖνοι, παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ πάθους,
 τοῦ κατὰ τῶν Λατίνων, ὑπερέβησαν τὰ ὅρια, τὰ τε-
 δέντα ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας· ὥστε ἐκ
 τούτου προέκυψαν τρεῖς γνῶμαι διάφοροι, περὶ τῶν
 ὑποσχέσεων, τῶν περὶ ἀψευδούς ἐπιπνοίας, τῶν γε-
 νομένων παρὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἡ μὲν Λα-
 τινικὴ Ἐκκλησία βλέπει τὰς ὑποσχέσεις τὰυτας, ὡς
 οὐσιωδῶς προσόυσας τῷ Θρόνῳ τοῦ Ἀγίου Πέτρου,
 καὶ ἀναποσπάστους· ἂν καὶ ἡ Γαλλικανὴ Ἐκκλη-
 σία δὲν ἔπαυσε θεωροῦσα ἀείποτε τὸν Πάπαν ὑπο-
 δεέστερον τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων· ἡ δὲ Ἀνα-

τολική Ο'ρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἀποδίδει τὸ ἀ-
 λάνθαστον πρὸς κἀνένα Θρόνον, ἀλλὰ μόνον πρὸς
 τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν Διαδόχων τῶν Ἀποστόλων·
 ὁ ἐμφαίνει τὴν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν, προεδρεύον-
 τος ἀοράτως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐνεργούντος
 διὰ τῶν Ἁγίου Πνεύματος. Τέλος οἱ Λουθηροκαλ-
 βινισταί, κατὰ τὴν δεκάτην ἕκτην Ἐκατονταετηρίδα,
 ἀποδεχόμενοι, τὸ πρῶτον, εἰς τὰ τῆς Πίστεως μόνην
 τὴν ἀνθεντίαν τῆς Βίβλου, καὶ τῶν τεσσάρων πρῶ-
 των Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἔπειτα παρήχθησαν εἰς
 τὸ νὰ θέσωσι τὴν ἀνθεντίαν ταύτην ἀπλῶς εἰς τὸ
 κείμενον τῶν Γραφῶν, ἐξηγούμενον κατὰ τὸν νῦν
 ἐκάστου ἰδιαιτέρως. Ἐκ τῆς τριπλῆς ταύτης δια-
 φωνίας πηγάζουσιν ἅπασαι αἱ διαφοραί, ὅσαι διαι-
 ροῦσι κατὰ τὸ Δόγμα τὴν πολύτιμον κληρονομίαν
 τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἄλλ' ἐὰν ἐπιστήσῃ τις
 τὴν διάνοιαν, εὐκόλως καταλαμβάνει, ὅτι μόνη ἡ
 Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία κρατεῖ τὸ νοητὸν Κέντρον,
 τοῦ ὁποίου ἀφίστανται ἐξ ἴσου ὅλα τὰ σημεῖα τῆς
 περιφερείας· ὅτι διαβαίνει τὸν χεῖμαρρόν τῶν αἰώ-
 νων, ἀπέχουσα ἐπίσης καὶ τῶν καταχρήσεων τῆς Ἐξ-
 ουσίας, καὶ τῶν παρεκτροπῶν τῆς Θρησκευτικῆς ἀν-
 αρχίας· καὶ ὅτι αἰέποτε καταπολεμουμένη ὑπὸ τῶν
 Τυράννων, αἰέποτε κατατρυχομένη ὑπὸ τῶν πολιτι-
 κῶν τοῦ Κόσμου τούτου τρικυμιῶν, διέμεινεν ἀκλό-
 νητος, καὶ πιστὴ εἰς τὴν διδασκαλίαν, καὶ τὰς Παρα-
 δόσεις τῆς ἀρχετύπου Ἐκκλησίας. Εἰς τοῦτο ἅς ἀρ-

κεσθῶμεν καὶ ἡμεῖς, ἀμνηχανθύντες νὰ ἐμβατεύσωμεν εἰς τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἐξιχνιάσωμεν τὰς ὁδοὺς, τὰς ὁποίας θέλει μετέλθῃ ἡ ἄφατος αὐτοῦ σοφία, ἵνα ἐπαναγάγῃ τὴν πνευματικὴν Ἑνότητα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐκπληρώσῃ τὸ Ἱερόν αὐτοῦ λόγιον· Ἔσται μία ποίμνη, εἰς Ποιμήν.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης, διδάσκων ἡμᾶς, τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν ἐκ Θεοῦ διδασκαλίαν, λέγει· Πᾶν πνεῦμα, ὃ ὁμολογεῖ Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστί. Κατ' αὐτὸν τὸν Ὅρον ἅπαντες οἱ Αἵρετικοί, ὅσοι ἀπὸ Ἀρείου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων πολεμοῦσι τὸ Δόγμα, τὸ περὶ Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ ἐκτρέπονται αὐτοῦ, δὲν δύνανται νὰ ὀνομάζωνται Χριστιανοί. Ὑπάρχει ἄρα οὐσιώδης διαφορὰ μετὰ τῶν Αἱρέσεων, αἱ ὁποῖαι ὁλοκλήρως ἀπεσπάρσθησαν τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας· καὶ μετὰ τῶν κομμάτων, τὰ ὁποῖα ἐχωρίσθησαν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐπόμενα εἰς διδασκαλίαν ὅχι τοσοῦτον θεμελιώδεις, καὶ ἀκραιφνεῖς. ὅταν δὲ αἱ βάσεις διαμένωσιν αἱ αὐταί, ὑπάρχει ἄρα καὶ ἐνδόσιμον ἀνοχῆς ἀμοιβαίας, σωζομένης ἐλπίδος ἐπιστροφῆς. Ἄλλ' οὐχ ἥττον τὸ παράδειγμα τοιούτων παρεκτροπῶν πρέπει νὰ γίνηται ὡς μύωψ, διεγείρων τὸν ἡμέτερον ζῆλον· ἐπειδὴ τὰ Χρονικά τῆς Ἐκκλησίας ἀποδεικνύουσιν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ σταθῇ τις, ἀφ' οὗ ἅπαξ ἐκκλίνη τῆς ἀρχετύπου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας· καὶ ὅτι

πᾶσα διάστασις φέρει ἀνεκαιοδότηως εἰς τὸν Σοικινι-
ανισμόν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, εἰς τὴν νῦν λεγομένην
Λογιστικότητα, ἢ Ῥασιοναλισμόν.

Ὁ Λούθηρος καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, καταπολεμοῦν-
τες τὰς καταχρήσεις τῶν Ἀφέσεων, (des indulgences)
τὰς ἐξωτερικὰς τελετουργίας, καὶ τὰς εὐλαβείας χά-
ριν γινομένης πράξεις, θεωρουμένης ὡς ἀπαραιτή-
τους εἰς ψυχικὴν σωτηρίαν, περιέπεσον εἰς τὸ ἐκ δια-
μέτρου ἐναντίον, συνάγοντες συμπεράσματα βεβια-
σμένα, καὶ ἀναγκαίως ψευδῆ, ἀπὸ ἀρχὴν κατ' ἐαυ-
τὴν ἀναντίρρητον· ἥτις ἐστίν, ὅτι ἡ Πίστις σώζει
τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλ' ἡ Πίστις, διὰ νὰ ᾔηται σω-
τηριώδης, πρέπει νὰ φέρῃ καρπούς· ἄλλως δὲ εἶ-
ναι Πίστις νεκρά, κατὰ τὸν Ἀπόστολον Ἰάκω-
βον, καὶ οὐδόλως ἀληθινή. Ἡ Πίστις, ἡ δὲ Ἀ-
γάπης ἐνεργουμένη, δύναται μόνη νὰ σώσῃ τὸν ἁ-
μαρτωλὸν ἄνθρωπον. Τοῦτο καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκ-
κλησία διαπαντὸς κηρύττουσα, κατὰ τὰ Θεόθεν ἀ-
ποκεκαλυμμένα, διδάσκει, ὅτι ἡ ἀληθινὴ Πίστις μετὰ
τῶν ἀγαθῶν ἔργων εἶναι οἱ ἀπαραίτητοι Ὅροι, καὶ
ἡ μόνη ὁδὸς πρὸς σωτηρίαν. Οὗτοι δὲ οἱ δύο Ὅροι ὑπ-
άρχουσι, καὶ διατελοῦσιν ἀδιάσπαστοι, μὲ ὅλας τὰς
ματαίας λεπτολογίας, καὶ τὰ σοφίσματα τῶν ἐν-
αντίων· ἐπειδὴ ἡ Πίστις καὶ τὰ ἔργα εἶναι ἐπίσης
καρποὶ τῆς Χάριτος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἥτις ἐνερ-
γεῖ ἐν ἡμῖν, εἴτε προχέουσα εἰς τὴν ἡμετέραν διάνοι-
αν τὸ φῶς τῆς αἰδίου ἀληθείας, εἴτε θερμαίνουσα

τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ χειραγωγῶσα τὴν ἡμετέραν
 θέλησιν πρὸς τὸ ἀγαθόν. Ὡσαύτως ἐπαναστάς ὁ
 Λούθηρος, καὶ ἀναιρῶν τὸ ἀλάνθαστον δῆθεν τοῦ
 Ῥωμαϊκοῦ Θρόνου, ἀντὶ νὰ σταθῇ ὁμολογῶν τὸ ἀ-
 λάνθαστον τῆς Ἐκκλησίας, παρεσύρη εἰς τὸ νὰ πα-
 ραδεχθῇ τὴν ἀτομικὴν κρίσιν ἐκάστου, ὡς Κανόνα
 τῆς Πίστεως. Ἐπολέμησε κατὰ πρῶτον τὴν Τελετὴν
 τῆς Λειτουργίας, τὴν ὁποίαν διέταξεν ὁ Χριστός,
 καὶ οἱ Ἀπόστολοι· ἀλλὰ πολλοὶ τῶν μαθητῶν αὐ-
 τοῦ, ἔτι ζῶντος, προήχθησαν εἰς τὸ νὰ ἀρνηθῶσι
 τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ Σώματος καὶ Αἵμα-
 τος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Θείᾳ Μυσταγωγίᾳ, ἤτοι τὴν
 μετουσίωσιν. Ὁ Λούθηρος ἀντεξανέστη μετὰ λό-
 γου ἐναντίον τινῶν δεισιδαιμονιῶν, ἐναντίον τινῶν
 Ὀρησκευτικῶν δόλων, καὶ ἐπινευομένων θαυμάτων·
 ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ προβάντες περαιτέρω, ἀνε-
 καίνισαν εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους τὴν λύσσαν
 τῶν ἀρχαίων Εἰκονοκλαστῶν. Ἐκεῖνος κατεπολέ-
 μησε τὸ Μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης, καὶ τοῦ Γάμου·
 αὐτοὶ δὲ εἰσήγαγον τὴν ἀναρχίαν εἰς τὰ περὶ τὴν
 λατρείαν, καὶ παρέλυσαν ἅμα τοὺς δεσμοὺς τῆς συγ-
 γενείας, καὶ τῆς οἰκογενείας. Τελευταῖον ἐκεῖνος κατ-
 εξανέστη, ὅχι ἄνευ λόγου, ἐναντίον τῶν καταχρή-
 σεων τοῦ Μοναχικοῦ βίου, καὶ τῶν ἐπεμβάσεων τῶν
 Μοναχικῶν ταγμάτων, πρὸς τὰ κοσμικὰ καὶ πνευμα-
 τικὰ πράγματα· ἐλησμόνησε δὲ, ὅτι ὀφείλεται σέβας
 εἰς τὰξιν, θεμελιωθεῖσαν κατὰ παραίνεσιν τοῦ Ἱη-

οὖν Χριστῶν· ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγχέηται ἡ κατά-
 χρησις μετὰ τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό· καὶ ὅτι ὁ
 Μοναχικὸς βίος ἐκτελεῖ διακονίας μεγάλας καὶ οὐσιώ-
 δεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν διατελῇ ὑποτασσόμε-
 νος πρὸς τὸ Ἱεραρχεῖον· καθὼς ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκ-
 κλησία διεφύλαξε τοῦτο αἰετοτε. Οἱ Λουθηροκαλ-
 βινισταί, ἐπὶ τῆς δεκάτης ἑκτης Ἐκατονταετηρίδος,
 κατεξανέστησαν ὡσαύτως κατὰ τῶν καταχρήσεων τῆς
 Ἐξομολογήσεως· ἀλλ' ἀντὶ νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὸ
 νὰ ἐξορίδωσι τὰς καταχρήσεις, κατήργησαν αὐτὴν
 τὴν Ἐξομολόγησιν, καίτοι μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντεστά-
 ξωσι τὴν δημοσίαν Μετάνοιαν· ὅια ἐτελεῖτο ποτε πα-
 ρὰ τῇ ἀρχετύπῳ Ἐκκλησίᾳ. Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἡ-
 δὴ τῶν Χριστιανῶν ἔχασαν μὲν τὸν σωτηριῶδὲ τῶν-
 τον χαλινόν· δὲν ἐπέστρεψαν δὲ εἰς τὴν ἀπλότητα
 τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων· ὅπερ εἶναι ἄμεσος συν-
 ἔπεια, καὶ ἀξία τιμωρίας τῆς ἀπιστίας τῶν ἀρνού-
 μένων ὀλοτελῶς, ἢ καὶ τολμώντων νὰ ἐξηγαῶσι τὴν
 μετουσίωσιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, εἰς Σῶμα καὶ
 Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ὡστε ἀπορρίπτοντες τοῦτο τὸ
 Ἄρθρον τῆς Πίστεως οἱ ἀναμορφωταί, καταστρέφουσι
 καὶ τὸ τῆς Μετανοίας Μυστήριον· ἐπειδὴ χάνεις δὲν
 δέλει ποτὲ ἐξομολογεῖται, ὅταν δὲν πιστέυῃ, μεταλαμ-
 βάνων, ὅτι κοινωνεῖ αὐτοῦ τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος
 τοῦ Κυρίου· καὶ οὕτω χωρισθέντες τοῦ κόλπου τῆς
 ἀπομονωθείσης ἡδὴ Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, παρε-
 σύρῃσαν ἀναγκαίως ἐτι πορρώτέρῳ ἐκείνης, καὶ ἀπ-

εμακρύνθησαν ἐπὶ πλεόν τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς. Ὡστε πρὸς ἐπιστροφὴν αὐτῶν, ἀπαιτεῖται νὰ διατρέξωσι μακροτέραν ἀπόστασιν· ἔργον δυσκατέρ-
γαστον· ἐπειδὴ, κατὰ δυστυχίαν, ὁ τίφος τῆς κενῆς καὶ
ψευδοῦς σοφίας ἐγείρει ἀνυπέρβατα ἐμπόδια.

Περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἑκτῆς Ἑκατονταετηρί-
δος, πολλοὶ τῶν σοφῶν Θεολόγων τῆς Γερμανίας
συνέλαβον τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ προσεγγίσωσι πρὸς τὴν
Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ ζητήσω-
σιν ὑποστήριγμα. Ἐγραψαν ἐπομένως πρὸς τὸν Πα-
τριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἱερεμίαν Β',
ἐκδέτοντες τὰ Ἄρθρα τῆς ἐν Ἀυγούστη (Αουγσβούργ)
ὁμολογίας, καὶ ἐρωτῶντες ἥν εἶχε γνώμην, περὶ τῆς
καινοφανοῦς ἐκείνης διδασκαλίας. Εἰς τὴν περὶ τού-
του ἀλληλογραφίαν, διατηρηθεῖσαν καὶ ἐκδοθεῖ-
σαν μετὰ ταῦτα, βλέπομεν, ὅτι ὁ Πατριάρχης ἀπο-
δέχεται μὲν τὰ Ἄρθρα, τὰ κριθέντα σύμφωνα πρὸς τὰς
γενικὰς Παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας· ἀποποιεῖται δὲ
πᾶσαν καινοτομίαν· καὶ ὅτι ἐσπούδασε μάτην νὰ πεί-
σῃ τοὺς μεταρρύθμητάς, ἵνα δεχθῶσι τὴν καθαρὰν
ἐκφρασιν τοῦ Συμβόλου, τὴν περὶ Ἐκπορεύσεως τοῦ
Παναγίου Πνεύματος. Ἄλλ' ἐκεῖνοι νομίζοντες ἑαυ-
τοὺς δεινότερους περὶ τὴν Μεταφυσικὴν, παρὰ τοὺς
Θεοφόρους Πατέρας τῶν σεπτῶν Συνόδων, ἐπέμειναν
εἰς τὴν παρεισφρήσασαν προσθήκην „καὶ ἐκ τοῦ Υἱ-
οῦ“, τὴν γενομένην ἤδη δεκτὴν καὶ παρὰ τοῖς Λατί-
νοις. Ὅθεν ἡ μὲν ἀλληλογραφία καὶ αἱ συζητήσεις

ἔπαυσαν, μη κατορθωθείσης τῆς Ἑνώσεως· ἡ δὲ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διέμεινε πιστὴ, εἰς ὃ ἐκλήθη, μάρτυς δηλαδὴ ἀπαραίτητος τῶν παρελθόντων. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, καίτοι συμπεριειλημμένη εἰς τὴν πτῶσιν τῆς Βυζαντινῆς Ἀυτοκρατορίας, καίτοι καταπολεμουμένη καὶ διασπαρᾶτομένη ὑπὸ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, καίτοι προδοθεῖσα ὑπὸ τῶν πρωτίστων αὐτῆς ἀρχηγῶν, κατὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον, καὶ διαιρεθεῖσα διὰ τοῦ φάσματος ἐκείνου τῆς Ἑνώσεως, ἡ Ὀρθόδοξος, λέγω, Ἐκκλησία, διεσώθη ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ τοσούτων συμφορῶν, ὡς ἄλλη μυστηριώδης Κιβωτός, ἀνδισταμένη πρὸς τοὺς λαίλαπας καὶ τὰς τρικυμίας, διὰ τῆς σωτηριώδους ἐπιρροῆς τοῦ Οὐρανίου φέγγους.

Τὸ κλυδωνιζόμενον τοῦτο σκάφος περιέχει ἀναμφιβόλως ἀκάθαρτά τινα ζῶα· καὶ ἔπαθε μὲν ἐξ αἰτίας τῆς μακρᾶς ταύτης καὶ πολυμόχθου ναυτιλίας· ἐφύλαξεν ὅμως σώαν τὴν παρακαταθήκην· τὴν παρακαταθήκην, λέγω, τῆς Πίστεως, καὶ ἀπαραλλάκτου Παραδόσεως, διὰ τὴν παραδῶσθαι αὐτὴν ἀκίβδηλον πρὸς ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου τὰ κρίματα εἶναι ἄβυσσος πολλή.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἐξεικόνισμα κατὰ τὸν δέκατον ἔννατον αἰῶνα τοῦ Χριστιανικοῦ Πληρώματος, διεσπαρᾶμένου εἰς τρία μὲν χωριστὰ σώματα· ὑποδιαρουμένου δὲ ἑλεεινῶς εἰς κόμματα μυρία, καὶ καταπολεμουμένου ὑπὸ τῶν κακοποιῶν πνευμάτων τῆς Ἀ-

θεΐας, καὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ Κόσμου· ἅτινα βοη-
θούμενα ὑπὸ τῆς διχονοίας τῶν Χριστιανῶν, βρα-
δύνουσι τὸ ἔργον τῆς παλιγγενεσίας τοῦ ἀνθρωπί-
νου γένους.

Ὁ ἡμέτερος λοιπὸν ζῆλος πρέπει νὰ ᾔηται κατ' ἐ-
πίγνωσιν, φωτιζόμενος ὑπὸ τῆς διακρίσεως τῶν περι-
στοιχούντων ἡμᾶς δεινῶν. Πρέπει νὰ ἀποδεχώμεθα
σταθερῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχετύπου Ἐκκλη-
σίας, οἷα διετηρήθη παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν· συγ-
χρόνως δὲ νὰ ἔχωμεν ἀνοχὴν μετ' ἀγάπης, πρὸς
πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,
καὶ ἀνομολογοῦντας τὴν θεότητα αὐτοῦ. Θέλοντες
ἐν πᾶσι τὸ δίκαιον, πρέπει νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ
ἐκείνων, οἵτινες ἀπορρίπτουσι τὸν ἀκρογωνιαίον λί-
θον, καὶ ἐκείνων, οἵτινες ὁμολογοῦσιν αὐτὸν ἐν εὐ-
λικρινείᾳ. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὑποδεικνύει τὴν
ὁδὸν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μετέλθωμεν, ἐξ ἐνὸς
μὲν, μὴ παραχωρῶσα, χάριν ὁποιοῦδήποτε, οὔτε μέ-
χρι κεραίας, ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀποστόλων
καὶ τῶν Συνόδων· ἐκ θατέρου δέ, μὴ ἐκτελῶσα πώ-
ποτε τὰ Θεῖα Μυστήρια, χωρὶς προλαβόντας νὰ πα-
ρακαλέσῃ ἐκτενῶς καὶ πολλάκις, ὑπὲρ τῆς τῶν πάν-
των Ἐνώσεως.

ΠΙΝΑΞ.

Σελ.

Εἰδησις πρὸς τοὺς ἀναγινώσκοντας	I.
Προοίμιον τοῦ μεταφραστοῦ	V.

Μελέτη	I. Περὶ ζητήσεως τῆς ἀληθείας	1.
«	II. Περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ. ἀποδείξεις λογικαὶ καὶ φυσικαὶ	6.
«	III. Συνέχεια τῆς δευτέρας σειρᾶς τῶν ἀποδείξεων καὶ μετάβασις εἰς τὰς ἡθικάς	10.
«	IV. Συνέχεια τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ περὶ ἱστορικῶν ἀποδείξεων	15.
«	V. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἀποδείξεων. Πλάνη τῶν Θεϊστῶν, τῶν Μανιχαίων καὶ τῶν Πανθεϊστῶν	21.
«	VI. Περὶ ἀθανασίας ψυχῆς	27.
«	VII. Περὶ τοῦ αὐτεξουσίου τοῦ ἀνθρώπου, περὶ τῆς πτώσεως αὐτοῦ, ἥτοι περὶ προγονικοῦ ἁμαρτήματος	39.
«	VIII. Περὶ τῆς Μωσαϊκῆς βίβλου καὶ μεταδόσεως τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας	46.
«	IX. Συνέχεια τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ περὶ Πατριαρχῶν	54.
«	X. Αἱ περὶ Χριστοῦ προφητεῖαι	60.

Μελέτη	XI. Περὶ τῆς ὀπτασίας τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ἣν Δανιὴλ ἐξηγήσατο	66.
«	XII. Περὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν χαρακτήρων τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ	72.
«	XIII. Περὶ τῆς ἐπιγείου ζωῆς καὶ διδασχῆς τοῦ Κυρίου	77.
«	XIV. Περὶ καταστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Κύριος ἐσταυρώθη	84.
«	XV. Περὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ περὶ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων	91.
«	XVI. Περὶ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Πίστεως Συμβόλου καὶ περὶ Μυστηρίων	97.
«	XVII. Περὶ προσευχῆς ἐν γένει καὶ ἰδίως περὶ τῆς Δεσποτικῆς προσευχῆς	108.
«	XVIII. Περὶ Θείου Νόμου ἐν γένει καὶ ἰδίως περὶ τοῦ Δεκαλόγου	117.
«	XIX. Περὶ τοῦ Εὐαγγελικοῦ Νόμου	125.
«	XX. Περὶ ζήλου καὶ ἀνεξιθρησκείας	133.
«	XXI. Συνέχεια τῆς αὐτῆς πραγματείας περὶ θρη- σκευτικῶν διαφορῶν	153.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. X.	ἀντι. ἀναντιόρρητον,	γράφει, ἀναντιόρρητον
—	— σοφίας	— σοφίας
— 6	— κατὰ-λόγον	— κατὰ λόγον
— 7	— μία ἀμετάθετος,	— μία, ἀμετάθετος
— 27	— συναισθήσεως	— συναισθήσεως
— 31	— ὅτι Δημιουργός	— ὅτι ὁ Δημιουργός
— 33	— νὰ συντρέψῃ τὸ	— νὰ συντρέψῃ τὸ
— 34	— διὰ μὴ κατασβεσθῇ	— διὰ νὰ μὴ κατασβ.
— 36	— ἀπαραβαίστως	— ἀπαραβιάστως
— 46	— τοῦ παντός	— τοῦ παντός
— 50	— σωτηριώδη	— σωτηριώδη
— 52	— ἐπαγγέλεται	— ἐπαγγέλλεται
— 53	— συντρίψει	— συντρίψει
—	— ἐπαγγελία	— ἐπαγγελίαν
— 56	— ἀνέφαλον	— ἀνέφελον
— 62	— ἐν τῷ Ἰσραὴλ	— ἐν τῷ Ἰσραὴλ
— 63	— κατασχυρῇ	— κατασχυρῇ
—	— προσκινούντων	— προσκινούντων
— 81	— ἀφροῦ ἐξετέλεσε τ. μ.	— πρὶν ἐκτελέσῃ τ. μ.
— 76	— τὸ δοθῆν	— τὸ δοθῆν
— 94	— καταχρᾶται ὅλων τ. πρ.	— καταχρᾶται ὅλα τὰ πράγματα
— 116	— περισσοτέρας	— περισσοτέρας
— 127	— ἐξικνούμεναι	— ἐξικνούμεναι
— 139	— πριέχον	— περιέχον
— 141	— εὐήθων	— εὐήθων
— 144	— ὁ ἅγιος	— ὁ ἅγιος
— 161	— τοὺς λαίλαπας	— τὰς λαίλαπας

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΠΑΛΑΤΕΣ

